

Apžvalga

DR. G. NAUSĖDA:
NEPAISANT VISŲ MŪSŲ
PAKLYDIMŲ, MUMS
PAVYKO SUKURTI
SOCIALINĖS RINKOS
EKONOMIKOS PAMATUS
>> 6 p.

LENKTYNĖS DĖL
PASAULIO ENERGETINIŲ
IŠTEKLIŲ >> 24 p.

SOCIALI RINKA – EUROPAI GELBĖTI

47

LIETUVOS PRIPAŽINIMO DVIDEŠIMTMETIS

SACHAROVO PREMIIJA – KOVOTOJAMS UŽ ŽODŽIO IR MINTIES LAISVĘ

13

AUŠTA VIVA LA REVOLUCIÓN EROS PABAIGA. AR TIKRAI?

18

20

RINKIMAMS RUSIJOJE ARTĖJANT: POLITINIS FARSAS AR RIMTA KONKURENCIJA

RYŠIAIS SUSAISTYTA EKONOMIKA – GRESIANČIAI KRIZEI ATREMTI

9

29

NEPAMIRŠTAMA KREPŠINIO ŠVENTĖ LIETUVOJE

PASLAPTINGIEJI SIENŲ TAPYBOS LOBIAI

35

PARTIZANŲ DVASIA ATGIJO RADVILIŠKYJE

40

Turinys

REDAKTORIAUS ŽODIS

3 | Sociali rinka: laikas pasirinkti

APŽVALGOS TEMA

4-5 | V. STUNDYS: Ekonomikos efektyvumą

turime sieti su socialiniu teisingumu

5 | P. SAUDARGAS: Kurdami socialią

rinką – balta varna nebūtume

6-9 | Socialios rinkos politika – gelbėjimosi

ratas po krizės

9-10 | Ryšiais susaistyta ekonomika -

gresiančiai krizei atremti

11-12 | Socialinės rinkos ekonomikos pamatas –

pilietiškumas ir bendrystė

VIENINGOJI EUROPA

12-13 | Išlaidaujančioms ES narėms sutramdyti

– „Šešių paketas“

13-14 | Sacharovo premija – kovotojams už

žodžio ir minties laisvę

KAIMYNAI

14-16 | Baltarusijos ekonomika: akiai ir į duobę

17-18 | Latvijos rusakalbių pergalė sužadino

Maskvos viltis

PASAULIS

18-20 | Aušta *Viva la Revolución* eros pabaiga.

Ar tikrai?

20-22 | Rinkimams Rusijoje artėjant: politinis

farsas ar rimta konkurencija

22-24 | Dešimt metų po Rugsėjo 11-osios

ENERGETIKA

24-26 | Lenktynės dėl pasaulio energetinių išteklių

27-28 | Radviliškis šildosi biokuru

MĖNESIO ĮVYKIS

29-31 | Nepamirštama krepšinio šventė Lietuvoje

OIKOS

32-34 | Kaip šalinsime asbestą?

KULTŪRA

35-37 | Paslaptiniai sienų tapybos lobiai

38-40 | Baltų ir slavų kultūrų sankirtos.

V. Toporovas ir pasivaikščiojimas su

profesoriumi R. Eckertu

REGIONAI

40-42 | Partizanų dvasia atgijo Radviliškyje

42 | R. JUZUKONIS: Esame čia, kad

darytume ne vien lengvus darbus

42 | Poetė EGLĖ JUODVALKĖ:

Galime kartoti tik meilę Lietuvai

43-44 | Projektas su vidiniu krūviu

44-45 | A. ČEPONONIS: Renginys geras, kai

pačiam rengėjui sėdėti salėje įdomu

SIELOŽVALGA

46-47 | Kas padeda ir trukdo bendrauti ir

bendradarbiauti III

APŽVALGOS AIKŠTELĖ

47-49 | Lietuvos pripažinimo dvidešimtmetis

49-51 | Seimo rudens sesiją pradėjus

52-53 | Šeima *vs* „šeima“ pagal Konstitucinį

Teismą

54 | V. URBONAVIČIUS: Uždara teismų

sistema kiša koją pati sau

PILIGRIMAS

55-59 | Esame gimę, kad mylėtume Dievą ir

artimą...

59-60 | Kankinių Bažnyčia šiandien

KELIONĖS

61-66 | Toji didelė ir skirtinga Kinija

KRYŽIAŽODIS

65 | Laimėk kelionę į Europos Parlamentą

Kęstutis Daniellius RIMKEVIČIUS

SOCIALI RINKA: LAIKAS PASIRINKTI

Tenenugąsdina skaitytojo įsakmus pavadinimas. Argi žurnalistas (net jei jis ir redaktorius) gali ką nors įsakyti – jis tik kviečia, dažniausiai būdamas balsas tyruose. Vis dėlto žodis – ne žvirblis. Net jei ir nesugrįžtų, savo žinių išlėkęs neša, o tai ir yra žiniasklaidos stebuklas. Žinoma, gerai, kai „stebukladariai“ žurnalistai savo išmonę naudoja svarbiai, išgvildentai, prasmingai, tikrai žiniai perduoti. Blogiau, kai žiniasklaidos priemonės mirga „abrakadabromis“, profesionaliai sukurptomis paskalomis, tuštybių mugės prekėmis. Visko būna, matyt, visko reikia. Ir tokios niekuo dėtos įžangos tikriausiai jau per daug, tačiau išplėstinio redaktoriaus žodžio formatas leidžia autoriui kiek laisviau pažvelgti į temos atskleidimo reikalavimus – ir jis tuo mielai naudojasi. Juk geriau įtraukti skaitytoją lengvu paminėjimu ir vesti jį gilyn temos labirintais, nei pateikus itin koncentruotą ir provokuojantį, žurnalistiniu žargonu tariant, lead'ą (įžanginį sakinį), paskui nudreifuoti informacinio srauto paviršiumi, paliekant skaitytojus it musę kandusius – žinokitės sau, juk svarbiausia buvo, kad atsiverstumėte straipsnį...

Taigi grįžkime prie pavadinime siūlomos galimybės rinktis. Tarp ko ir ką?

Drauge su kitomis šalimis iš sovietinio bloko, vos tik atgavę nepriklausomybę, (beje, spalio 27 d. minėsime Sovietų Sąjungos visiško subyrėjimo dvidešimtmetį) taip pat turėjome daug ką rinktis. Vienos šalys liko posovietinėje erdvėje, kitos, tarp jų ir Lietuva, aiškiai pasuko Vakarų link. Žinia, tokie pasirinkimai atsispindėjo ir ekonominėse sistemoje. Lietuva, ligi kokybės atsikandusi planinės ekonomikos, per 50 metų atsibendravusi su Maskvos uradnikais, nedvejodama stojo į rinkos ekonomikos šalių klubą ir nedelsdama ėmėsi kurti nepriklausomos valstybės ekonominę gerovę. Nelengvos buvo šios statybos, bet rezultatai, subjektyvia šio straipsnio autoriaus nuomone, netgi pranoko lūkesčius – žinoma, jei tie lūkesčiai buvo realūs. Nors šiandien visuomenėje gausu nepasitenkinimo – esą ne tokią Lietuvą kūrėme – ištis norėtusi tų besipiktinančiųjų paklausti, tai kokią jie patys kūrė tą savo valstybę. Jei kūrė kitokią, tai kodėl ji tokia, kokia yra. Galiausiai galima įtarti, kad to aiškaus kitokios Lietuvos kontūro, žvelgiant iš prabėgusių daugiau nei dvidešimties nepriklausomybės metų perspektyvos, vargiai ar galėtume įžvelgti. Ištrūkė iš sovietijos gniaužtų ir nenorėdami vėl pakliūti į rusiškos meškos olą – įtakos zoną – vargu ar galėjome rinktis

O. Karasas

OTHMARAS KARASAS:
Ekonominė krizė įrodo, kad nėra alternatyvių modelių socialios rinkos ekonomikai. Tai nėra praeities modelis, bet šiandien yra svarbesnis nei bet kada

I viršelis • „Sociali rinka – Europai gelbėti“ Martynos Žilionytės fotomontažas. Taip pat viršelyje panaudotos Martynos Žilionytės ir Kęstučio D. Rimkevičiaus nuotraukos

II viršelis • Martynos Žilionytės, Tomo Juškos, Modesto Ežerskio, Scanpix nuotraukos ir Danos Augulės piešinys

III viršelis • „Toji didelė ir skirtinga Kinija“ Nuotraukos iš Ramintos Žūsinaitės asmeninio archyvo

IV viršelis • Saulės ir Mėnulio pagodos Guiline (Kinija). Nuotraukos iš Ramintos Žūsinaitės asmeninio archyvo

Redaktorius: Kęstutis Daniellius RIMKEVIČIUS | Kalbos redaktorė: Dalia KAMINSKIENĖ
Dizainerė-maketuotoja: Rasa ŠPOKAUSKAITĖ | Meninė redaktorė: Martyna ŽILIONYTĖ | Informacijos redaktorė: Vaida STUNDYTĖ

Redakcinė kolegija: Valdas BENKUNSKAS, Česlovas IŠKAUSKAS, Edita MIELDAŽĖ, Kęstutis SALICKAS, Paulius SAUDARGAS

Mums rašo: Mantas ADOMĖNAS, Rasa BAŠKIENĖ, Justas JACOVSKIS, Aleksandras GRAŽELIS, Neringa LAŠIENĖ, Kęstutis MASIULIS, Gražina MONGIRDIENĖ, Julius PANKA, Vaiva SAPETKAITĖ, Bernarda ŠKLĖRIŪTĖ, Ingrida VĖGELYTĖ, Gytis ŽAKEVIČIUS, Raminta ŽŪSINAITĖ

Rašykite mums adresu: redakcija@apzvalga.eu

Leidėjas - VšĮ Lietuvos socialios rinkos plėtros institutas, Teatro g. 8-17a, 03107 Vilnius. Leidinį remia ELP grupė
www.apzvalga.eu

Periodiškumas - mėnesinis leidinys. Tiražas 5000 egz.

Nr. 9 (25) (506), 2011 rugsėjis

ISSN 1392-6721

Leidinyi nemokamas

© Visos teisės saugomos

kitokias „politekonomines“ strategijas. Ir ačiū Dievui, kad tada nesudvejojome.

Šiandien turėdami tvirtesnę pagrindą po kojomis, būdami Europos Sąjungos ir NATO nariai, rodydami tvirtą charakterį per pasaulinę krizę, esame iš esmės kitokioje padėtyje nei tada – prieš dvidešimt metų. Žinoma, grėsmės iš Rytų niekur nedingusios, ir meška į savo letenas mielai priglaustų Baltijos valstybes, vis dar besivaduojančias iš energetinės priklausomybės. Vis dėlto ekonominio mąstymo sustabarėjimas, kintant pasaulinėms tendencijoms ir mums patiems įgaunant vis daugiau patirties, būtų nepateisinamas. Europos valstybių šeimą pasirinkome ne tam, kad tenai šiurpintumėme vieni kitus posovietinėmis baimėmis ar laukinio kapitalizmo apologetika. Šiandien galime vis daugiau rinktis, vis labiau derinti ekonominius valstybės mechanizmus, semtis gerosios patirties iš kitų ES valstybių ir, žinoma, mokytis iš jų klaidų. Kai pasaulinė krizė negailestingai atveria Europos ekonomines žaisdas ir demonstruoja netikėčiausius skerspjūvius, yra gera proga naujai pažvelgti tiek į savo pačių, tiek į kitų ES valstybių narių ekonomines strategijas ir ieškoti optimaliausių sprendimų.

Krizės naujai perbraižomame Europos žemėlapyje, pavyzdžiui, Vokietija – viena stipriausių Europos ekonomikų – išlaiko tvirtas pozicijas. Tikriausiai vertėtų atkreipti dėmesį, kad šios valstybės naujųjų laikų ekonominė struktūra pastatyta būtent ant socialios rinkos pamato. Iškart po Antrojo pasaulinio karo krikščionių demokratų – kanclerio Konrado Adenauerio ir ekonomikos ministro Liudwigo Erhardo – pastangomis Vokietija ėmė vadovautis minėta ekonomine doktrina. Dabar vokiečiai gali neabejodami patvirtinti, kad tada buvo priimtas teisingas sprendimas. Svarbiausia, kad toji ekonominė sistema puikiai veikia ir šiandien. Taigi su aktualia vokiškosios socialios rinkos ekonomikos patirtimi galima buvo šį rugsėjį susipažinti Lietuvos socialios rinkos plėtros instituto drauge su Konrado Adenauerio ir Europos krikščioniškos politikos fondais surengtoje konferencijoje „Socialios rinkos plėtros perspektyvos“. Čia savo įžvalgomis dalijosi ekonomikos ekspertas iš Jenos Friedricho Schillerio universiteto Politikos mokslų instituto Markas Hauptmannas. Beje, jo ir daugelio kitų

konferencijos pranešėjų minčių apžvalgą rasite šiame žurnalo numeryje.

Minėta konferencija sulaukė svečių ne tik iš socialios rinkos tėvynės Vokietijos, bet ir, pavyzdžiui, iš Didžiosios Britanijos, kur yra užgimusi ir šiandien aktyviai plėtojama ryšiais susaistytos ekonomikos idėja. Jos kūrėjai gyvenimą mato per santykių prizmę, kaip priešingą materializmo ir individualizmo žiūros taškui. Toks matymas yra svarbus tiek socialios rinkos plėčiaja prasme, tiek iš jos išplaukiančiai verslo socialinės atsakomybės doktrinai. „Relationships global“ tinklo vykdomasis direktorius dr. Michaelis Schluteris, reaguodamas į šiandienos realybę, kai tenka rengtis atremti grėšiančią antrąją ekonominės krizės bangą, konferencijos Vilniuje dalyviams davė suprasti, kad šią bangą atremti yra lengviau pasitelkus socialios rinkos idėjas, nes liberalusis kapitalizmas turi esminių moralinių trūkumų.

Socialios rinkos plėtros aktualumą ir aptarimą aukščiausiu tiek vietos, tiek europiniu lygiu liudija ne tik minėta konferencija, kurioje įžangos žodį tarė LR Seimo pirmininkė Irena Degutienė. Socialumo versle ir apskritai ekonomikoje poreikį atskleidžia populiarėjanti įmonių socialinės atsakomybės idėja. Galiausiai ekonominių kataklizmų krečiama Europa vis dažniau pripažįsta klydusi, kai ekonominio kilimo ir plėtros laikotarpiu paleido ekonomines vadžias ir pasidavė liberaliesiems vėjams, galiausiai atnešusiems audras ir perkūnijas. Europinės politikos atsigrežimą į socialią rinką, beje, akcentuojant jos ne tik ekonominę, bet ir ekologinę dimensiją, iliustruoja didžiausios Europos Parlamento frakcijos, Europos liaudies partijos grupės atstovo Othmaro Karaso žodžiai: „Ekonominė krizė įrodo, kad nėra alternatyvių modelių socialios rinkos ekonomikai. Tai nėra praeities modelis, bet šiandien yra svarbesnis nei bet kada. <...> Dabartinių ekonominių problemų priežastys yra dvipusės: mūsų rinkos ekonomika yra nepakankamai sociali ir ekologiška, o mūsų institucijos dar neturi būtinų instrumentų adekvačiai reaguoti į globalizaciją.“ Šiuos teiginius europarlamentaras iš Austrijos pasakė rugsėjo 21 d. Briuselyje vykusioje konferencijoje „Žmogaus darbas kaip Europos socialios rinkos ekonomikos centras“, skirtos popiežiaus Jono

Pauliaus II socialinės enciklikos „Laborem Exercens“ 30-mečiui. Atidarydamas šią konferenciją politikas pabrėžė: „Ekosocialios rinkos ekonomika yra ne tik protingas būdas subalansuoti jėgų sistemos viduje. Į ją taip pat telpa mūsų, kaip krikščionių demokratų, tikėjimas žmogaus verte ir kiekvieno žmogaus būtinu vaidmeniu ekonomikos šerdyje.“

Jei šis išplėstinis redaktoriaus žodis ir liktų balsu tyruose. Jei skeptikai, abejojantys socialios rinkos galimybėmis dar kartą sukurti ekonominį stebuklą – šįkart visos Europos lygiu, ir nebūtų įtikinti. Vis dėlto verta pasikliauti liaudies išmintimi, įspėjančia (o gal padrasinančia), kad žodis – ne žvirblis... O jaučiu sugrįžęs, vaga po vagos gali išarti ir labiausiai užžėlusius bruzgynus ar liberaliosios ekonomikos audrų nusiaubtas dykvietes. ■

Martynas Žilionytis nuotrauka

V. Stundys, LR Seimo narys

VALENTINAS STUNDYS: Ekonomikos efektyvumą turime sieti su socialiniu teisingumu

Svarstant socialiai orientuotos rinkos modelį, numanoma išankstinė stereotipinė nuostata šį modelį sieti su praeities ekonominėmis sistemomis,

kai ūkio svertai yra valstybės rankose, o privačiai iniciatyvai paliekama nedaug erdvės. Išties tai klaidingas įsivaizdavimas. Pažymėtina tai, kad socialios rinkos terminas kildinamas iš vokiečių ekonomisto Ludwigo Erhardo vadina- mo ekonominio stebuklo, kai pokario Vokietija, atmetusi planines ekonomikos sistemas, sukūrė klestinčią valstybę. Pagrindinis socialios rinkos ekonomikos tikslas – susieti efektyvumą, pajėgumą ir didelį produktyvumą su socialiniu saugumu ir visuotine gerove. L. Erhardo nuomone, laisva ekonomika joku būdu neatmeta socialinių poreikių, o socialus rinkos ūkis – tai santvarka, harmoningai derinanti ekonominius ir socialinius tikslus.

Tėvynės sąjungos-Lietuvos krikščionių demokratų ekonominiuose nuostatuose remiamasi krikščionišku vertybiniu pamatu. Šios krikščioniškos vertybinės nuostatos žmogų traktuoja kaip Dievo sukurtą asmenį, kuriam būdingas žmogiškas orumas. Žmogaus orumo nuostata – tai šaltinis, iš kurio kildinamos visos žmogaus teisės ir pagrindas, į kurį remiasi visos demokratinės vertybės. Žmogaus orumo samprata padeda suvokti žmogiškumo esmę. Žmogaus orumo ir vertės klausimai yra neatsiejami nuo laisvės aspekto. Laisvės momentas yra svarbus tuo, kad žmogui, esančiam bendruomenėje ir susietam ryšiais su kitais žmonėmis, tenka atsakomybė už santykių kūrimą ir palaikymą, taip pat visuomenės gerovę. Kadangi visuomenės gerovė nėra baigtinis procesas, tačiau nuolat besitęsiantis vyksmas, pažymėtina, kad darnūs santykiai visuomenėje turėtų būti grindžiami bendros gerovės ir socialinės pusiausvyros principais. Tokia pusiausvyra sietina su solidarumu, kuris remiasi žmonių ir jų bendrijų tarpusavio ryšiais ir siejamas su pasiaukojimu ir partneryste. Taip pat svarbus papildomumas (subsidiarumas), pabrėžiantis asmens, šeimos ir mažesniųjų bendrijų pirmumą visuomenės gyvenime ir jų apsaugą nuo nepagrįsto valstybės kišimosi. Pagal pagrindinius TS-LKD ekonominius principus yra svarbu tai, kad socialinė santvarka grindžiama socialiniu Bažnyčios mokymu, kuris skelbiamas popiežiaus Leono XIII enciklikose „Rerum novarum“ ir „Graves de communi“, taip pat popiežiaus Jono Pauliaus II enciklikose „Laborem

exercens“, „Sollicitudo rei socialis“. Minėtuose dokumentuose žmogaus darbą raginama suvokti kaip grindžiamą jį žemiškosios būties bruožą, būtina žmogiškumui įgyvendinti, ir kaip svarbiausią socialinį veiksnį. Darbas turi būti matuojamas ne tik ūkiniu matu, bet ir dirbančio žmogaus orumo ir asmens vystymosi galimybių matais. Ekonomikos efektyvumas sietinas su socialiniu teisingumu, privačia nuosavybe, iniciatyva ir užimtumu ir, žinoma, asmenine kiekvieno žmogaus atsakomybe. ■

P. Saudargas, LR Seimo narys

PAULIUS SAUDARGAS: Kurdami socialią rinką – balta varna nebūtume

Ekonominio liberalizmo era sukūrė patyliukais glūdintį ir augantį socialinį nepasitenkinimą. Tačiau ekonomikoms sparčiai augant didelių sukrėtimų nepatiriančiose pasaulio šalyse, XX amžiaus pabaigoje socialinio teisingumo deficitas, atrodytų, buvo beišsitrinąs iš Vakarų civilizacijos sąmonės. Kurį laiką XXI amžiaus pradžioje gerovės valstybes sukūrusiose Europos ar Šiaurės Amerikos šalyse vieni turėjo labai daug, o kiti irgi pakankamai... Visi ėmė lyg filme „Matrica“ jaukiai plūduriuoti palaimingai beprasmishkoje vartojimo kultūroje. Atūžusi globalinė finansų

krizė apnuogino ir išryškino visada egzistavusią laukinio liberalizmo ydą – socialinę atskirtį.

Gerų pavyzdžių, kaip spręsti šias laisvosios rinkos užprogramuotas socialines problemas, yra. Po Antrojo pasaulinio karo atsitiesusi Vakarų Vokietija sėkmingai pritaikė socialios rinkos ekonomikos modelį. Veiktų jis ir Lietuvoje, tiesiog reikia visų valstybę kuriančių dėmenų valios: verslo, visuomenės, tačiau visų pirma politikų. Balta varna tikrai nebūtume. Europos Sąjungos šalys Lisabonos sutartimi įsipareigojo siekti konkurencingos socialinės rinkos ekonomikos. Europos Sąjunga pastaraisiais mėnesiais įrodė, kad atsakingai vykdo šią misiją. Dabar šie principai turėtų įsigalėti ir tarptautiniu lygmeniu.

Kuriant socialią rinkos ekonomiką, pirmiausia reikia suvokti, kad ekonomikos tikslas – užtikrinti materialias sąlygas, padedančias atsiskleisti individualybei ir socialinėms struktūroms. Privalome ugdyti atsakingą už savo elgesį vartotoją; pažadinti verslo atsakomybės jausmą; suponuoti valstybės institucijų būtina įsikišimą. Juk verslo tikslas yra ne tik gauti pelną, bet ir sukurti žmonių bendriją.

Valstybė privalo dalyvauti kuriant tokias sritis kaip švietimas, socialinė apsauga ir infrastruktūra. Prireikus socialinės paramos, ji privalo įsikišti. Tačiau valstybės intervencija turi likti ribota.

Kaip jau minėjau, pirmiausia reikia politinės valios. Dažnai šiandienė Lietuvos Respublikos Vyriausybė atmeta, kritikuoja ar tiesiog vilkina įvairius socialinės rinkos kūrimo elementus, tokius kaip progresiniai mokesčiai ar turto mokestis. Dažnai pasiteisinama kriziniu laikotarpiu. Suprantama, kad kurti prielaidas galimai didesniai biudžeto ar Sodros deficitui tikrai nevalstybiška, tačiau, matyt, tikrosios šio skepticizmo šaknys glūdi kitur. Tėvynės sąjunga-Lietuvos krikščionys demokratams, sudarę valdančiąją koaliciją su trimis iš esmės liberalizmą ir laisvą rinką propa- guojančiomis partijomis, jau nuo pat pradžių surišo sau rankas. Ypač rankos surištos ekonomikos sferoje. Tenka tik apgailestauti, kad Andriaus Kubiliaus Vyriausybė, iš esmės išvedusi Lietuvą iš krizės gniaužtų ir pastačiusi ekonomiką ant kojų, neturi galimybių padėti socialios rinkos kūrimo pamatų. ■

SOCIALIOS RINKOS POLITIKA – GELBĖJIMOSI RATAS PO KRIZĖS

Edita MIELDAŽĖ

Martynos Žilionytės nuotrauka

Susirinkusius į konferenciją „Socialios rinkos plėtros perspektyvos“ sveikino LR Seimo pirmininkė Irena Degutienė, Seimo nariai Valentinas Stundys ir Paulius Saudargas, taip pat Konrado Adenauerio fondo vadovas Baltijos Šalyse Andreas M. Kleinas

Pasak Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininkės Irenos Degutienės, prištačiusios Seime rugsėjo 9 d. vykusią konferenciją „Socialios rinkos plėtros perspektyvos“, Lietuva, bėgdama nuo vieno ekonomikos modelio kraštutiniu, kuris buvo sovietmečiu, dvidešimt Nepriklausomybės metų eina kitu keliu, tačiau savo tikrojo kelio ieško ir šiandieną.

Minėtoje konferencijoje, surengtoje bendradarbiaujant Lietuvos socialios rinkos plėtros institutui, Europos krikščioniškos politikos fondui ir Konrado Adenauerio fondui, užsienio ir Lietuvos ekspertai diskutavo apie socialios rinkos praktiką Lietuvoje ir

kitose Europos Sąjungos valstybėse. Daugiausia dėmesio buvo sutelkta į Vokietijos pavyzdį.

SOCIALIOS RINKOS PRADŽIA

Antrojo pasaulinio karo nualintai Vakarų Vokietijai sunkiai sekėsi ekonomiškai atsigausti. Tačiau tuomečio kanclerio Konrado Adenauerio kabinete (1949–1963) dirbęs ekonomikos ministras Ludwigas Erhardas žinojo, kaip Vakarų Vokietiją išvesti į dienos šviesą. Jis visuomenei pristatė socialios rinkos ekonomikos modelį (vok. Soziale Marktwirtschaft) – vidurio kelią tarp socializmo ir liberaliosios ekonomikos. Šio modelio pagrindas buvo tai, kad

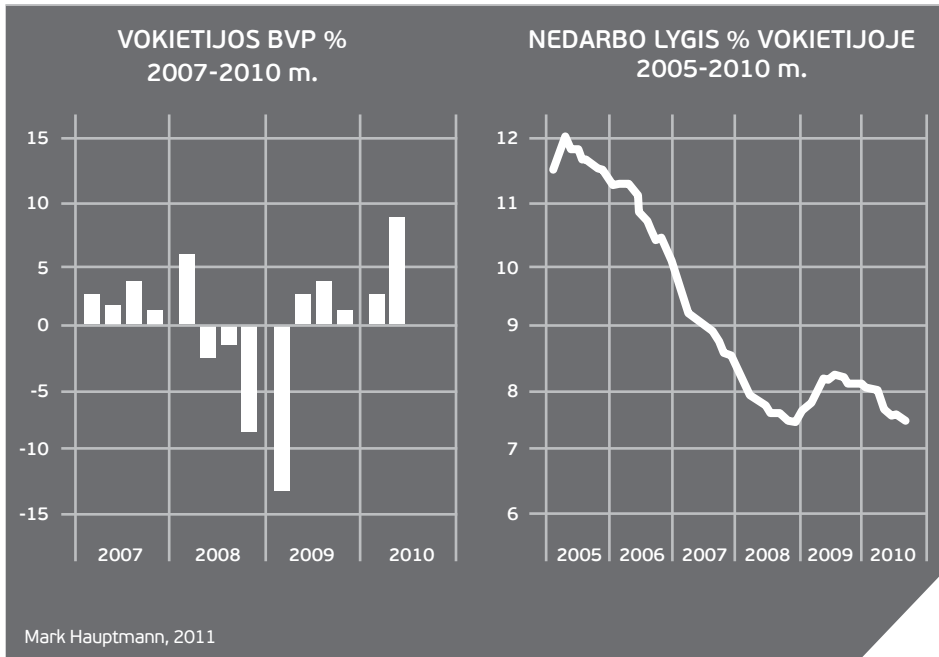

I. DEGUTIENĖ: Vokiškas korporacinis ekonomikos modelis šiandien tempia visą Europos Sąjungos ekonomiką ant savo pečių

privatus verslas turi koegzistuoti kartu su valdžios siekiu reguliuoti socialinės gerovės sritis. Marktwirtschaft politika leido atsigausti Vakarų Vokietijos ekonomikai, nes sumažėjo nedarbas, stabilizavosi kainos, padidėjo realios pajamos ir prasidėjo ekonominis šuolis (Wirtschaftswunder). Taigi, kodėl socialinės rinkos ekonomika, kaip vienintelė liberalios ekonomikos alternatyva, yra tokia patraukli? Anot konferencijos „Socialios rinkos plėtros perspektyvos“ pranešėjo, vokiečio ekonomikos ir politikos eksperto Marko Hauptmanno, taip atsitiko visų pirma dėl to, kad siekiama vidurio tarp lygybės ir efektyvumo, t. y. pabrėžiama ekonominė tvarka, ir, antra, socialinės rinkos modelis yra pritaikomas politiniams ir ekonominiams pokyčiams. Tiksliau tariant, sociali rinka remiasi šiais trimis ramsčiais: pirma, individų laisvių apsauga ir nepriklausomybė nuo valstybės kaip arbitro veiksmų; antra, laisvos rinkos ekonomikos išsaugojimu: konkurencija, privačia nuosavybe, laisvomis kainomis, susitarimų laisve ir kita; trečia, solidarumo ir subsidiarumo principais, esant garantijoms apsaugoti socialinę tvarką. Pasaulį supurčius finansinei krizei, Vokietijos socialinis, dar kitaip vadinamas korporacinis ekonomikos modelis padėjo skolos šėstančią Graikiją ir visą euro zoną gelbėti nuo

SOCIALIOS RINKOS EKONOMIKOS RAMSČIAI:

M. Hauptmannas

M. HAUPTMANNAS:
Vokietijos socialinės rinkos ekonomika sukurta vadovaujantis principu, kad valdžia, visuomenė ir privatus sektorius turi dirbti kartu, kad garantuotų naudą ir saugumą visiems

žlugimo. Seimo Pirmininkė I. Degutienė itin taikliai pažymėjo, kad „vokiškas korporacinis ekonomikos modelis šandien tempia visą Europos Sąjungos ekonomiką ant savo pečių“.

ABIPUSIO LAIMĖJIMO SITUACIJA

Vokietijos Konstitucijos 20 straipsnyje yra įtvirtinta nuostata, kad „Federalinė Vokietijos Respublika yra socialinė federalinė respublika“. Šiame pagrindiniame Vokietijos įstatyme aiškiai išreikštas draudimas kurti planinę ekonomiką, tačiau nesuteikta ir visiškos laisvės kurti laisvos rinkos modelio. Pasak eksperto M. Hauptmanno, Vokietijos socialinės rinkos ekonomika sukurta vadovaujantis principu, kad valdžia, visuomenė ir privatus sektorius turi dirbti kartu, kad garantuotų naudą ir saugumą visiems. Norint pasiekti šios darnos, yra būtinas socialinių partnerių dialogas, arba, M. Hauptmanno žodžiais, socialinė partnerystė, kuri sukuria abipusių laimėjimų (win-win) situaciją tarp darbuotojų, kompanijų ir valstybės. Šiuo atveju darbuotojams užtikrinamos saugios darbo sąlygos, kompanijoms – algų ir darbo laiko standartai, stabili užmokesčio struktūra, stiprus bendradarbiavimas su darbuotojais, o valstybei – sistemos priežiūra, remiantis Konstitucija. Itin ryškus socialinės partnerystės atgimimas pastebėtas Vokietijoje krizės metu 2008–2009 m. Tada Vokietija sugebėjo dar kartą įrodyti pasauliui, kad ne be reikalo yra pirmoji ekonominė galia Europos Sąjungoje, antroji eksportuotoja po Kinijos ir viena

daugiausiai skolinančių šalių. Pasak ekonomisto Martino Orto, Vokietijoje kas ketvirtas euras yra uždirbamas eksporto srityje, o daugiau nei kas penkta darbo vieta tiesiogiai ar netiesiogiai priklauso nuo užsienio prekybos. Svarbų vaidmenį Vokietijos ekonomikoje vaidina vidutinis ir smulkus verslas, bankai. Jie, pasak M. Hauptmanno, yra pagrindiniai korporacinės valdžios žaidėjai.

Per paskutinį dešimtmetį Vokietija turėjo keletą struktūrinių problemų, kaip antai didelis nedarbo lygis, nelankstus darbo reguliavimas, dideli mokesčiai. Atėjus į valdžią socialdemokratų ir žaliųjų koalicijai, situacija pasikeitė gana radikaliai, mat Gerhardo Šrioderio vadovaujamas kabinetas ėmėsi iki tol neregėtų karpymų. Vadinamojoje reformų programoje „Agenda 2010“ socialdemokratai ir žalieji per 2003–2005 m. laikotarpį apkarė mokesčius, išlaidas medicinai, pensijų ir nedarbo išmokas. Tačiau šios griežtos priemonės davė vaisių, mat jau 2007 m. būnant valdžioje kanclerei Angelai Merkel, nedarbo lygis Vokietijoje sumažėjo iki 3,8 mln. Taigi krizės išvakarėse Vokietija neturėjo tokių didelių ekonominių socialinių problemų kaip kitos šalys, tad pagrindinis A. Merkel tikslas buvo ne varžyti, o stimuliuoti ekonomiką ir sukurti pasitikėjimą visuomenėje, finansinėse rinkose ir institucijose. Todėl 2008 m. kanclerė ėmėsi pirmojo Vokietijos ekonomikos stimuliavimo plano, padidindama investicijas 32 mlrd. eurų, trumpalaikes darbo pašalpas išplėsdama iki 18 mėnesių, 3 mlrd. eurų skirdama vietos infrastruktūrai finansuoti ir plėsdama kelių sistemą. 2009 m., matydama, kad pirmasis stimuliacijos paketas neišsprendžia visų problemų, A. Merkel inicijavo antrąją ekonomikos stimuliacijos programą, pagal kurią finansines investicijas padidino iki 50 mlrd. eurų, trumpalaikes darbo pašalpas išplėtė iki 24 mėnesių (taip išsaugojo 500 tūkst. darbo vietų), sumažino pajamų mokestį 9 mlrd. eurų, o sveikatos draudimo įmokos nukrito nuo 15,5 % iki 14,9 %. Galiausiai Vokietijos kanclerė išgarsėjo akcija, kai šalies gyventojams buvo siūloma keisti senąjį automobilį į naują. Tiksliau tariant, buvo išmokama 2500 eurų už seną automobilį, jei perkamas naujas. Ši akcija sugalvota ne šiaip sau, mat Vokietija su šešiais savo pagrindiniais gamintojais – VW, Audi, BMW, Daimler, Porsche (VW) ir Opel (General Motors) ▶

Martynos Žilionytės nuotrauka

Dr. G. Nausėda

DR. G. NAUSĖDA: Nepaisant visų mūsų paklydimų, mums pavyko sukurti socialinės rinkos ekonomikos pamatus

– yra viena didžiausių pasaulyje automobilių gamintojų greta Japonijos, Kinijos ir JAV. Mašinų gamyba yra viena iš trijų stambiausių Vokietijos pramonės šakų šalia chemijos ir elektrotechnikos pramonės. Žvelgiant į 2009–2010 m., Vokietijos vyriausybė fiskalinės politikos priemonėms skyrė maždaug 100 mlrd. eurų, ir ši suma pasirodė esanti didesnė už ES ir G20 valstybių vidurkį. Taigi Vokietija, būdama viena mažiausių ir patikimiausių skolininkų (vertinama aukščiausiu AAA+ įverčiu), pasauliui parodė, kad jos socialios rinkos modelis gali padėti išvengti krizės. Taiklus šiuo atveju buvo M. Hauptmannas, su šypsena jis pasakė, kad „Vokietija nuo galvos skausmo išrado aspiriną, o nuo depresijos – socialios rinkos ekonomiką“. O kaip šiuo Vokietijos išradimu naudojasi Lietuva?

SOCIALI RINKA LIETUVOJE

Konferencijoje „Socialios rinkos plėtros perspektyvos“ SEB banko prezidento patarėjas dr. Gitanas Nausėda pabrėžė, kad su pavydu reikia žvelgti į tai, ką sukūrė Vokietija tiek ekonominiu, tiek socialiniu, tiek politiniu požiūriu. SEB patarėjas pasidžiaugė, kad „nepaisant visų mūsų paklydimų, mums pavyko sukurti socialinės rinkos ekonomikos pamatus“. Tačiau jis šio modelio atsiradimo nesieja vien tik su valdžios sprendimais. Pasak dr. G. Nausėdos, socialinė ekonomika

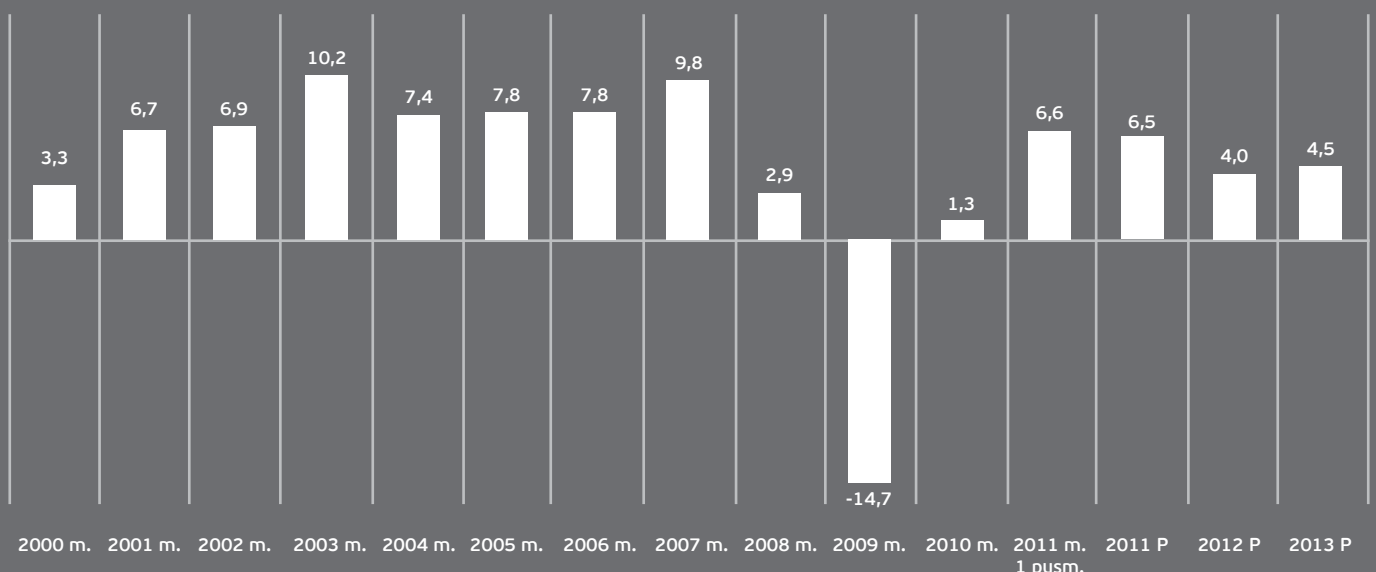

Martynos Žilionytės nuotrauka

Doc. dr. R. Lazutka

kuriama daugybe milijonų mikrosprendimų tiek įmonių, tiek ūkių lygiu ir, kai kalbama apie socialinę rinkos ekonomiką, pirmiausia kalbama apie atsakomybę. Dr. G. Nausėda pripažino, kad ekonominio pakilimo ir recesijos metu socialinės politikos paskirtis skiriasi. Pakilimo metu tokia politika privalo garantuoti teisingą didėjančio BVP paskirstymą ir perskirstymą, o ekonominio smukimo metu – minimizuoti krizės žalą pažeidžiamiausioms visuomenės grupėms. Statistikos departamento duomenimis, 2009 m. Lietuvoje BVP krito 15 % – tada grįžome į 2000 m. lygį, tačiau 2010 m. BVP augimas buvo pliusinis ir siekė 1,3 % metinio prieaugio. 2011–2012 m.

PLĖTROS PERSPEKTYVOS 2012-2013 M. LIETUVOJE – METINIS BVP POKYTIS

prognozuojamas taip pat teigiamas BVP prieaugis – atitinkamai 6,5 % ir 4 %. Visgi SEB prezidento patarėjas spartaus ekonominio augimo Lietuvoje nenumato, mat tam įtakos gali turėti tiek antroji ekonominės krizės banga, tiek socialinės politikos stichiškumas. Tačiau dr. G. Nausėda regi socialinės rinkos (ne)skatinimo instrumentus. Vienas jų – vidutinių senatvės pensijų ir kitų socialinių išmokų indeksavimas (krizės metu jis turėtų būti sustabdytas). Progresiniai mokesčiai – vieni iš socialinės rinkos ekonomikos elementų, galėtų būti įvesti Lietuvoje, jei būtų įvesti visose trijose Baltijos šalyse, mat toks vienakryptis mokestis galėtų sumažinti Lietuvos konkurencingumą. Visgi SEB prezidento patarėjas dr. G. Nausėda buvo skeptiškos nuomonės dėl atlyginimų indeksavimo. Jo nuomone, darbdavių ir darbuotojų derybomis galima pasiekti daug daugiau.

Lietuvoje socialią rinkos ekonomiką, be minėtų dr. G. Nausėdos makroekonominės politikos elementų, derinančių ekonomikos augimą su infliacija, konkurencija, geromis darbo sąlygomis ir kolektyvinėmis derybomis, sudaro ir socialinis draudimas (SD), kuris Lietuvoje, anot kito konferencijos pranešėjo, Vilniaus universiteto ekonomisto dr. Romo Lazutkos, yra netgi viena iš pagrindinių socialios rinkos sudėtinųjų dalių. Pasak dr. R. Lazutkos, SD turi mainų ir solidarumo bruožų ir jis yra pranašesnis už kitus socialios rinkos instrumentus savo persikirstymo mastu ir efektyvumu perkeliant klientų pajamas iš vieno laikotarpio į kitą. Pasak šio ekonomisto, „pajamas reikia ne tik perkelti, bet ir apdrausti“, o SD tai sugeba iš visų finansinių priemonių (taupymas, paskolos, gyvybės draudimai) padaryti pigiausiai. Visgi, remiantis UAB „RAIT“ 2011 m. birželio 1–15 d. daryta apklausa dėl gyventojų pasitikėjimo „Sodros“ galimybėmis ateityje mokėti pensijas, pašalpas ir išmokas, net 41,7 % respondentų pareiškė visiškai nepasitikintys ir netikintys tokia galimybe. Taigi, kad visuomenė labiau pasitikėtų socialiniu draudimu, pasak dr. R. Lazutkos, „reikia, kad Lietuvoje socialinis draudimas būtų stipresnis“. O jis gali būti toks tik tada, kai ekonomikos tikslu tampa ne nuolat didėjantis apsirūpinimas prekėmis, bet pirmiausia socialinių vertybių puoselėjimas. ■

RYŠIAIS SUSAISTYTA EKONOMIKA - GRESIANČIAI KRIZEI ATREMTI

Vaida STUNDYTĖ

Rugsėjo 9 d. Lietuvos Respublikos Seime vykusios konferencijos „Socialios rinkos plėtros perspektyvos“ dalyviai, ko gero, pirmą kartą išgirdo sąvoką „ryšiais susaistyta ekonomika“ (angl. relational economy). Turbūt nedaug kas buvo girdėję ir apie „Relationships global“ tinklą, kurio vykdomasis direktorius dr. Michaelis Schluteris konferencijoje dalijosi įžvalgomis, kaip teisingai ir moraliai tinkamai reikėtų tvarkyti pasaulio ekonomiką.

„Relationships global“ tinklas imtas formuoti dar prieš 25 metus, o formaliai kaip tarptautinė organizacija ėmė veikti 2009 m. Ji vienija žmones ir organizacijas, pripažįstančias santykių reikšmę žmonių gerovei, ir siekia kovoti su ryšiais susaistytu skurdu (angl. relational poverty) ir kurti geresnį pasaulį. Tinklas remiasi judaizmo ir krikščionybės tradicijomis, ypač jų požiūriu į žmogų, todėl įsitikinimas, kad asmeninė ir socialinė gerovė priklauso nuo santykių tarp šeimų, bendruomenių, organizacijų ir jų viduje kokybės, yra kertinė „Relationships global“ idėja.

M. Schluterio teigimu, artėja antra ekonominė krizė, kurią turėtume būti pasiruošę atremti. Tai lengviau padaryti pasitelkus socialios rinkos idėjas, nes kapitalizmas, o kartu ir personalizmas bei vakarietiškas liberalizmas turi esminių moralinių trūkumų. Ryšiais susaistyta ekonomika, skirtingai nei personalizmas, visus santykius laiko lygiaverčiais, taigi nėra jokios skirties tarp profesinių ar verslo santykių ir asmeninių ryšių. Vakarų liberalizmo pabrėžiamos asmeninės teisės ir „teisių kultūra“, daranti mus savanaudiškus ir orientuotus į save, ryšiais susaistytoje ekonomikoje keičiamos savitarpiskumu. M. Schluterio nuomone, norėdami turėti subalansuotą ekonominį augimą, privalome iš naujo suformuluoti ekonominius tikslus, orientuodamiesi į tarpreiginius, tarptautinius santykius ir kartų santykius.

Dr. M. Schluteris

„Kapitalizmas yra moraliai bankrutavęs, – įsitikinęs M. Schluteris. – Yra iš esmės nemoralu pelną iš kapitalo pateisinti tuo, kad buvo rizikuojama. Tokiu atveju tai visiškai nesiskiria nuo lošimo. Įsivaizduokime, kad padėjau savo pinigus į pensijų fondą Anglijoje. Pensijų fondas atiduoda juos tvarkyti fondo valdytojui, kuris mano pinigus investuoja į kažkokią kompaniją akcijų rinkoje. Kaip taupantis žmogus, nuo kurio prasidėjo ši grandinė, nežinau, kam yra panaudoti mano pinigai. Man rūpi tik maksimalios įplaukos. Tačiau kas, jei mano pinigus fondo valdytojas investavo į kompaniją, užsiimančią pornografinėmis interneto svetainėmis ar internete reklamuojančią lošimą?“ Tokiu atveju, eksperto nuomone, nežinojimas negali būti pasiteisinimas, o įplaukos ir pelnas neturėtų būti priimami, nežinant ir nebūnant atsakingiems už tai, kaip mūsų pinigai buvo panaudoti. „Amerikos revoliucijos metu amerikiečių šūkis buvo „Jokio apmokestinimo be atstovavimo“. Dabartiniais laikais mūsų devizas turėtų būti toks: „Jokio atlygio be atsakomybės, jokio investavimo be ištraukimo, jokio pelno be dalyvavimo“, – kalbėjo M. Schluteris. – Pinigus investavęs į tam tikrą kompaniją, esi įpareigotas sekti jos veiklą, dalyvauti akcininkų susitikimuose ▶

ir reikalauti kompanijos vadovybės atskaitingumo.“

Anot M. Schluterio, pinigai yra svarbi „socialinių klijų“ forma, laikanti kartu šeimas ir bendruomenes. Todėl nuo žmonių atskyrus pinigus, šeima ar bendruomenė pasmerkta sparčiai iširti. Ilguoju laikotarpiu tai turėtų įtakos identitetui, kultūriniam tęstinumui. Be to, kapitalizmui minėtu būdu nuo žmonių atskiriant pinigus, jie nebebūna panaudojami vietos investicijoms, o tai naikina finansinį visuomenės pagrindą.

Siekiant pataisyti esamą padėtį ir labiau atsižvelgti į žmonių ryšių reikšmę ekonomikai, pirmiausia M. Schluteris siūlo skatinti tai, kad šeimos ir bendruomenės kartu praleistų daugiau laiko. „Laikas yra santykių valiuta, – teigia M. Schluteris. – O stiprios šeimos yra reikalingos, norint turėti pigią ekonomiką.“

Ne tik bendruomenės ar šeimos turi būti paremtos tvirtais santykiais. M. Schluteris mato keletą būdų, kaip santykiai gali ir privalo būti įtraukti į verslo veikimą. Pirmiausia siūloma įgyvendinti ryšiais susiaistytų reitingo agentūrų (relational ratings agencies) idėją. „Šią idėją aptarėme su „Moody’s“ – viena didžiausių kredito reitingų agentūrų Londone. Juos tai labai sudomino“, – tvirtino mokslininkas. Ryšiais susiaistytų reitingo agentūrų funkcija būtų vertinti kompanijas pagal jų ryšių su visais tarpininkais (darbuotojais, klientais, tiekėjais, akcininkais, bankais ir kitais kompanija suinteresuotais žmonėmis) kokybę.

Tokiu pačiu principu, t. y. kompanijų santykių su tarpininkais kokybės vertinimu, pagal „Relationships global“ organizacijos viziją turėtų būti papildytas ir bendrovių valdymo kodeksas. Todėl kompanijos, teikdamos kasmetines ataskaitas, turėtų pateikti ir informaciją apie santykių su tarpininkais kokybę. „Šis sumanymas jau įgyvendinamas penkiose didžiausiose Pietų Afrikos akcijų biržos kompanijose, – patirtimi dalijosi M. Schluteris. – Be to, suformavome diagnostinių priemonių rinkinį, skirtą verslui gerinti, įmonių rizikai mažinti.“

Jei visos šios idėjos būtų įgyvendintos, anot M. Schluterio, tai prilygtų Koperniko revoliucijai. „Kopernikas teigė, kad žemė sukasi aplink saulę, o ne atvirkščiai, ir visi manė, kad jis buvo pamišęs. Tačiau po šimto metų buvo suvokta, kad jis iš tiesų buvo teisus“,

– kalbėjo M. Schluteris. Pasak šio ekonomikos eksperto, socialiai subalansuotai globaliai ekonomikai didžiausia grėsmė dabar yra tokios socialinės problemos, kaip santuokų žlugimas, šeimų byrėjimas. „Privalome judėti link to, kad mūsų pasaulis suktųsi aplink

santykius: šeimų, bendruomenių santykius, santykius kompanijose ir tarp jų, tarp piliečių ir valdžios, tarp valstybių. Turime pasiekti, kad finansai tarnautų santykių labui, o ne tikėtis, kad santykiai tarnaus finansams“, – teigė ekonomistas. ■

Danos Augulės piešiny

„Relationships global“ organizacija suformavo Ryšiais susiaistyto verslo chartiją – naują požiūrį į kompanijų tikslą, veikimą ir vertinimą. Šios chartijos pagrindu yra kuriama sistema, vertinanti socialinį kompanijų poveikį, tiriant jų santykius su tarpininkais. Chartiją sudaro dešimt punktų, kuriuos atitikusi kompanija gali būti laikoma kaip turinti ryšiais susiaistytą etosą ir veikianti atsižvelgdama į ryšius.

DEŠIMT RYŠIAIS SUSIAISTYTO VERSLO CHARTIJOS PUNKTŲ:

1. Kompanija įtraukia ryšiais susiaistyto verslo tikslą į savo nuostatus, rodo įsipareigojimą ją įgyvendinti, užtikrindama atitinkamus mokymus investuotojams, direktoriams ir darbuotojams.
2. Dialogas tarp reikšmingų tarpininkų grupių skatinamas per reguliarius tiesioginius susitikimus, jei tai neįmanoma – per komunikaciją internetu.
3. Didelės dalies asmenų ar šeimų akcijų nuosavybė yra tiesioginė ir skaidri.
4. Didelė dalis akcijų yra įsigyta ilgam laikotarpiui.
5. Kompanijoje aiškiai matomas abipusis pasitikėjimas ir įsipareigojimas tarp administracijos ir darbuotojų.
6. Darbuotojų orumas, mažinant atlyginimo diferencinius tarifus.
7. Tiekėjai yra gerbiami, su jais sąžiningai elgiamasi, laiku atsiskaitoma ir teikiama parama verslui plėtoti.
8. Sąžiningai elgiamasi su klientais ir vietos bendruomene, gerbiami jų interesai ir gerovė.
9. Kompanijos finansinio nestabilumo rizika sumažinta tam, kad būtų apginti kompanijos ir tarpininkų santykiai.
10. Kompanija įvykdo įsipareigojimus plačiai visuomenei.

SOCIALINĖS RINKOS EKONOMIKOS PAMATAS – PILIETIŠKUMAS IR BENDRYSTĖ

Prof. Kęstutis MASIULIS

Nuo pat Italijos susivienijimo 1861 m. šalis vystėsi dviem greičiais. Šiaurė sparčiau, o Pietūs lėčiau. Valdovai, politikai, dučė Benito Mussolinis, vėliau ES strategai bandė įvairiausiais būdais skatinti Pietų pažangą ir mažinti atsilikimą, tačiau tai sekasi daryti labai sunkiai ir lėtai. Įvairiais metais matuojant aišku, kad Šiaurės Italijos gyventojai gyvena daug geriau negu Pietų. Šiaurės Italijoje sukuriama apie 126 proc. BVP, skaičiuojant nuo ES vidurkio, o Pietuose – tik apie 69 proc.

KAS YRA SOCIALINĖS RINKOS EKONOMIKOS PAMATAS?

Mokslininkai tyrė šį reiškinį ir ieškojo atsakymų, kodėl taip yra. Juk italai – pietiečiai ir šiauriečiai – kalba ta pačia kalba, išpažįsta tą pačią religiją, panašios geografinės sąlygos, klimatas. Atsakymą pateikė sociologas ir politologas Robertas D. Putnamas. Jis išsiaiškino, kad pietiečiai yra abejingi pilietinei veiklai ir tik nedaugelis dalyvauja asociacijų, klubų, bendruomenių, partijų veikloje, o šiauriečių daugiau kaip 90 proc. dalyvauja bent vienos nevyriausybines organizacijos veikloje. Panašūs skirtumai yra tarp Rytų ir Vakarų Vokietijų, Rytų ir Vakarų Europos.

Šis tyrimas leido suprasti, kad gyventojų ir organizacijų veikla, kuri neorientuota į pelną, tačiau bendruomeniškai motyvuota, kuria didelę pridėtinę vertę. Tai ir yra socialinės rinkos ekonomikos pagrindas. Stipri pilietinė visuomenė gali smarkiai pakelti gyvenimo standartus. Tik gyventojai ir organizacijos, kurių pagrindinė vertybė yra atsakomybė, gali kurti socialiai atsakingą ekonomiką.

Stipri, iniciatyvi pilietinė bendruomenė yra stabdžių ir atsvarų sistema tarp valstybės ir verslo interesų. Aktyvūs piliečiai, susibūrę į darbuotojų sąjungas, bendruomenių tarybas, gamtos bičiulių, pagyvenusių žmonių ir kitas įvairiausias nevyriausybines organizacijas, užtikrina, kad skirtingos nuomonės

būtų girdimos. Tokioje visuomenėje sprendimai daromi tik įvertinus ir suderinus skirtingus interesus. Be to, pilietinės organizacijos savo veikla, kuri dažniausiai yra savanoriška ir ne pelno, kuria pridėtinę vertę ir kelia šalies gerovę. Akcijoje „Darom 2011“ buvo surinkta apie 3 tūkst. tonų šiukšlių. Kiek tai būtų kainavę, jeigu būtų reikėję samdyti darbuotojus?

SĄLYGOS SOCIALINEI RINKOS EKONOMIKAI LIETUVOJE

Kalbėti apie „socialinę“ rinkos ekonomiką Lietuvoje yra truputį sudėtinga. Nes nuo sovietmečio žodžiai „socialinis“ ar „liaudies“ mažai ką turėjo bendro su jų tiesiogine reikšme ir todėl buvo diskredituoti. Gal todėl 1990 m. Lietuva taip entuziastingai metėsi į kraštutinį liberalizmą ir Tarptautinio valiutos fondo globą. 1990–1993 m. vykdyta ekonominė „šoko terapija“ turėjo staigiai perorientuoti planinę ekonomiką į rinkos. Visuomenė nebuvo psichologiškai pasiruošusi tokioms permainoms. 50 metų trukusi okupacija buvo galutinai sunaikinusi Nepriklausomybės laikais sukurtą socialinį tinklą, o sovietinė „obščestvo“ sistema nebeturėjo jokių galimybių išlikti. Taigi Lietuva susidūrė su didžiuliais iššūkiais, kurių negali išspręsti iki šiol: didelis savivadybių skaičius, alkoholizmas, mažas gimstamumas, emigracija, žmonių abejingumas, uždarumas ir iš esmės prasta gyventojų psichinė sveikata.

Nepamatuotas libertarizmas, prioritetas kapitalui ne tik skaudžiai atsiliepė visuomenei, bet paveikė ir valstybės valdžią. Smuko valdžios institucijų finansavimas, įtaka ir galimybės. Sovietinės antivertybės ne tik nebuvo panaikintos, bet išplito nauja forma. Suklestėjo korupcija, nepotizmas, atsirado interesų klanai, savi interesai iškilo aukščiau valstybės. Visuomenė į tai reagavo nusivylimu, apolitiškumu, mokesčių vengimu ir visuotiniu pykčiu prieš valdžią.

LR Seimo archyvo nuotrauka

K. Masiulis

Pilietinės organizacijos savo veikla, kuri dažniausiai yra savanoriška ir ne pelno, kuria pridėtinę vertę ir kelia šalies gerovę

Tik apie 2000 m. valstybę pakreipus į Europos Sąjungą, o 2004 m. ir įstojus į šią organizaciją, atsirado prielaidos kalbėti apie socialinę rinkos ekonomiką. ES lėšos labai sustiprino valdžios struktūras, nes būtent per jas ES skirsto paramą. Valdžios aparato stiprėjimas tapo impulsu ir kitoms šakoms. Valstybės sektoriaus

perskirstomos ES finansinės injekcijos daro didelį poveikį ekonomiam krašto vystymuisi – verslas tapo konkurencingesnis ir pelningesnis, o gyventojai įgauna vis daugiau perspektyvų. Atsirado prielaidos ne tik ekonominiam, bet būtent kokybiniam augimui.

Reikia pabrėžti, kad nelemta 2008 m. pasaulinė finansinė krizė ir neatsakingas Gedimino Kirkiolo vadovavimas panaikino kelerių metų laimėjimus, smarkiai padidino emigraciją, tačiau tai neabejotinai trumpalaikis kluptelėjimas.

SOCIALINĖS EKONOMIKOS PERSPEKTYVA

Vykdamas ES programas ir augant politikų supratingumui, nuo 2004 m. labai padidėjo dėmesys nevyriausybiniam sektoriui. Šis savo ruožtu vis labiau spaudžia valdžią ir verslą veikti atsakingai. Dabar Lietuvoje jau veikia apie 20 tūkst. nevyriausybinių organizacijų (1938 m. tokių buvo apie 8 tūkst.). NVO veikloje dalyvauja apie 10 proc. gyventojų. Reikia pažymėti, kad organizacijų skaičius auga greičiau negu gyventojų, kurie dalyvauja jų veikloje. Tačiau džiugu, kad jaunimas yra daug aktyvesnis negu kitos gyventojų grupės – ir tai teikia vilčių ateičiai.

Politikai taip pat žengė nemažai žingsnių nevyriausybiniam sektoriui skatinti. Gyventojai turi galimybę skirti iki 2 proc. pajamų mokesčio įvairioms organizacijoms, papildyti esami įstatymai ir priimta naujų, reglamentuojančių bendruomenišką ir savanorišką veiklą, Vyriausybė patvirtino NVO plėtros strategiją ir paskyrė atsakingus pareigūnus.

Taigi sąlygų sudarymas gyventojams ir organizacijoms veikti bendruomenės labui yra socialinės rinkos ekonomikos pamatas. Stiprėjant pilietiškumui ir aktyviau dalyvaujant gyventojams, galima pasiekti puikių rezultatų – kyla gyvenimo gerovė, auga BVP, mažėja blogų reiškinių ir aktyvėja gerosios iniciatyvos. Lietuvoje nuo pat Nepriklausomybės atkūrimo buvo labai sunkios ir nepalankios sąlygos vystyti socialinei rinkos ekonomikai, tačiau paskutiniu metu politikai teikia vis daugiau dėmesio nevyriausybiniui sektoriaus plėtrai, ES skiria tam lėšų, o gyventojai vis aktyviau įsitraukia į visuomeninę veiklą. ■

IŠLAIDAUJANČIOMS ES NARĖMS SUTRAMDYTI – „ŠEŠIŲ PAKETAS“

Vaida STUNDYTĖ

Europos Sąjunga, pasimokiusi iš praėjusios krizės ir galbūt artėjant naujai, ėmėsi veiksmų, siekdama užsitikrinti didesnę ekonominę stabilumą ir išvengti naujų nuosmukių valstybėse narėse, šįkart dėmesį skirdama viešųjų finansų sistemos trūkumams šalinti. Dar balandį Europos Parlamento Ekonomikos komiteto patvirtintas šešių teisės aktų paketas dėl ES ekonominės valdysenos buvo priimtas rugsėjo 8 d. 354 Europos Parlamento nariams balsavus už.

Vadinamasis „Šešių paketas“ yra skirtas pernelyg dideliame valstybių išlaidavime pažaboti ir priversti jas laikytis finansinės drausmės Pirmiausia, keturi patvirtinti teisės aktai sustiprina Stabilitumo ir augimo pakta, siekiant geriau ir ankstyvoje stadijoje sukontroliuoti deficitą ir skolos lygį. Kiti du teisės aktai sugriežtina makroekonominės pusiausvyros priežiūrą. „Šešių paketas“ taip pat privers politikos formuotojus sparčiai reaguoti atkuriant ekonomiką, kuriai grėsmę kelia makroekonominiai

J. Buzekas

disbalansai, tokie kaip būsto kainų burbulas ar konkurencingumo praradimas. Be to, siekiama užtikrinti, kad statistika, reikalinga biudžetui protingai formuoti ir jį stebėti, būtų tikslesnė ir renkama labiau nepriklausomai.

Ekonominio valdymo taisyklės skirtos iš esmės tik euro zonos valstybėms, tačiau griežtesnė biudžeto priežiūra ir įspėjimai bus taikomi ir kitoms ES narėms. Euro zonos narėms, nemažinančioms įsiskolinimų ir nesilaikančioms fiskalinės drausmės, numatytos 0,1 proc. BVP dydžio baudos, o finansinius duomenis klastojančios euro zonos valstybės bus baudžiamos 0,2 proc. BVP dydžio bauda.

Derybose su Europos Taryba europarlamentarai pasiekė, kad įspėjimai ir sankcijos reikalavimų nesilaikančioms valstybėms būtų taikomi automatiškai, jei Europos Komisijos siūlymo jas taikyti Taryba neatmeta kvalifikuota balsų dauguma. Komisijos siūlymams prieštaraujantys Tarybos sprendimai turės būti viešai paašškinti Europos Parlamente.

Parlamentas taip pat pasiekė, kad Komisija galėtų imtis veiksmų ne tik prieš prekybos deficitą, bet ir prieš didelį

C. Wortmann-Kool

prekybos perviršį turinčias šalis, jei jis mano, kad jų ekonominė politika gali sukelti nestabilumą.

EP sprendimu įteisintas ir kasmetinis ES šalių biudžetų vertinimas ir valstybių reformų programų stebėseną, taip pat sustiprintos Europos Komisijos vykdomos priežiūros galios – ji turės teisę atlikti patikrinimus šalių viduje. Europos Parlamentas galės išskviesti valstybių finansų ministrus į viešus svarstymus biudžetinės ar makroekonominės priežiūros klausimais.

Nepaisant to, kad EP socialistų ir demokratų pažangiojo aljanso frakcija paketo nepalaikė, jo priėmimas Europos Parlamente sutiktas džiugiai. „Kairieji balsavo prieš labai reikalingas taisykles, o toks elgesys nėra palankus Europos piliečiams, kadangi savo problemas turime išspręsti įtikinamu būdu, – kalbėjo europarlamentarė, ELP grupės narė Corien Wortmann-Kool. – Kai kurios valstybės narės turi didelių problemų, siekdamas subalansuoti savo biudžetus, o finansų rinkos yra labai nestabilios. Esant tokiai situacijai, mums reikia stipraus ir vieningo atsako – nuspėjamo, tvirto ir skaidraus Europos ekonominio valdymo. Šie šeši teisės aktų pasiūlymai tai ir užtikrina.“

Balsavimą dėl „Šešių paketo“ EP narys Jean-Paul Gauzès, ELP grupės koordinadorius EP Ekonomikos ir pinigų politikos komitete, pavadino istoriniu žingsniu link tikro ekonominio valdymo, sąlyga, norint į Europą grąžinti ekonomikos augimą.

Paketas sulaukė ir EP Prezidento Jerzy Buzeko palaikymo. „Šešių paketo“ priėmimas yra gera žinia Europos Sąjungai. Turime naujus ekonomikos nuostatus. Suformavome galingą ir atsparią apsaugą nuo ateities krizių. Su šių taisyklių priėmimu ES reikšmingai sustiprina savo biudžetinę drausmę ir juda link tikro ekonominio valdymo“, – teigė J. Buzekas. Pasak EP pirmininko, šešių paketas yra daugiau nei sankcijos, tai labiau susiję su prevencija. Juo pripažįstama, kad prevencija yra geriau nei gydymas. Paketas taip pat yra daugiau nei finansinės drausmės taisyklės: jis orientuotas į Europos ekonomikų konkurencingumą, kuriant darbus ir užtikrinant pastovų augimą, palaikymą. ■

Parengta pagal Europos Parlamento informaciją

SACHAROVO PREMIJA – KOVOTOJAMS UŽ ŽODŽIO IR MINTIES LAISVĘ

Valdas BENKUNSKAS

Spalio mėnesio antroje pusėje bus renkamas A. Sacharovo premijos laimėtojas, o gruodžio 27 d. vyks iškilminga premijos įteikimo ceremonija Europos Parlamente Strasbūre

Supratęs branduolinio ginklo žmonijai keliamą grėsmę, atominės ir vandenilinės bombos kūrėjas Andrejus Sacharovas tapo žymiu, sovietiniam režimui neparankiu žmogaus teisių gynėju ir disidentu. 1988 m. įsteigta šio Nobelio taikos premijos laureato vardu pavadinta Europos Parlamento premija, kasmet teikiama kovotojams už minties laisvę. Pirmoji premija įteikta sovietų disidentui, darbininkui, kilusiam iš Ukrainos, Anatoli Mačenko, kuris badaudamas reikalavo išlaisvinti politinius kalinius. Beje, jis kol kas vienintelis Sacharovo premijos laureatas, kuriam premija paskirta po mirties.

Europos Parlamento rugsėjo sesijos metu paaiškėjo, kokie kandidatai nominuoti gauti šiųmetę Sacharovo premiją. Penkis „Arabų pavasario“ aktyvistus, Palestinos gydytoją Izzeldin Abuelaish, Baltarusijos žurnalistą Dzmistry Bandarenką, slovėnų rašytoją Borisą Pahorą ir Kolumbijoje veikiančią San José de Apartadó taikos bendruomenę Sacharovo premijai gauti nominavo šešios politinės grupės ir pavieniai europarlamentarai.

EP archyvo nuotrauka

Disidentas ir žmogaus teisių aktyvistas A. Sacharovas (1921–1989)

Europos liaudies partijos politinės grupės nariai iškelė keletą kandidatūrų: jungtinė politinių grupių nominacija buvo skirta „Arabų pavasario“ aktyvistams, taip pat ELP narys slovėnas Milan Zvero iškelė slovėnų rašytojo, kurį

savo parašais parėmė dar 51 EP narys, kandidatūrą.

Nuo pirmosios premijos 1988 metais iki dabar buvo nominuotos ar apdovanotos tik išskirtinės asmenybės ir organizacijos, kovojančios su netolerancija, fanatizmu ir ginančios žmogiškas vertybes. Įdomus faktas, kad 2009 m. premija buvo įteikta organizacijai „Memorial“, kurios iniciatoriumi buvo pats A. Sacharovas. Kovojanti prieš represijas buvusioje Sovietų Sąjungoje ir žmogaus teisių pažeidimus dabartinės Rusijos ir posovietinių šalių konfliktų zonose viešinti organizacija gina pabėgėlius, diskriminacijos ir politinio persekiojimo aukas. Neveltui, atsiimdami premiją, „Memorial“ atstovai pabrėžė, kad „šis apdovanojimas priklauso mūsų žuvusiems draugams“.

2010 m. Sacharovo apdovanojimas už minties laisvę ir žmogaus teisių gynimą Kuboje buvo paskirtas Guillermo Fariñasui. G. Fariñasas – Kubos valdžios persekiojamas nepriklausomas žurnalistas ir disidentas. Jam Kubos valdžia taip ir nesuteikė galimybės atvykti atsiimti premijos į Strasbūrą, tačiau nesuitakymą su minties laisvės ribojimu simbolizavo tuščia kėdė ir laureato kalbos įrašas iškilmingo apdovanojimo metu. Kaip po ceremonijos teigė Europos Parlamento narys Jarosławas Walesa, G. Fariñasas paaukojo visą savo gyvenimą kovai už savo įsitikinimus, todėl jį palaikyti – būtina.

Šiais metais nominuotas kandidatas pristatyti numatyta spalio 5 d. Europos Parlamento Užsienio reikalų ir Vystymosi komitetų bei Žmogaus teisių reikalų pakomitečio posėdžiuose. Spalio mėnesio antroje pusėje bus renkamas laimėtojas, o gruodžio 27 d. vyks iškilminga premijos įteikimo ceremonija Europos Parlamente Strasbūre.

Sacharovo premija – labiausiai matoma Europos Parlamento pastangų ginant žmogaus teises išraiška. Didelę kasdienio darbo šioje srityje dalį atlieka Europos Parlamento Žmogaus teisių pakomitetis, nuolat sekantis padėti pasaulyje, išklausančias žmogaus teisių gynėjų ir nevyriausybinių organizacijų liudijimus, smerkiantis išpuolius prieš mažumas, rašantis laiškus dėl persekiojamų disidentų ir engiamų kitaminčių išlaisvinimo. ■

BALTARUSIJOS EKONOMIKA: AKLAI IR Į DUOBĘ

Gytis ŽAKEVIČIUS

Baltarusijos ekonomika priėjo liepto galą – nuvertėjęs ir devaluotas baltarusiškas rublis, nepakeliamai didelė valstybės skola, milžiniškas eksporto ir importo deficitas, bankrutuojantis verslas, didžiulis emigrantų skaičius ir nesiliaujančios protesto akcijos byloja apie tai, kad Baltarusija pribrendo permainoms.

BALTARUSIŠKA „SOCIALIOJI RINKA“

Paskutiniu Europos diktatoriumi vadinamas Baltarusijos prezidentas Aliaksandras Lukašenka, tarsi įstrigęs praėjusioje komunizmo epochoje, vadovauja savo šaliai. Baltarusijos ekonomikos modelis yra uždaras ir visiškai neorientuotas į laisvos rinkos konkurencingumą, o pati sistema yra visiškai kontroliuojama ir reguliuojama vyriausybės. Čia ekonomika reguliuojama visur, kur įmanoma, ir konkurencinga tik ten, kur leidžiama. Nors socialiosios ekonomikos modelis, kokio lyg ir siektų Baltarusijos valdžia, skamba iš esmės kitaip – konkurencija visur, kur įmanoma, reguliavimas ten, kur būtina. Tačiau Baltarusijos vyriausybė reguliuoja ir kišasi į visus ekonominius porcesus: rublio kursas buvo dirbtinai susietas su doleriu, neatsižvelgiant į pasiūlos ir paklausos santykį, elektros energijos, dujų ir naftos produktų kainos nustatytos savavališkai, nekreipiant jokio dėmesio į situaciją gretimose valstybėse ir pasaulinėse rinkose, socialinės paslaugos, kaip antai medicinos paslaugos ir viešasis transportas, kai kurioms piliečių grupėms yra nemokamos. Pačių baltarusių pašiepiamai tėvu arba „batia“ vadinamas prezidentas dirbtinai darė viską, kad būtų sukurta tobula gyvenimo iliuzija. Taigi artėjanti krizė buvo užprogramuota, nes skolintais pinigais yra neįmanoma išspręsti visų finansinių problemų. Tad šiuo metu kaimyninėje valstybėje prasidėjusi krizė yra natūralus ir neišvengiamas procesas, kuris yra reikalingas tam, kad šalis apsivalytų ir pakeistų ekonomikos kursą.

BALTARUSIJA IR PASAULINĖ KRIZĖ

Baltarusiai, tarsi nepasimokę iš netolimos Sovietų Sąjungos praeities, lipa ant to paties grėblio ir visiškai ignoruoja konkurencinės ekonomikos dėsnius. Žvelgiant į trumpąjį laikotarpį, tai turėjo teigiamos įtakos Baltarusijai – šalies BVP kelerius metus iš eilės augo po maždaug aštuonis procentus, nuolat ir stabiliai didėjo socialinės išmokos ir atlyginimai biudžetinių įstaigų darbuotojams, o prieš pat prezidento rinkimus į apyvartą buvo išleista daug naujų rublių, kad būtų galima beveik 17 proc. padidinti vidutinį darbo užmokestį. Deja, toks didinimas nebuvo pagrįstas realiu darbo našumo augimu ar kitokiais darbo rinkos dėsniais, o nustatytas tiesiog iš oro, siekiant įsiteikti rinkėjams.

Pasaulinės krizės akivaizdoje Baltarusijoje klestėjo statybų verslas, nes bankai lengvatinėmis sąlygomis, kurios buvo nustatytos vyriausybės, skolindavo pinigus. Biudžeto deficitas tesiekė 4 proc., užsienio prekybos deficitas buvo 16 proc. BVP, o infliacija buvo maždaug 10 proc. Lietuva savo ruožtu panašius ekonominius rodiklius turėjo prieškriziniu laikotarpiu, kai ekonomika išgyveno pakilimą. Daugelis ekonomistų stebėjosi, kaip Baltarusija per pasaulinę krizę, kai visos Europos šalys išgyvena nuosmukį ir turi karpyti biudžetus, sugeba ne tik išlaikyti, bet ir pagerinti makroekonominius rodiklius. Tačiau „sėkmės“ receptas buvo labai paprastas: šalies vyriausybė nusprendė be saiko skolintis, be atvangos spausdinti pinigus ir auginti importą. Vien praėjusių metų eksporto ir importo deficitas siekė 8 mlrd. dolerių, o tai reiškia, kad šalies ekonomika tapo priklausoma nuo užsienio šalių malonės ir jų diktuojamų sąlygų. Taigi Baltarusijoje natūraliai išaugo nedarbas, nes sumažėjo produkcijos mastas. Baltarusijos užsienio skola pernai sudarė beveik 45 proc. BVP, o tai reiškia, kad beveik pusė šalyje sukuriama vertė turėtų būti sumokėta užsienio skolintojams, siekiant išmokėti esamą skolą. Čia verta

paminėti, kad didžiausias skolininkas yra Rusija, kuriai ne visada svarbiausias tikslas skolinant yra atgauti paskolą su palūkanomis. Tad trumpuoju laikotarpiu Baltarusija pagyveno ateities sąskaita. Espertai perspėjo, kad tokia taktika yra

beįperka degalus. Drąstiškai pabrangę degalai pabrangino transporto išlaidas, taip pat visas prekes, kurias reikia išvežioti. Todėl protestuojantys vairuotojai, imituodami variklių gedimus centrinėje Minsko gatvėje, paralyžiavo eismą. Po

vykdomasis komitetas paprašė prekybos tinklų sumažinti kai kurių prekių kainas 10 proc., o būtiniausio naudojimo prekių, tokių kaip kruopos, duona, pienas ir t. t., kainas išaldyti. Akivaizdu, kad toks dirbtinis kainų reguliavimas

Žmonės laukia valiutos Baltarusijos banko biure Minske. Žinodami, kad užsienio valiuta yra vienintelis stabilumo garantas, bando bet kokia kaina nusipirkti JAV dolerių arba eurų

klaidinga, nes per laiką toks modelis subyrės ir patirs visišką krachą.

DABARTINĖ PADĖTIS BALTARUSIJOJE

Dabartinė padėtis Baltarusijoje yra tiesiog tragiška – rublis nuvertėjo, verslas bankrutuoja, visų rūšių produktų kainos pakilo, o atlyginimai stipriai sumažinti. Atrodo, kad prieš kelerius metus į Lietuvą atkeliavusi pasaulinė krizė visa jėga persikėlė į kaimyninę Baltarusiją.

Bene pats didžiausias šokas baltarusius ištiko per vieną naktį, kai koncernas „Belneftchim“ degalų kainą padidino trečdaliu. Šiuo metu už vieną litrą kuro reikia mokėti 5100 rublių, arba 2,4 Lt. Ir nors tokia degalų kaina Baltarusijoje, palyginti su lietuviškąja, vis dar išlieka gana maža, tačiau baltarusiai sunkiai

šios akcijos Baltarusijos vyriausybė įsakė sumažinti degalų kainas iki 4500 rublių už litrą ir nuo šios bazės reguliuoti degalų kainą pagal JAV dolerio kursą. Kad kainos yra reguliuojamos neadekvačiai ir visiškai neatsižvelgiant į rinkos dėsnius, gerai iliustruoja kitas pavyzdys. Pakilus naftos kainoms, šoktelėjo ir maisto produktų kainos – pavyzdžiui, bananai, kurių kilogramas kainavo 5,5 tūkst. rublių, dabar kainuoja bemaž dvigubai – 10 tūkst. rublių. Lenkiški obuoliai taip pat pasiekė rekordinę 12–14 tūkst. rublių ribą už kilogramą. Taip pat apie 30–60 proc. pakilo visų rūšių cigarečių kainos. Turint galvoje tai, kad atlyginimai sumažėjo, o per trumpą laiką apie 600 tūkst. baltarusių neteko darbo, žmonėms įsigyti pirmo būtinumo prekių tapo labai sunku. Todėl Minsko miesto

duos tik trumpalaikę naudą. O didžiosios ekonominės bėdos nėra sprendžiamos, jos tik gilėja. Tai puikiai supranta ir užsienio investuotojai – beveik visi importuotojai sustabdė savo produkcijos tiekimą į šalį, nes jiems nėra žinomi tolesni Baltarusijos vyriausybės veiksmai, kurie, kaip žinia, nenuspėjami. Taip pat verta paminėti, kad daugeliui baltarusių bet kurios užsienietiškos prekės jau tapo nebeįperkama prabangos preke. Prie visos šios suirutės prisideda ir faktas, kad šalis gali likti be elektros energijos, nes Rusijos kompanija „Inter RAO EES“ dėl visiško baltarusių nemokumo dešimčiai dienų beveik per pusę sumažino tiekiamos elektros energijos kiekį. Tiesa, tuomet prezidentas Aliaksandras Lukašenka rado būdą, kaip normalizuoti elektros energijos tiekimą į šalį. Tačiau

dabar bendras Baltarusijos įsiskolinimas siekia 1,5 mlrd. rublių, o šalis yra visiškai nepajėgi bent iš dalies grąžinti skolą – gresia elektros energijos tiekimo nutraukimas. Baltarusijos ir taip neefektyvi ekonomika, neaprupinta elektros energija, iš viso sustotų, o tai neigiamai paveiktų ne tik pačią Baltarusiją, bet ir kaimynines valstybes.

BALTARUSIŠKO RUBLIO DEVALVACIJA

Baltarusijos vyriausybė, jau kaip tapo įprasta krizės akivaizdoje, devalvavo savo valiutą ir taip bent jau laikinai pristabdė įsibėgėjusias problemas. Beveik kiekvieną mėnesį dolerio paklausa Baltarusijoje siekia 736 mln., o pasiūla tesiekia 14 mln. Šis disbalansas gerai iliustruoja, kad baltarusiai visiškai nepasitiki savo valiuta, o kartu ir valdžia. Dar kovą užsienio valiutos ir aukso atsargos sumažėjo iki kritinės 25 proc. ribos, o balandį sumažėjo dar per pusę, gegužę – išnyko visiškai. Tai reiškia, kad Baltarusija nebeturi kuo atsiskaityti su užsienio importuotojais ir iš ko mokėti palūkanų už anksčiau priimtą paskolą iš užsienio rinkų. Baltarusijos einamosios sąskaitos deficitas šiuo metu yra 16 proc. šalies bendrojo vidaus produkto vertės. Tai reiškia, kad šalis išleidžia daug daugiau pinigų už importuotas prekes, nei gauna už eksportuotas. Tokiu būdu yra sekinamos užsienio valiutų atsargos. Todėl prezidento A. Lukašenkos ir jo komandos sprendimu nuo rugsėjo vidurio baltarusiškas rublis buvo atsietas nuo fiksuoto kurso ir buvo laisvai nustatoma jo vertė rinkoje. Niekas neabejojo, kad tokiu būdu baltarusiškos valiutos vertė kris ir ji bus devaluota. Taip ir atsitiko – rublis dolerio atžvilgiu atpigo net 56 proc., tačiau net ir devalvavus rublį problemos neišnyko. Dabar Baltarusijoje egzistuoja trys skirtingi nacionalinės valiutos kursai: oficialusis (beveik 5000 rublių už JAV dolerį) ir du kursai, veikiantys juodojoje rinkoje – grynųjų pinigų (apie 6200 rublių už dolerį) ir negrynųjų pinigų (6800 rublių už dolerį). Tiesa, Valstybės kontrolės komisijai yra pavesta užkirsti kelią galimai valiutos spekuliacijai. Vis dėlto jau dabar yra aišku, kad šios komisijos darbą galima prilyginti kovai su vėjo malūnais. Žmonės, žinodami,

Baltarusiai, tarsi nepasimokę iš netolimos Sovietų Sąjungos praeities, lipa ant to paties grėblio ir visiškai ignoroja konkurencinės ekonomikos dėsnius

kad užsienio valiuta yra vienintelis stabilumo garantas, bando bet kokia kaina nusipirkti JAV dolerių arba eurų. Prie bankų ar valiutų keityklų visuomet būriuojasi eilės žmonių, nors per dieną valiuta parduodama tik apie 10 pirkėjų. Tad norint nusipirkti užsienio valiutos, tenka eilėse prastovėti po 5–7 dienas. Be to, kai kuriose keityklose negalima nusipirkti daugiau nei 1000 JAV dolerių. Dėl tokios padėties stipriai nukentėjo vietinis verslas. Pavyzdžiui, transporto priemonių pardavimai buvo nutraukti, nes pardavėjai paprasčiausiai neturėjo lėšų atsiskaityti už importuotus automobilius. Kitas pavyzdys – į Lietuvą atvykę automobilių prekeiviai iš Baltarusijos vietoj pinigų siūlo už automobilius atsiskaityti auksu ar įvairiausiais papuošalais.

Kita vertus, baltarusiško rublio devalvavimą teigiamai vertina Tarptautinis valiutos fondas, teigdamas, kad tai padės atgaivinti paralyžiuotą eksportą. Tiesa, analitikai vienbalsiai sutinka, kad Baltarusija išgelbėtų tik su išlaisvinta ekonomika sietinos reformos.

BALTARUSIJOS PILIEČIŲ REAKCIJA

Martinus Raiseris, Pasaulio banko skyriaus, atsakingo už Baltarusiją, Ukrainą ir Moldovą, vadovas pareiškė, kad Baltarusijos ekonomikos modelis išsisėmė. Specialistas konferencijoje Minske užsiminė, kad toks šalies valdymo modelis davė ir nemažai socialinės naudos, tačiau taip pat sukūrė ir makroekonominio disbalanso sąlygas, dėl kurių būtent toks tolesnis šalies valdymas yra nebegalimas. Kad permainos yra būtinos, rodo ir adekvati Baltarusijos piliečių reakcija į susidariusią ekonominę situaciją. Beveik 600 tūkst. baltarusių darbuojasi užsienyje – dažniausiai Rusijoje ir daugiausiai statybų sektoriuje. Pablogėjus situacijai tėvynėje, emigrantų skaičius smarkiai šoktelėjo. Prezidentas A. Lukašenka net pagrasino, kad Baltarusijoje pasiliekančioms emigravusių tautiečių šeimoms teks 100 proc. mokėti už medicinos paslaugas, kurios šiuo metu

yra nemokamos, ir 100 proc. už komunalines paslaugas, kurios šiuo metu 75 proc. yra dengiamos valstybės.

Piliečiai, protestuodami prieš Lukašenkos politiką, ne tik bėga iš šalies, bet ir organizuoja įvairias protesto akcijas. Prasidėjus ekonominei suirutei, buvo organizuota taiki protesto akcija, kuriai prigijo „Revoliucijos per socialinius tinklus“ pavadinimas. Tuomet Minske, Spalio aikštėje, susirinko apie 400 žmonių, kurie protestavo prieš valdžios vykdomą ekonominę politiką. Susirinkę žmonės nerodė agresyvumo, nebuvo jokios protesto akcijoms įprastos atributikos ar šūkių. Tylus, tačiau ilgas susirinkimas išreiškė neigiamą požiūrį į susiklosčiusią padėtį šalyje.

TOLESNĖS RAIDOS PERSPEKTYVOS

Europos ekonomikos ekspertai teigia, kad šiuo metu Baltarusijai yra du keliai: pirmasis skausmingas, reikalaujantis reformų ir apsivalymo iš vidaus, tačiau vedantis į savarankiškumą ir konkurencingos rinkos modelį. Norint tapti ekonomiškai nepriklausoma valstybe, yra būtina iki minimumo sumažinti dotacijas, siekti stabilaus ir realaus valiutos kurso ir nuosekliai grąžinti valstybės skolą. Antroji alternatyva yra sotos gyvenimas Rusijos užantyje, atiduodant jai strateginius objektus ir prarandant bet kokią tiek politinę, tiek ekonominę nepriklausomybę. Tai, kad Baltarusijos valdžia linksta būtent prie tokio pasirinkimo, yra nesunkiai nuspėjama. Rusijos Federacijos finansų ministerijos pareigūnai pranešė gavę Baltarusijos prezidento A. Lukašenkos prašymą suteikti 1 mlrd. JAV dolerių vertės paskolą. Baltarusija taip pat prašo 2 mlrd. JAV dolerių paskolos iš specialaus Eurazijos fondo „EurAzEC“, vienijančio buvusius Sovietų Sąjungos nares. Tad yra aišku, kad Baltarusijos valdžia ir toliau bandys atsivėrusias finansines bėdas kamšyti skolintais pinigais, neturėdama jokio realaus plano, kaip grąžinti prisiimtus įsipareigojimus ir iš esmės spręsti įsisenėjusias ekonomines problemas. ■

Česlovas IŠKAUSKAS

LATVIJOS RUSAKALBIŲ PERGALĖ SUŽADINO MASKVOS VILTIS

Neeliniai Latvijos parlamento rinkimai, dar nepraėjus nė metams po 10-ojo šaukimo Saeimos rinkimų, sukėlė tam tikrą sumaištį šalies politiniame gyvenime. Kai kas tiesiog nuogaštuoja, kad kaimynai dar labiau sužiurs į Rusiją, o šios kapitalas užtvindys vargstančią Latvijos ekonomiką.

PASIEKTA TIK PUSĖ PERGALĖS

Nerimas, tiesą sakant, nebe pagrindo. Rusakalbiams atstovaujantis „Santarvės centras“, gavęs parlamente 31 mandatą (pernai spalį vykusiuose rinkimuose jis iškovojo 29 vietas), tapo rimta politine jėga, pasiryžusia ne tik formuoti naują vyriausybę, bet ir siekti premjero posto. Žinoma, tai būtų iš fantastikos srities, nes 100 vietų Saeimoje jam reiktų turėti ne tik paprastąją, bet ir absoliučią daugumą, kad vienašališkai galėtų priimti būtiniausius sprendimus. Dabar gi Rygos mero Nilo Ušakovo vadovaujamam „Santarvės centrui“ tenka ieškoti koalicijos partnerių, o su jo programa ir nuostatomis tai padaryti nelengva.

Jau kitą dieną po neaktyvių rinkimų tokias konsultacijas pradėjo ir buvusio prezidento Valdžio Zātlerio „Reformų partija“ (22 vietas), ir premjero Valdžio Dombrovskio centro dešinysis „Vienybė“ blokas (20 vietų). Po jų eina vadinamieji nacionalistai – konservatyvus Nacionalinis aljansas „Viskas – Latvijai!“, „Tėvynei ir laisvei“ ir judėjimas „Už Latvijos nacionalinę nepriklausomybę“, kurie drauge iškovojo 14 vietų, o Žaliųjų ir valstiečių sąjunga – 13 mandatų. Tad ir su jais teks skaitytis (kai mūsų skaitytojas paims šviežių žurnalą į rankas, ši rokiruotė, matyt, bus jau įvykusi).

KLAMPI EKONOMIKOS PELKĖ

Kas gi atvedė rusakalbių partiją į pergalę? Respektabilus laikraštis „The New York Times“ pažymi, kad rusakalbių mažumą, kuri sudaro apie 30 proc. visų 2,2 mln. Latvijos gyventojų, labiausiai šokiravo priimti įstatymai, kurie komplikavo tautinėms mažumoms

priklausančių šalies gyventojų teisę į pilietybę ir dalyvavimą rinkimuose. Tokie suvaržymai dar būtų buvę pusė bėdos, tačiau 2008–2009 m. pasaulinė ekonominė krizė visiškai nualino patį neturtingiausią Latvijos žmonių sluoksnį, tarp jo paprastai yra ir dauguma rusakalbių.

Latvijoje, kurios ekonomika per krizę susitraukė labiausiai Europos Sąjungoje – beveik 25 proc., iš tikrųjų 2010 m. buvo pasirodę atsigavimo ženklų, ir šalies ekonomika kiek ūgtelėjo, bet nedarbo lygis pernai vis dar siekė 19 procentų. Tiesa, kaip rašo JAV analitinis leidinys „Stratfor“, dabar jis tėra 12 proc., bet tarp 15–24 m. jaunimo vis dar perlipa 32 proc. kartelę. Pernai šalies BVP smuko 18 procentų, o šiemet – jau 20 proc. „Wikipedia“ duomenimis, pagal šį rodiklį Latvija pasaulyje yra kažkur ties viduriu, o pagal BVP vienam gyventojui – 52-oje vietoje.

Greičiausiai tai ir paskatino rinkėjus, pirma, numoti ranka į išankstinius rinkimus (jų dalyvavimas buvo labai žemas), antra, užleisti vietą visada aktyviems, dėl savo teisių kovojantiems rusakalbiams. Verta priminti, kad pernai spalį vykusiuose eiliniuose 10-ojo šaukimo Saeimos rinkimuose „Vienybė“ turėjo 33, „Santarvės centras“ – 29, žalieji ir valstiečiai – 22, o Nacionalinis aljansas ir „Už geresnę Latviją“ – 8 deputatų mandatus. Taigi, beveik prieš metus pirmavusi „Vienybė“ šiemet parlamente neteko net 13 vietų, o štai rusakalbiai padėtį pagerino dviem mandatais. Kita vertus, galima tvirtinti, kad pernai spalį buvo išreikšta parama premjero V. Dombrovskio griežtam reformų kursui. Jam teko suformuoti koalicinę vyriausybę ir tęsti griežtą ekonomikos politiką, kuri duos savo vaisių, bet dar ne šiandien.

Tuo pasinaudodamas N. Ušakovo centras pliekia oligarchus ir, kaip rašo „The New York Times“, žarsto populistinius pažadus padidinti socialines išmokas, sumažinti mokesčius, skolas užsienio kreditoriams.

Ar neatsirūgs Latvijai rušiskas „kvasas“?..

RUSŲ INVAZIJA Į LATVIJĄ

Glaudesnis Latvijos suartėjimas su Rusija neturėtų per daug erzinti latvių, tvirtina Vakarų apžvalgininkai. Didesnis pavojus kaimynams slypi plūstelėjusiame Rusijos kapitale. Portalas DELFI.lv rugpjūčio pradžioje rašė, kad Latvija prisisotino čia suvažiavusių turtingų rusų, ir tai TV žiūrovas gali pastebėti iš ištaigingų koncertų Jūrmaloje arba pasklaidęs susirinkusių „Rietumu banka“ savininko Leonido Esterkino viloje sąrašą...

Tai, kad jie Latvijoje palieka daug pinigų, nėra blogai, tačiau rusus domina strateginiai šalies objektai ir sritys, pavyzdžiui, tranzitas ir logistika, metalų ir medžio apdirbimas, bankininkystė, nekilnojamas turtas. Finansų kompanijos „Laikas Stars“ vadovas Vadimas Jerošenka mano, kad ateis laikas, kai rusai užvaldys kai kurias įmones, pavyzdžiui, Rygos laivaviją uostą. Jį dabar sudaro 370 kompanijos, čia sukurta 20 tūkst. darbo vietų, jis duoda apie 300 mln. latų mokesčių į valstybės biudžetą. Nors 40 proc. uosto įmonių priklauso Latvijai, o 60 proc. – užsieniečiams, trečdalis visų jo pajėgumų kontroliuoja Rusijos kapitalas, kuris iš dalies registruotas Šveicarijoje, Nyderlanduose ar kurioje

kitoje Vakarų valstybėje, nes savo šalyje rusai kapitalo nelaiko.

Apskritai 2010 m. pabaigoje Rusijos investicijos Latvijoje sudarė 134 mln. latų, bet, pasak DELFI.lv, šis skaičius tolimas nuo realybės: statistika neskaičiuoja tų lėšų, kurios keliauja per trečiąsias šalis...

Jeigu dar pridursime, kad Rusijos milijonieriai superka Latvijos bankus (dabar eilė atėjo bankui „Citadele“), nekilnojamąjį turtą (per mėnesį investicijos į jį išauga po 10–15 proc., dažniausiai tai daroma tarsi perkant bilietą į Šengeno zoną) ir kt., tai galima daryti išvadą, jog kada nors Latvija išsiparduos kaip Graikija...

KIEK RYGA PRIARTĖS PRIE MASKVOS?

„Santarvės centras“ ir jo lyderis N. Ušakovas sugeba prisitaikyti ne tik prie ekonominės, bet ir prie politinės konjunktūros. Kaip rašo Londono „The Guardian“, šis Latvijos rusas, kuriam tik 34-ri ir kuris gegužę vadavosi mirtimi Berlyno klinikoje, pastaruoju metu užima švelnesnę poziciją ir latviams jautriais istoriniais klausimais. Antai N. Ušakovas pareiškė, kad naujosios Latvijos vyriausybės deklaracijoje reikia aiškiai įrašyti, jog Latvijoje okupantų nėra. Buvusio prezidento V. Zatlero partija šiai idėjai neprieštarauja, nes juk nesvarstoma, ar buvo pati okupacija, ar ne.

„Negalime nei pripažinti, nei nepripažinti to, kas įvyko 1940 metais. „Santarvės centras“ nėra alergiškas žodžiams, kuriais būtų galima apibūdinti istorijos įvykius – „okupacija“, „aneksija“ ar „inkorporacija“, – sakė N. Ušakovas. Kiek anksčiau jis nemaloniai nustebino Maskvą, tarptautinėje konferencijoje Europos saugumo klausimais anglų kalba tvirtinęs, kad „buvo 50-metė Latvijos okupacija“. Naujienu agentūra REGNUM pažymi, kad „Santarvės centras“ nepritaria tokiam jo lyderio teiginiui...

Aišku, kad dabar N. Ušakovui ir jo bendražygiams būsimoje koalicijoje teks prikašti liežuvį, jeigu jis tikėsis tolesnės Maskvos ir vietos rusakalbių paramos. Rusijoje artėja svarbūs Dūmos ir prezidento rinkimai. „Santarvės centras“ tik stiprins savo prorusiškas pozicijas, kurias jo lyderiai vadina tarptautiniu savo veiklos dėmeniu. Kad tas dėmuo aiškiai bus pasislinkęs į Rytus, kelia nerimą ne tik latviams, bet ir jų artimiausiems kaimynams – lietuviams ir estams. ■

AUŠTA VIVA LA REVOLUCIÓN EROS PABAIGA. AR TIKRAI?

Vaiva SAPETKAITĖ

Kuba stovi kryžkelėje. Tą aiškiai mato kiekvienas, bent kiek besidomintis šia viena paskutinių „komunizmo tvirtovių“. Pastarųjų metų pokyčių reklaminis veidas (arba kaltininkas, jeigu norite) yra Raulis Castro, jaunesnysis charizmatiškojo Fidelio Castro brolis. Tiesa, ne toks charizmatiškas, bet geriau organizuotas, ne toks įtaigus oratorius, tačiau puikus vadybininkas.

F. Castro jaunesnįjį brolių savo būsimu įpėdiniu paskelbė daugiau nei prieš dešimtmetį, tačiau Raulis į aukščiausią valdžios postą atsėdė tik 2006 metais, kada, stipriai pablogėjęs sveikatai, Fidelis nebesugebėjo vadovauti šalies vyriausybei ir pasitraukė gydytis. Pagaliau 2008 metais R. Castro buvo išrinktas prezidentu ir oficialiai pakeitė ilgametį Kubos lyderį Fidelį Castro.

Vos tapęs prezidentu, Raulis Castro pareiškė, kad valdys kitaip negu vyresnėlis. Išryškėjo paprastas, bet esminis skirtumas, pranašaujantis Senosios Kubos mirtį – pragmatiška politika, išstumianti ideologiją. Valstybei, pagrįstai ideologija ir ja mitusiai penkis dešimtmečius, tai mažų mažiausiai žada tapatybės krizę. Nors komunizmas Kuboje niekur nedingo, vis dėlto aiškiai matyti, kad į šią šalį pamažu, bet užtikrintai smelkiasi kapitalizmas, laisva rinka ir privati nuosavybė.

Atsižvelgiant į politinių ir ekonominių reformų ir per trejus metus skambėjusios R. Castro retorikos priešringumą, tikėtina, kad Kuba gali pasekti Kinijos modeliui, t. y. liberalizuoti rinką, tačiau neatsisakyti vienpartinės politinės sistemos.

REFORMŲ METAS: NUO EKONOMIKOS IKI DIDESNĖS LAISVĖS

Brolių valdymo prioritetai toli gražu nėra tie patys. Nors skirtumų daug, visgi pirmiausia pažymėtina, kad Fidelis veikė kur kas globaliau ir ideologiniai aspektai jam visada išlikdavo svarbūs. Jis nuolat aršiai kritikavo kapitalizmą ir JAV „imperializmą“, agitavo už komunistinės

santvarkos teisingumą... Tuo tarpu Raulis sušvelnino retoriką prieš JAV, nusprendė susitelkti į savo kiemo problemas ir spręsti Kubos probleminės ekonominės situacijos klausimus (maži atlyginimai, maisto produktų trūkumas, transporto problemos ir kita). Išraiškingo pavyzdžio nereikia toli ieškoti – maždaug prieš metus legalizuoti 178 anksčiau drausti privatūs smulkieji verslai: nuo picų kepyklėlių iki taksi.

Aiškiai matyti, kad, bandydamas reanimuoti sunkiai bekvėpuojančią šalies ekonomiką, R. Castro po truputį liberalizuoja rinką. Jis jau panaikino kai kurias įsisenėjusius prekybos suvaržymus, atvirai skatina žmonių verslumą, produktyvumą.

Lengvą šoką sukėlė pirmą kartą Kubos istorijoje suteikta galimybė parduoti asmeninius kompiuterius, mobiliuosius telefonus ar kai kurias anksčiau draustus namų apyvokos įrenginius, leista įsigyti naujesnių automobilių... Taip pat panaikinta nerašyta taisyklė, neleidusi kubiečiams apsistoti užsienio turistams skirtuose viešbučiuose, be to, suteikta daugiau galimybių keliauti į užsienio valstybes. Didelis įvykis – šiemet oficialiai legalizuotas privačių namų pirkimas ir pardavimas.

Skamba visai šauniai, jei neatsižvelgi į tai, kad daugumai salos gyventojų šie daiktai vis tiek per brangūs, kad juos iš tikro pirktų. Kita vertus, gal tokia padėtis pasikeis, nes po truputį diegiama kitokia atlyginimų mokėjimo filosofija – juos pradedama sieti su realiais laimėjimais, t. y. už produktyvumą imta mokėti priedus. Prezidentas taip pat pasisako už Kuboje veikiančios dvigubos valiutos sistemos pertvarką. Visgi tai R. Castro kol kas nepavyko: šalyje vis dar atsiskaitoma pesais ir konvertuojamais pesais. Šių pirkimo galia kur kas didesnė, be to, už kai kuriuos dalykus galima atsiskaityti tik jais. Deja, atlyginimai išmokami paprastais pesais, kas finansiškai nepalanku paprastam darbininkui.

Į R. Castro vykdomos politikos centrą pakliūva žemės ūkis. Šalies vadovas

Privataus taksi vairuotojas Havanoje važiuoja pro buvusio Kubos prezidento Fidelio Castro ir jo brolio bei dabartinio prezidento Raulio Castro plakatą (2011 m. rugpjūčio 4 d.)

Nors komunizmas Kuboje niekur nedingo, vis dėlto aiškiai matyti, kad į šią šalį pamažu, bet užtikrintai smelkiasi kapitalizmas, laisva rinka ir privati nuosavybė

stipriai suinteresuotas kelti žemės ūkio produktyvumą. Tai nenuostabu, žinant, kad šiuo metu Kuba iš užsienio importuoja 80 procentų maisto produktų, jų nuolat trūksta, o esančių kainos dažnai neproporcingai didelės. Padėtų tikimasi pagerinti leidus privatiems savininkams įsigyti tūkstančius hektarų valstybinės žemės.

Politika plačiąja prasme taip pat keičiasi (bent iš išorės). Pavyzdžiui, R. Castro ne tik leido gyventojams atvirai kritikuoti valdžią, bet net ir pats skatino diskusijas, ką ir kaip būtų galima pagerinti valstybėje. Maža to – šių metų balandį R. Castro pasiūlė, kad politikų kadencijos galėtų trukti ne dešimtmečius, o tik dvi kadencijas po penkerius metus, be to, jau vyko didelė žmonių kaita politikos viršūnėlėse. Tiesa, tai veikiau buvo ne tiek

noro keisti Kubos vykdomą politiką ar atvest jaunų politikų kartą (dabar Kubos komunistų partijos veikėjų vidutinis amžius viršija 70 metų) išraiška, o savų žmonių sustatymas aplink save. Bent jau taip interpretuoja pasaulio žiniasklaida.

SENIEJI PRIEŠAI – NEBE PRIEŠAI?

Šį pavasarį Venesueloje per kairiųjų pažiūrų Lotynų Amerikos lyderių susitikimą Raulis Castro pranešė apie Kubos pasirengimą pradėti derybas su JAV įvairiais klausimais. „Esame sakę Šiaurės Amerikos valdžiai, <...> kad esame pasirengę bet kada, kada jie nori, aptarti viską – žmogaus teises, spaudos laisvę, politinius kalinius – viską, viską, ką jie nori aptarti“, – sakė dabartinis Kubos prezidentas. Šis pasisakymas laikomas re-akcija į JAV prezidento Baracko Obamos

administracijos sprendimą panaikinti apribojimus amerikiečiams, norintiems aplankyti giminaičius Kuboje ar siųsti jiems pinigines perlaidas. Santykius taip pat šildo tai, kad šį rugsėjį oficialiai panaikinama prieš pusę amžiaus amerikiečių paskelbta prekybos blokada (tiesa, realiai ji baigėsi jau anksčiau). Kitas netikėtas dalykas – pirmasis R. Castro, kaip naujojo prezidento, susitikimas vyko ne su tradiciniais Kubos sąjungininkais, t. y. komunistinės Kinijos ar Venesuelos vadovais, o su prigimtinio komunizmo priešininko – Šventojo Sosto – atstovu.

AR POKYČIAI TIKRI?

Kubos gyventojams ir tarptautinei bendruomenei atsargiai stebint, kas vyksta Kuboje, išsiskiria gana skirtingos nuomonės dėl šalies ateities. Kaip dera, jos visiškai skirtingos. Taip, reformos vyksta, retorika keičiasi, bet ar to pakanka, kad penkis dešimtmečius snaudusi šalis išsijudintų per keletą metų?

Taigi, Kuba gali ir nepasikeisti. Pats R. Castro yra sakęs, kad dėl svarbiausių

sprendimų vis tiek tarsis su Fidelio, o per VI Kubos komunistų partijos kongresą yra pareiškęs, jog „bus pakeista, kas turi būti pakeista, tačiau neapleidžiant socialistinio kelio, pradėto 1961 metais“. Vadinasi, matomi kapitalizmo ženklai ar vykdomos reformos dar nebūtinai Kubai žada laisvę ar užgimstančią demokratiją.

Taip pat negalima pamiršti, kad, praėjus porai R. Castro prezidentavimo metų, populiarėja nuomonė, jog didysis reformatorius per savo skambias reformas iš tikrųjų nieko reikšmingesnio nepasiekė...

TRUKDŽIAI

Kita vertus, ne vien prezidento sprendimai ar norai viską lemia: pats Raulis jau ne kartą atvirai išreiškė nepasitenkinimą dėl vidinės opozicijos partijoje dėl jo reformų. Jis įvardino tai „psichologiniu barjeru keistis, sukurtu inercijos“. Raulis rizikuoja užsitraukti nemalonę: pirma, jeigu jis vykdys *per daug* ir *per dideles* reformas, jis gali susilaukti politinių bendražygių priešškumo – tiek šalies viduje, tiek išorėje, o antra, jeigu vykdys *per mažai* reformų ar jos vyks *per lėtai*, kubiečiai, paragavę laisvės, gali pradėti bruzdėti. Negalima pamiršti, kad dažnai valdžios perversmai vyksta ne tada, kai diktatūriniai režimai būna labiausiai represyvūs, o kai vadelės atlaisvinamos. Taip juk kažkada žlugo SSRS. Tiesa, kiek galima spręsti iš žiniasklaidos, Kuba (bent kol kas) tyli ir laukia.

Daug analitikų laikosi nuomonės, kad ne paskiausiai yra ir žmogiškasis veiksnys. Rodos, jaunėlis visai nenori tupėti brolio šešėlyje ir būti tradicinės didžiojo *comandante* politinės linijos marionete. Kol kas jam sekasi – tarptautinė bendruomenė sveikina naujus politinius vėjus, gyventojai puoselėja sotesnio gyvenimo viltis, o partijos bendražygius prezidentas nuramina pripažindamas komunistinius idealus. Visgi niekur nedingsta klausimas – ar ilgai taip bus?

Ir kaip visada svarbus išlieka dar vienas aspektas – kokią įtaką Kubos gyvenimui vis dar daro Fidelis, t. y., ar jis turi tokią galią, kad Rauliui nuoširdžiai ėmusis esminių reformų ir brolių nuomonei susikirtus, galėtų jaunėliui trenkti per nagus, pagrūmoti pirštu ir viską sustabdyti? ■

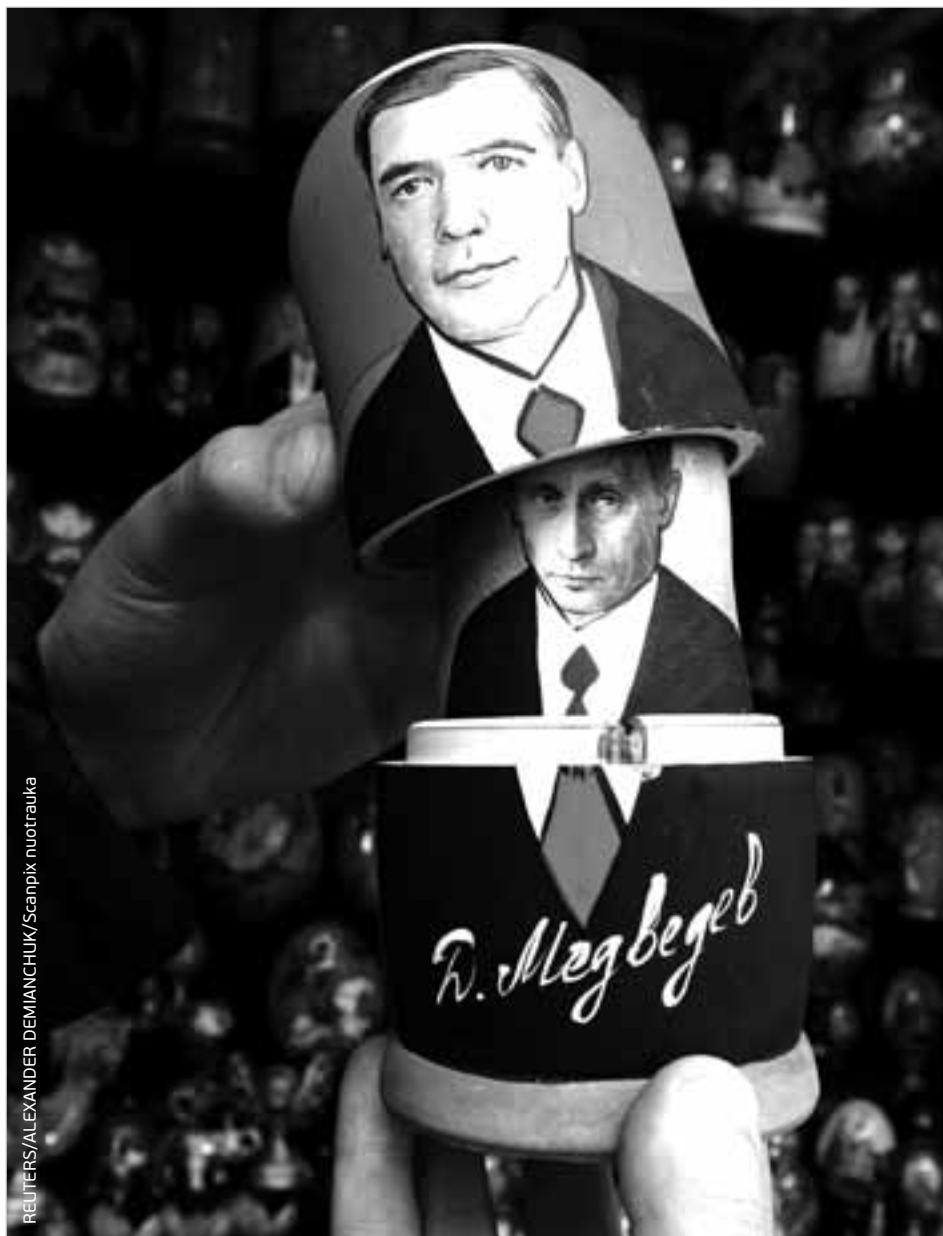
RINKIMAMS RUSIJOJE ARTĖJANT: POLITINIS FARSAS AR RIMTA KONKURENCIJA

Česlovas IŠKAUSKAS

Kai dar balandį „Apžvalgoje“ rašėme apie galimą Dmitrijaus Medvedevo ir Vladimiro Putino tandemą būsimuose Rusijos prezidento rinkimuose, nebuvo aiškios kelios aplinkybės, teisingiau – įtakingos politinės figūros, kurios sudarytų solidžią konkurenciją. Rinkimų kampanija jau prasidėjo seniai, nors oficialiai jai startas duotas tik rugsėjo pradžioje. Pažvelkime, kas gi šioje kampanijoje naujo.

KAS GI NUGALĖS? KVAILAS KLAUSIMAS...

Iki kovą vyksiančių ketvirtojo Rusijos prezidento rinkimų teliko koks pusmetis, tačiau šio laikotarpio viduryje Rusijos rinkėjų laukia dar vienas išbandymas: gruodį bus surengti 6-ojo šaukimo Dūmos rinkimai. Ir vienuose, ir kituose atsirado intriga. Ji susijusi ne tiek su valdančiąja partija „Vieningoji Rusija“, kuri savo suvažiavime Lužnikuose rugsėjo

REUTERS/ALEXANDER DEMIANCHUK/Scapix nuotrauka

Prezidentinis žaidimas – ką slepia rusiška matrioška

24 d. patvirtino partijos kandidatų sąrašą, kiek su vasarą susiformavusia nauja politine jėga – milijardieriaus Michailo Prochorovo partija „Teisingas reikalas“. Apie šį, jau spėjusį skandalingai pagarsėti „reikalą“ – kiek vėliau.

„Vieningoji Rusija“ anksčiau pareiškė, kad kels D. Medvedevo kandidatūrą – tiek į Dūmos rinkimus, jeigu jis pats to panorės, tiek antrą kartą – į prezidento postą. Interviu austrų laikraščiui „Die Presse“ suvažiavimo organizatoriai vengė pripažinti, kad antrasis tame sąraše turės būti V. Putinas, kuris ir yra tikrasis partijos vadovas. Bet kartu leidinys pateikia visuomenės nuomonės tyrimo centro „Levada-Centr“ tyrimų rezultatus, pagal kuriuos 42 proc. apklaustųjų pasisakė už abiejų lyderių dalyvavimą prezidento rinkimuose. Tačiau dėl kandidatūrų prognozės išsiskyrė. 41 proc. respondentų mano, kad juose nugalės V. Putinas, ir tik 22 proc. – kad D. Medvedevas.

Ir štai įvykusiame „Vieningos Rusijos“ suvažiavime trenkė lyg perkūnas iš giedro dangaus: pasirodo, dar prieš dvejus metus abu lyderiai pasidalijo postus, ir dabar rinkėjams teliks mažas formalumas patvirtinti šį pasirinkimą. Taigi, rokiruotė atrodytų taip: D. Medvedevas balotiruosis Dūmos rinkimuose pirmasis partijos sąraše, ir jeigu bus išrinktas (kas tuo drįs abejoti?), vadovaus ministrų kabinetui. Gi V. Putinas tokiu atveju kels savo kandidatūrą prezidento rinkimuose ir, jeigu gaus rinkėjų pasitikėjimą (ar ir tuo kažkas abejoja?), grįš į aukščiausiąjį valstybės postą.

Apžvalgininkai iškart primena sovietinę rinkimų sistemą, kai viskas iš anksto būdavo aišku, o rinkimai telikdavo paprastas malonumas – tarsi sekmadienio gegužinė, pagardinta atpigintomis dešrelėmis, pasaldinta skiesta arbata ir apsvaigusi nuo neriboto alkoholio kiekio...

NEGAILESTINGA KOVA UŽVIRĖ SENIAI

Dar birželio pradžioje dabartinis prezidentas visiems suprantamomis užuominomis kūrė intrigą ir tarsi vadovavo šiam tandemui būsimoje rinkimų kampanijoje. Savo kalboje Sankt Peterburge, kur vyko Tarptautinis ekonomikos forumas, kaip rašė laikraštis „The New York Times“, D. Medvedevas pasaulio investuotojams ir valstybių bei vyriausybių vadovams pareiškė, kad gali ateiti nauja sąstingio epocha, jeigu vien tik valstybė ir

toliau kontroliuos Rusijos ekonomiką. Jis pabrėžė, kad politinė sistema labai rizikuoja, jei sukonstruota aplink vieną, nors ir talentingą asmenybę. „Mes turime atsiveikinti su blogais įpročiais“, – taip apibendrino prezidentas laikotarpį nuo 2000-ųjų iki 2008 m., kai Rusijai vadovavo V. Putinas. Tačiau jo pavardės oratorius neminėjo.

Amerikos dienraštis teigė, kad D. Medvedevo pozicijos kaip niekada silpnos. Norėdamas išeiti iš V. Putino šešėlio ir pelnyti vidurinės miestiečių klasės, labiausiai palaikančios prezidentą, paramą, jis turi akcentuoti savo savarankiškumą, bet kartu negali atvirai konfrontuoti su politiku, kuris yra įtakingiausias Rusijoje. Anksčiau abu lyderiai tvirtino, kad susitars tarpusavyje dėl artėjančių rinkimų, o štai vasaros pradžioje D. Medvedevas pasinaudojo aukšta tribūna, kad išsiveržtų į priekį, skelbdamas save didžiuoju reformatoriumi ir laisvos rinkos šalininku. Reikšdamas pastabas apie tuos laikus, kai šalį valdė V. Putinas, o kompanijos tuko ant valstybinių aktyvų aruodo, D. Medvedevas tarsi sakė: išrinkite mane ir aš privatizuosiu jas, kad pasaulio investicijos plūsteltų į Rusiją.

Po forumo interviu Londono „The Financial Times“ D. Medvedevas, lyg norėdamas nuslopinti kylantį ažiotažą, pasakė, kad konkurencija tarp jo ir V. Putino 2012 m. kovą vyksiančiuose rinkimuose tik pakenks tiems uždaviniais ir tikslams, kuriuos jie kartu numatė pastaraisiais metais. Kita vertus, jis taip tarsi pabrėžė, kad aukščiausio valstybės posto vertas jis, o ne premjeras, kuris savo dvi kadencijas jau atidirbo. Prezidento ir premjero nuomonių skirtumų nėra, bandė teisintis pašnekovas, bet patvirtino, kad reikia reformuoti V. Putino laikų ekonomiką ir vadinamą ją „valdomą demokratiją“. D. Medvedevas netgi nurodė, ką jis jau padaręs ta kryptimi: suformulavo šalies vystymo programą, įveikė finansų krizę ir ėmėsi ryžtingų veiksmų per 2008 m. Rusijos ir Gruzijos konfliktą.

Apžvalgininkai neneigia, kad visose srityse prezidentas nemažai padaręs, bet kartu pažymi, jog kartu šie nuopelnai skamba kaip priekaištas V. Putinui, kuris, pirma, neturėjo Rusijos modernizavimo vizijos, antra, atvedė šalį prie krizės duobės, ir, trečia, įvėlė Maskvą į priešpriešą su Tbilisiu ir su visu pasauliu... Ar reikėjo aiškesnio priekaišto?

D. Medvedevas pasaulio investuotojams ir valstybių bei vyriausybių vadovams pareiškė, kad gali ateiti nauja sąstingio epocha, jeigu vien tik valstybė ir toliau kontroliuos Rusijos ekonomiką

KONKURENTUS ŠALINA BE GAILESČIO...

Praėjo trys mėnesiai. V. Putino įvaizdžiui jie buvo sėkmingesni: tai jis sukinėjasi tarp baikerių, tai skrieja su galingu lenktyniniu automobiliu, tai iki pusės apsinuoginęs bendrauja su kaimo žmonėmis, o viso to viršūnė – dujotiekio „Šiaurės srautas“ Baltijos jūros dugnu atidarymas rugsėjo viduryje. Tai turėjo imponuoti rusams, kurie tokiuose projektuose neįžvelgia jokios politinės potekstės, bet pritaria, kad būtent taip reikia siekti draugystės su Vakarais. Štai kaip atsirado ta apklaustų V. Putino šalininkų 19 proc. persvara. Bet netikėtai į Rusijos politinę areną šią vasarą įsiveržė kitas galingas žaidėjas – dar vienas Rusijos oligarchas, milijardierius Michailas Prochorovas.

Geopolitinių studijų centro (GSC) portale rašiau, kad Michailas Prochorovas – 46-rių verslininkas milijardierius, investicijų fondo „ONEKSIM Group“ prezidentas. Kilęs iš nuskurdusių ūkininkų šeimos (tėvas buvo SSRS valstybinio sporto komiteto užsienio ryšių valdybos viršininkas), geras biatlonininkas (domisi ir krepšiniu, nes yra 204 cm ūgio; be to, finansuoja Maskvos CSKA klubą ir prieš dvejus metus įsigijo 80 procentų NBA ekipos „New Jersey Nets“ akcijų), o 2007 m. pradžioje pateko į skandalą Prancūzijoje: buvo sulaikytas policijos, kaip įtariamas organizavęs tarptautinį prostitucijos tinklą...

Šių metų birželio 25 d. jis surengė naujos partijos „Teisingas reikalas“ („Pravoje delo“) konferenciją, kurioje ketveriems metams buvo patvirtintas jos vadovu. Bet jau rugsėjo 15-ąją trenkė durimis: buvo pašalintas iš pirmininko posto ir visiškai išėjo iš partijos. M. Prochorovas pažadėjo šalininkams nepalikti politikos ir pasiėmė savaitę pamąstyti, kaip toliau dalyvaus politiniame gyvenime. Bet Maskvoje ėmė sklįsti gandai, kad šis naujasis V. Putino sistemos kritikas ir partinis konkurentas pabūgo savo bendraamžių likimo, kai jie nejtiko „Vieningosios Rusijos“ lyderiams...

Italų „La Repubblica“ vaizdžiai rašo, kad „Rusijos nikelio carą, milijardierių „pleibojų“, sumaniusį balotiruotis į Kremlių, išvijo jo paties sukurta ir finansuojama partija, sutrypė vos per keletą valandų“. Trečias pagal turtus žmogus Rusijoje (šiandien jo turtas vertinamas 14 mlrd. eurų), investavęs daugiau kaip 20 mln. eurų į taip ir neprasidėjusią rinkimų kampaniją, nukentėjo nuo išsakytos griežtos kritikos V. Putino adresu. Didžiausia jo klaida – pareiškimas, kad balotiruosis į Rusijos prezidento postą. Reiškia, stas prieš tuos, kurie ir įtikino jį eiti į didžiąją politiką. Kremliui jis buvo geras tol, kol pirkto savo partiją, tylėjo, na, tiesiog buvo idealus opozicionierius. Iš pradžių jis kėlė uždavinį partijai Dūmos rinkimuose įveikti 7 proc. barjerą. Bet vos tik M. Prochorovas pasigyrė savo tolesniais planais, pelėkautai užsitrenkė. Steigiamajame partijos suvažiavime kai kurie bendrapartiečiai turėjo drąsos apkaltinti jį „diktatoriškais užmojais“. Norėjęs susitikti su prezidentu ir premjeru, jis gavo neigiamą atsakymą...

Kai kas Rusijoje mano, kad, jeigu dar šis politikos naujokas versis į Kremlių, jo gali laukti beveik vienmečio, bendravardžio ir tos pačios profesijos atstovo, dabar kalinio Michailo Chodorkovskio likimas. Bylą sukurpti Rusijoje nesunku, na, kad ir užkibus už tų prancūziškų nuotykių...

Tokia rusiškosios politikos realybė. Toje negailestingoje verslo, oligarchų, politikos, interesų kovoje dažniausia krinta labiausia pažeidžiamas – paprastų rusų pasitikėjimas savo valdžia ir sistema. O dar labiau jį pakerta tokie politiniai sandėriai, įvykę tarp dviejų Rusijos lyderių. ■

DEŠIMT METŲ PO RUGSĖJO 11-OSIOS

Edita MIELDAŽĖ

Šių metų rugsėjo 11 d. tarptautinė bendruomenė minėjo dešimtąsias tragiškų teroro įvykių metines. JAV prezidentas Barackas Obama šia proga sakytų kalboje pabrėžė tautos stiprybę, vertybes ir laisvę: „Prieš dešimt metų paprasti amerikiečiai pademonstravo tikrąją drąsą, kai skubėjo į tas laiptines, į tas liepsnas, į tą kovos lauką. Po dešimties metų naujoji karta mums pasitarnauja kaip vedlė ir užtikrina mūsų saugumą. Jų atmintyje ir vardan jų mes niekada nedvejosome.“

PRISIMENANT LIŪDNUMS FAKTUS

2001 m. rugsėjo 11 d., antradienio rytą 19 pagrobėjų perėmė keturis komercinius lėktuvus, skrendančius į Los Andželą ir San Franciską. Lėktuvai skrido iš Bostono, Niuarke ir Vašingtono, buvo pilni degalų ir žmonių. Pasaulis netrukus išvydo kraupius kadrus: 8:46 pirmas užgrobtas laineris perskrodė šiaurinį Prekybos centro bokštą dvynį, o kitas 9:03 – pietinį bokštą dvynį. Bokštai it smėlio pilys, užpiltos vandeniui, išnyko nuo žemės paviršiaus taip greitai, kad vėliau atsirado ne viena sąmokslų teorija, teigianti, jog bokštams „nuvirsti“ padėjo iš anksto padėti sprogmėnys. Visgi, kad ir kaip ten būtų, aišku viena, kad bokštų griūtis Niujorke buvo gardžiausias kęsnelis teroristams, tačiau ne baigtinis. Trečiasis užgrobtas lėktuvas 9:37 įsirėžė į dalį Pentagono pastato, o 10:03 ketvirtasis laineris sudužo Šanksvilio vietovėje Pensilvanijos valstijoje. Amerikiečiai prarado beveik 3 tūkstančius žmonių, 4 lėktuvus ir ramybę dėl savo saugumo.

KARAS TERORIZMU

Iškart po rugsėjo 11 d. JAV prezidentas George'as W. Bushas per nacionalinę televiziją paskelbė: „Mes nematome jokių skirtumų tarp teroristų, kurie įvykdė išpuolį, ir tų, kurie juos slepia.“ G. W. Busho doktrinoje išryškėjo du svarbiausi elementai: prevencinio sulaukimo smūgio panaudojimo galimybė ir vienašališkumas veikiant tarptautinėje

ŽUVUSIEJI + 19 PAGROBĖJŲ

Niujorke

Pasaulio prekybos centre - 2606
Lėktuve „American 11“ - 87
Lėktuve „United 175“ - 60

Arlingtone

Pentagone - 59
Lėktuve „American 77“ - 40

Shanksville

Lėktuve „United 93“ - 40

Iš viso - 2996

Šaltinis: www.9-11commission.gov

bendruomenėje. Siekis vienašališkai naudoti prevencinius smūgius, net kai nėra tarptautinio pritarimo, lėmė pačių JAV požiūris į savo vaidmenį tarptautinėje sistemoje. Kaip teigia Karnegio centro tyrėjas Robertas Kaganas: „Siekis vaidinti svarbiausią vaidmenį pasaulio scenoje yra giliai įsišaknijęs Amerikos charakteryje.“ Net Nacionalinėje saugumo strategijoje (2006) buvo užsimenama, kad JAV siekia kurti pasaulį, o ne būti jo formuojamoms, daryti įtaką įvykiams, o ne pasikliauti kieno nors gailestingumu. Taigi G. W. Busho kursas kovoti su teroristais ir juos globojančiais pakeitė prieš tai prezidento Billo Clintono politikoje dominavusį naftos ir dujų prioritetą. Kažkada buvę oponentais, kaip antai Rusija ar Pakistanas, po rugsėjo 11 d. tapo JAV partneriais kovoje su terorizmu. Apskritai prieš tragišką išpuolį JAV požiūris į Rusiją buvo neigiamas, Rusija buvo suvokiama kaip silpna, brutali jėga, tramdanti džihado kovotojus Čėčėnijos regione. Pakistanas buvo sulaukęs JAV ekonominių sankcijų ir kitų suvaržymų dėl priešiškių santykių su Indija, kurią visada palaikė JAV, taip pat dėl branduolinio ginklo bandymų 1998 m.

JAV santykiai su kitomis valstybėmis mažai kuo pasikeitė. Kinija išreiškė palaikymą Amerikai kovojant su terorizmu, tačiau nebuvo labai patenkinta

didėjančia JAV įtaka Centrinėje Azijoje. Europos šalys taip pat aktyviai rėmė globalią kovos su terorizmu kampaniją, tačiau JAV įsivėlus į Irako karą, transatlantinių partnerių santykiai atšalo.

BRANGIOS KLAIDOS

2001 m. JAV įsiveržė į Afganistaną, o po trejų metų – į Iraką. Šie globalaus karo prieš terorizmą veiksmai nusinešė daugiau nei 6000 karių gyvybes, 5 mln. gyventojų tapo pabėgėliais, o JAV biudžetui šis karas atsiėjo 3 trilijonus JAV dolerių. Taigi JAV siekis jėga kovoti su teroristais išprovokavo tik dar daugiau smurto. Kaip pažymi „Spiegel Online“ straipsnių autorius Jakobas Augsteinas: „Tas, kas tikėjo, kad gali bent šio to pasimokyti iš XX a. karų, naujam tūkstantmetyje turėjo nusivilti. Iš tikrųjų, mes nieko nepasimokėme. Mes vis dar trokštame išnaikinti vienas kitą, netgi plikomis rankomis. Ir mes visada turime tam tinkamą priežastį. Mes visada teisūs.“ Anot šio autoriaus, „Al-Qaeda“ pabėgus iš Afganistano, globalus karas prieš terorizmą turėjo baigtis. Tačiau JAV pradėjo ideologinį karą prieš terorizmą ir to karo iki šiol nesugebėjo baigti. Tą puikiai iliustruoja „Pew Research Center“ palyginta amerikiečių nuomonė dėl vadinamojo civilizacijų susidūrimo. Tiksliau tariant, 28 % amerikiečių prieš 10 metų rugsėjo 11 d. teroro išpuolį traktavo kaip konflikto tarp Vakarų ir musulmoniškų tautų pradžią, o 2011 m. taip manančių buvo jau 35 %. Rodos, tik 7 procentais pasikeitė nuomonė, tačiau įtrūkis tarp Vakarų ir islamą išpažįstančių tautų per pastaruosius 10 metų tik didėjo. Šį faktą iliustruoja Europos pavyzdys. Nuo rugsėjo 11 d. politikų, išpažįstančių „grynos tautos-rasės“ politiką, padaugėjo. Islamofobiškos nuotaikos nusidriekė nuo Amsterdamo iki Berlyno, nuo Berlyno iki Oslo. Vakarai ėmė dusti nuo daugia-kultūriškumo ir politinio korektiškumo. Ir į homofobijos padangę išniro Andersas Breivikas. Anot J. Augsteino, masinės Breiviko žudynės neatsiejamos nuo rugsėjo 11 d. Taigi pats baisiausias dalykas kare su terorizmu pasirodė tai, perfrazuojant F. Kafką, kad „melas tapo pasaulio tvarka“.

NUOMONIŲ KAITA TARP KARTŲ

Kai 2009 m. sausį G. W. Bushas paliko prezidento postą, jo veiklos

Oficiali Baltųjų rūmų nuotrauka/ fotografas Chuck Kennedy

Rugsėjo 11-osios atakų prieš JAV dešimtųjų metinių minėjimas. Prezidentas Barackas Obama stabeli prie memorialinio fontano, esančio Nacionaliniame rugsėjo 11-osios memorialiniame parke Niujorke. Šis fontanas pastatytas buvusioje šiaurinio dangoraižio – 1-ojo Pasaulio prekybos centro – vietoje.

palaikymo reitingas tebuvo 24 %. Tačiau šių metų rugpjūtį atliktas tyrimas parodė, kad amerikiečiai buvusio prezidento veiksmus, susijusius su rugsėjo 11 d., įvertino daug palankiau – 56 % amerikiečių pritarė jo vykdytai politikai. Daugiausia prie to, regis, prisidėjo

B. Obamos dabartinė administracija, šių metų gegužę nukovusi labiausiai ieškomą teroristą Osamą bin Ladeną. Tai iliustruoja ši apklausa. 2011 m. rugpjūčio 17–21 d. klausiant, kodėl po rugsėjo 11 d. daugiau neįvyko didelių teroro išpuolių, net 43 % amerikiečių

SKIRTINGAS AMERIKIEČIŲ (PROCENTAIS) PAGAL AMŽIŲ POŽIŪRIS Į RUGSĖJO 11 D. ĮVYKIUS

	Iš viso	18–29	30–49	50–64	65+	Požiūrių skirtumas
Išpuolis smarkiai emociškai sukrėtė	75	55	79	80	84	-29
Neteisinga JAV politika galėjo motyvuoti išpuolį	43	52	47	39	29	+23
Karas Afganistane padidino išpuolių prieš JAV tikimybę	37	49	34	35	33	+16
Labai susirūpinę dėl augančio islamo ekstremizmo JAV	36	24	33	42	47	+23
Pritaria leisti įvesti papildomą patikrą atvykėliams iš Artimųjų Rytų	53	48	49	54	65	-17

pripažino, kad JAV valdžia ėmėsi teisingų sprendimų savo šaliai apsaugoti. Kiti 35 % respondentų priešė, jog JAV paprasčiausiai pasisekė. Visgi amerikiečiai, vertindami savo šalies politiką Irake ir Afganistane, leido suprasti, kad JAV intervencija į šias šalis padidino teroro išpuolių tikimybę JAV – 31 % taip manė dėl Irako ir 37 % dėl Afganistano. Siekiant dar geriau suvokti amerikiečių nuomonių dėl rugsėjo 11 d. kaitą per dešimtmetį, verta pažvelgti į skirtingas amžiaus grupes. Jaunesni nei 30 m. respondentai pabrėžė, kad juos rugsėjo 11 d. įvykiai emociškai paveikė ne taip smarkiai (55%) kaip vyresnius. Jaunesni amerikiečiai parodė, kad nėra taip susirūpinę islamišku ekstremizmu, mažiau palaiko idėją dėl papildomų patikrų atvykėliams iš Artimųjų Rytų, tačiau daugiau nei vyresni išreiškė susirūpinimą, kad JAV veiksmai Afganistane didina teroro išpuolių tikimybę Amerikoje. Tad jauniausią amerikiečių kartą įtikinti globalaus karo prieš terorizmą sėkme ir pozityvia ateitimi JAV valdžiai bus vis sunkiau. Tą bandė padaryti B. Obama kalboje, skirtoje 10-osioms rugsėjo 11 d. metinėms paminėti. Joje JAV prezidentas akcentavo teroristų griauančius kėslus ir JAV sugebėjimą atsilaikyti: „Mes be gailės sudavėme smūgį „Al-Qaeda“, baigiamo karą Irake ir pradėdami grąžinti karines pajėgas iš Afganistano. Po dešimties metų karo tautai laikas užsiimti reikalais čia, namuose.“ B. Obamos prioriteto suteikimas vidaus politikai matyti nebe pirmą kartą ir yra suprantamas kaip perspėjimo signalas JAV karo pramonei ir kitoms interesų grupėms, kad beveik dešimtmetį dosniai teikta kovos su terorizmu duona eina į pabaigą. Kas toliau „keps šią duoną“, kai JAV skolinimosi reitingas sumažintas iki AA+, skola siekia daugiau nei 14 trln. dolerių ir numatytas planas sumažinti išlaidas per dešimtmetį 900 mlrd. dolerių? Telieta tai atviras klausimas, tačiau aišku viena, kad JAV neįsivaizduoja pasaulio be savęs, nes visada buvo įsitikinusios savo išskirtiniu vaidmeniu tarptautinėje arenoje ir visada siekė tą areną kurti ir valdyti savo jėgomis. Taigi neabejotina, kad ateityje JAV vaidmuo formuojant naują pasaulio tvarką ir strategijas kovai prieš naujas grėsmes bus dominuojantis ir lemiantis. ■

LENKTYNĖS DĖL PASAULIO ENERGETINIŲ IŠTEKLIŲ

Justas JACOVSKIS

AUGANTI PASAULIO EKONOMIKA IR ENERGIJOS PAKLAUSA

Po 2008 metais pasaulį sudrebinusios finansų krizės energijos vartojimas sumažėjo labai nedaug. Ir jau 2010 metais užfiksuota, kad pasaulinė energijos paklausa padidėjo 5 procentais. Šiuo metu naftos kaina kyla į naujas aukštumas. Toks didelis globalus energijos apetitas paaiškinamas greitu vadinamojo „trečiojo pasaulio“ ekonominiu vystymusi ir siekiu pasivyti Vakarų pasaulį.

Iš tikro šiais globalizacijos laikais terminas „trečiasis pasaulis“ vis labiau praranda savo prasmę. Labiau priimtina tapo skirstyti valstybes į išsivysčiusias ekonomikas ir besivystančias ekonomikas. Per pirmąją XX a. pusę Vakarai (iš esmės Vakarų Europos valstybės ir JAV) dominavo pasaulyje ekonomiškai, politiškai ir kariškai. Tai buvo daugiausia pramoninės valstybės, sugebėjusios pasiekti aukštą ekonomikos ir socialinės gerovės lygį. „Trečiasis pasaulis“ tuo metu buvo Vakarų pasaulio kolonijos, pigiai teikusios žaliavas gamybai. Antrasis pasaulinis karas sukretė šią nusistovėjusią tvarką ir netrukus po jo baigties buvusios kolonijos atgavo nepriklausomybę. Tačiau po Antrojo pasaulinio karo prasidėjo „šaltasis karas“, kurio metu Vakarai varžėsi su Sovietų Sąjunga dėl pasaulinės įtakos. Mažiau išsivysčiusios valstybės niekaip negalėjo pradėti ekonomiškai vystytis, kadangi jų teritorija tapo savotiška Vakarų ir Rytų santykių aiškinimosi arena. Daugumoje Pietryčių Azijos, Afrikos, Vidurinių Rytų šalių į valdžią ateidavo nekompetentingi ir brutalūs diktatoriai. Kai kuriose iš jų kildavo pilietiniai karai, valstybės perversmai ir Vakarų valstybių ar Sovietų Sąjungos karinės intervencijos.

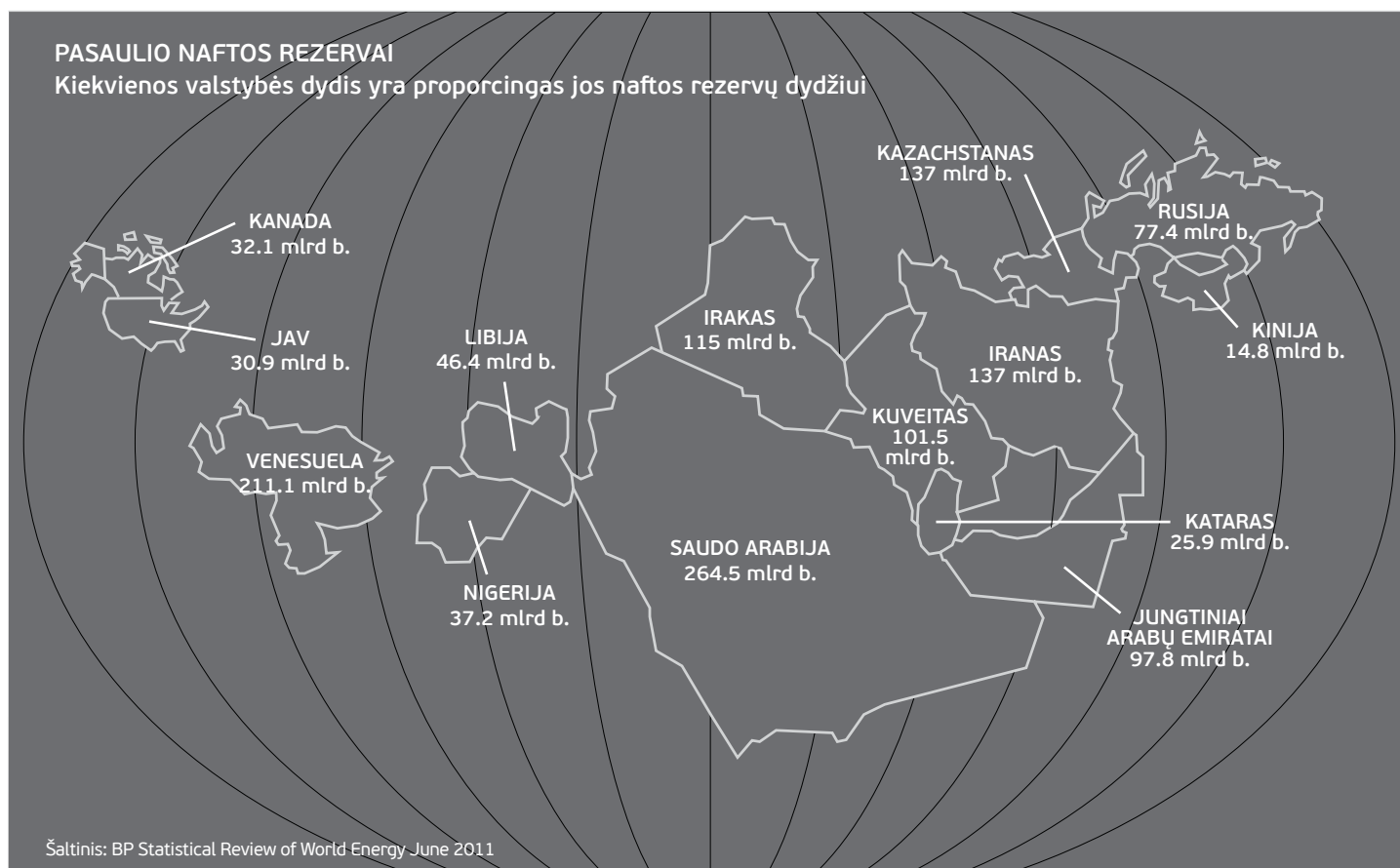
Dešimtąjį XX a. dešimtmetį, žlugus Sovietų Sąjungai, dėl technologijų plėtros, taip pat sovietijos griūties paspartėjo ekonominiai globalizacijos procesai. Pasinaudojusios globalizacijos

teikiamais privalumais, besivystančios šalys pradėjo sparčiai kilti aukštyn. Vakarų pasaulio technologinis pranašumas pradėjo santykiškai mažėti, nes tapo paprasta ir pigu perkelti technologijas ir gamybą į mažiau išsivysčiusias valstybes. Iškilė dvi besivystančio pasaulio valstybės, apie kurias šiuo metu vis garšiau kalbama, – tai Kinija ir Indija. Šiose valstybėse gyvena netoli 40 proc. viso pasaulio gyventojų. Kinijos BVP per pastaruosius keliolika metų ūgteldavo beveik 10 proc. kasmet, taigi Kinija neseniai tapo antra pagal ekonomikos dydį pasaulio valstybe. Už maždaug 20 metų Kiniją gyventojų skaičiumi pralenksianti Indija taip pat demonstruoja didžiulį augimo potencialą. O kur dar tokios valstybės kaip Brazilija, Indonezija ar Meksika? Jose gyvena daugiau negu pusę milijardo gyventojų. Iškalbingas yra faktas, kad anksčiau didžiosios valstybės buvo vadinamos G7, didžiuoju septynetu (tai buvo Vakarų pasaulio valstybės), o dabar ši grupė išsiplėtė iki G20. Taigi prie didžiųjų valstybių prisidėjo ir besivystančio pasaulio šalys, dėl demografinių priežasčių turinčios daug didesnį augimo potencialą nei Vakarai.

Jau dešimtmetį Vakaruose matyti ekonomikos augimo sulėtėjimas, nes gimsta vis mažiau vaikų, visuomenė sensta, o dirbantiesiems vis sunkiau tampa išlaikyti susikurtą socialinės ir ekonominės gerovės modelį. Šios demografinės/ekonominės problemos besivystančios valstybės neturi, atvirkščiai, joms tampa vis sunkiau suvaldyti augantį gyventojų skaičių.

IŠKASTINIŲ IŠTEKLIŲ REIKŠMĖ PASAULINEI EKONOMIKAI

Kaip žinoma, pasaulyje vis labiau įsigali kapitalistinis, augimu ir plėtimusi paremtas ekonomikos modelis. Žmonėms visą laiką yra kalama į galvą, kad būtinas ekonomikos augimas ir su juo automatiškai siejamas socialinės gerovės augimas. Tačiau pamirštama, kad

kol kas pasaulinės ekonomikos kilimas daugiau kaip 80 proc. remiasi kelių iškastinių išteklių naudojimu. Daugiausia tai yra nafta, gamtinės dujos ir anglis. Nepaisant didžiulės ekologiškai nusiteikusių entuziastų armijos, šiais laikais naftai, dujomis ir anglims efektyvių alternatyvų kol kas nėra. Kol nebus išrasta ir praktiškai įgyvendinta efektyvi alternatyva iškastiniam kurui, tol naftos, dujų ir anglių paklausa didės ir jų kaina augs. Yra apskaičiuota, kad šių iškastinių išteklių žmonijai užteks dar daug dešimtmečių, tačiau reikia atkreipti dėmesį į tai, kad neaišku, kaip stipriai ateityje augs besivystančių šalių ekonomika. Jeigu ji augs ir toliau taip sparčiai, kaip augo iki šiol, iškastinių išteklių gali pasirodyti ne taip jau ir daug belikę. Kitas svarbus akcentas yra tas, kad naftą ir dujas išgauti tampa vis sunkiau ir brangiau, nes seniai atrasti telkiniai pamažu pradeda baigtis, o nauji yra sunkiai pasiekiamose vietose.

DIDŽIŪJŲ VALSTYBIŲ LENKTYNĖS DĖL PASAULINIŲ ENERGETIKOS IŠTEKLIŲ

Kaip ir prieš šimtus metų, taip ir dabartiniame pasaulyje, esminė valstybių nesutarimų priežastis bus kova dėl

išteklių paskirstymo. Taip buvo lemta, kad didžiausios naftos ir dujų atsargos yra iš esmės susitelkusios keliuose geografiniuose regionuose, daugiausia šių atsargų yra Viduriniuose Rytuose (apie 60–70 proc. pasaulio naftos ir apie 40 proc. pasaulio gamtinių dujų atsargų). Taip pat daugybė išteklių yra Afrikos žemyne, Vidurio Azijoje, Australijoje, Kanadoje ar Rusijoje.

Europos Sąjungos šalių blokas, kurio dalis esame ir mes, nepaisant to, jog sudaro beveik trečdalį viso pasaulio ekonomikos, beveik visiškai neturi natūralių išteklių. Dujas ES daugiausia importuoja iš Rusijos, nafta yra importuojama iš Rusijos ir Vidurinių Rytų. JAV taip pat importuoja daugelį energetinių išteklių. Greta šių ekonomikos milžinų, kaip minėjome, kyla nauji gigantai Azijoje ar Pietų Amerikoje.

Regionai ir šalys, kuriose gausu naftos ir dujų atsargų, tampa ekonominio varžymosi traukos centrais. Per pastarąjį dešimtmetį Kinija labai aktyviai pradėjo skverbtis į Afrikos ir Vidurinių Rytų energetikos rinkas. Afrikos valstybėms kinai prižadėjo išplėtoti daug įvairiausių infrastruktūros projektų mainais už pigiai tiekiamas žaliavas. Taip pat kinai aktyviai

	Mlrd. barelių	% nuo bendrų pasaulio rezervų
Saudu Arabija	264,5	19,1%
Venesuela	211,1	15,3%
Iranas	137,0	9,9%
Irakas	115,0	8,3%
Kuveitas	101,5	7,3%
JAE	97,8	7,1%
Rusija	77,4	5,6%
Libija	46,4	3,4%
Kazachstanas	39,8	2,9%
Nigerija	37,2	2,7%
Kanada	32,1	2,3%
JAV	30,9	2,2%
Kataras	25,9	1,9%
Kinija	14,8	1,1%

investuoja ir į Vidurinių Rytų regioną. Paskutiniu metu paaiškėjo, kad Kinija, siekdama užsitikrinti naftos produktų tiekimą, aktyviai skverbiasi ir į Kanadą. Taip pat juntama auganti Kinijos įtaka Australijos energetiniame sektoriuje.

Energetika – tai pagrindinė korta, kuria žaidė ir tebežaidžia Rusija, vykdydama užsienio politiką. Rusija stengiasi išlaikyti dujų tiekimo monopolį ir visais būdais priešinasi „Nabucco“ projektui, pagal kurį dujų tiekimo vamzdžius siekiama nutiesti iš Centrinės Azijos per Turkiją ir Balkanų valstybes į ES, taip apeiti Rusijos teritoriją ir gauti dujas tiesiogiai. Neseniai vykę vadinamieji „dujų karai“ tarp Kremliaus ir Ukrainos bei Baltarusijos galutinai įtikino ES vadovus, kad būtina ieškoti alternatyvių energijos tiekėjų. Pats Vidurio Azijos regionas vis labiau tampa didžiųjų ekonomikos žaidėjų energetinių interesų susikirtimo ir varžymosi tašku. Dėl savo geografinės padėties Vidurio Azija yra patraukli daugeliui energijos išteklių ekonomikų: ES, Indijai, Kinijai. Viduriniai Rytai yra pagrindinis naftos eksportuotojas į JAV, tačiau neaišku, ar tai ilgai tęsis, nes Kinija taip pat aktyviai bando įsitvirtinti Vidurinių Rytų energetinėje rinkoje.

ENERGETIKOS ATEITIES SCENARIJAI

Nemažai mokslininkų teigia, kad esant dabartinei taršai bei išteklių eikvojimo mastui, žemės planetos ekosistema gali neatlaikyti spaudimo ir subyrėti. Jau dabar skaičiuojama, jog daugiau kaip pusė žemės sausumos ploto yra vienaip ar kitaip pakeista žmonijos, o globalinė klimato kaita yra iš dalies sukelta žmogaus ūkinės veiklos. Istorinė patirtis rodo, kad energijos kainai tapus pernelyg didelei, būdavo išrandami alternatyvūs, efektyvesni energijos šaltiniai, ir ekonomika išgyvendavo naują pakilimo ciklą. Taip greičiausiai atsitiks ir su šių dienų pasauliu, tačiau kol kas nėra sukurta efektyvios alternatyvos deginamai naftai, dujoms ir anglims. Kol ta alternatyva nebus sukurta ir išplėta, nėra daug priežasčių tikėtis, kad artimiausiu metu kristų iškastinių išteklių kainos. Tebesitęsiantis besivystančių valstybių ekonomikos augimas kels energijos

DIDŽIAUSIA PASAULIO TERŠĖJA

Sparčiai besivystanti Kinija prieš porą metų aplenkė JAV pagal išmetamų teršalų kiekį. Taigi tapo didžiausia teršėja pasaulyje, nepasaint to, kad jos ekonomika yra mažesnė negu JAV. Apie du trečdalius energijos kinai išgauna degindami anglis, kurių išteklių žmonijai dar turi užtekti kelis šimtus metų, tačiau paminėtina, kad anglimi kūrenamos elektrinės yra labiausiai terčiančios aplinką. Ekologinę situaciją smarkiai blogina ir tai, kad Kinijos pramonininkai, siekdami sutaupyti ir greičiau vystyti gamybą, stato pigesnes žemų ekologinių standartų elektrines. Tikėtai vienas procentas iš 570 milijonų Kinijos miestų gyventojų kvėpuoja pagal Europos Sąjungos standartus neužterštu oru. Apie 300 milijonų gyventojų neturi priėjimo prie švaraus vandens, kadangi vanduo yra užterštas taip pat stipriai, kaip ir oras ir dirvožemis. Apie 80 proc. Kinijos upių yra užterštos, o iš palydovų stebimi milžiniški nuodingų dulkių ir dūmų debesys, pakibę virš Kinijos ir aplinkinių valstybių teritorijų. Prie to prisideda daugybė anglimi varomų gamyklų įrenginių. Nemažai gamyklų pumpuoja atliekas vamzdžiais tiesiai į upes, o iš kaminų dieną ir naktį rūksta geltoni, rudi, juodi ir visokiausių kitų spalvų toksiški dūmai. Kinijos valdžia stengiasi pramonę iš miestų perkelti į provinciją, taigi atsirado nemažai ištuštėjusių kaimų, nes juose gyventi tapo neįmanoma dėl šalia įsikūrusių gamyklų veiklos. Taip pat smarkiai sumažėjo derlius, nes dirvožemis tampa vis labiau ir labiau užterštas. Nukentėjo ir žvejyba, nes upės tapo pernelyg užterštos. Didmiesčiai taip pat kenčia nuo oro ir vandens užterštumo, virš daugumos iš jų susidarę didžiuliai smogo debesys, kurie atkeliauja ir iki Pietų Korėjos ar Japonijos didmiesčių. Beje, nemaža dalis kenksmingų dalelių Los Andželo ore taip pat yra kinietiškos kilmės. Anglies dioksido išmetimas Kinijoje nuo 1980 metų iki dabar padidėjo daugiau nei penkis kartus ir toliau sparčiai didėja. Ne per seniausiai Kinijos sveikatos apsaugos ministerija paskelbė, kad dėl užterštumo atsirandantis vėžys tapo pagrindine kiniečių mirties priežastimi. Dėl užterštumo sukeltų ligų kasmet miršta keli šimtai tūkstančių Kinijos gyventojų, nors tikslaus skaičiaus niekas nežino ir greičiausiai nesužinos.

Kol kas nematyti, kad Kinijos valdžia sugebėtų veiksmingai spręsti aplinkosaugos problemas. 2005 metais bandyta įgyvendinti „Žaliojo BVP“ programą, kurios esmė buvo matuoti ekonomikos augimą įtraukiant ir skaičiavimus apie užteršumą. Visgi ši programa greitai žlugo, nes tapo akivaizdu, jog užterštumas yra toks didelis, kad „Žaliojo BVP“ iš esmės neaugo. Vietos valdžios pareigūnai išsigando centrinės valdžios reakcijos ir programą tyliai nutraukė.

Beje, reikėtų paminėti ir tai, kad prie Kinijos užterštumo nemažai prisideda ir Vakarai, perkeltantys gamybą į Kinijos teritoriją.

Kinijos pavyzdys tik dar kartą įrodo, kad žmonijai būtina išrasti alternatyvius energijos šaltinius ir laikui bėgant pamiršti apie iškastinį kurą.

išteklių paklausą, taip pat ir jų kainą.

Remiantis optimistiniu variantu, žmonija netrukus išras efektyvų pakaitalą iškastinio kuro deginimu paremtai energetikai. Tokiu atveju bus galima užtikrinti viso pasaulio ekonomikos augimą ir palaikyti santykiškai aukštą pragyvenimo lygį daugumoje pasaulio valstybių. Pagal pesimistinį variantą žmonija dar ilgai neišras efektyvaus energijos šaltinio pakaitalo. Taigi pradės jaustis energijos išteklių trūkumas, sulėtės ekonomikos augimas. Neatmestina ir karų dėl išteklių galimybė ir globalios ekonomikos sukrėtimai ar net krachas. Norint išvengti artėjančios energetinės/ekonominės katastrofos,

žmonėms reiks labiau susiveržti diržus. Pavyzdžiui, bus valgoma mažiau mėsos, nes jai užauginti reikia sunaudoti daug energijos. Taip pat kelionė automobiliu vienam bus laikoma prabanga, o daug kuro ryjantys džipai išnyks iš kelių ir gatvių. Namų apyvokos daiktai bus gaminami itin patvarūs ir sugebės funkcionuoti dešimtmečius, idant nereikėtų kas kelerius metus jų keisti naujais ir eikvoti naujų išteklių gamybos išlaidoms. Daug kam šios mintys gali pasirodyti toli nuo realybės, tačiau yra tikimybė, kad žmonijais teks smarkiai pakeisti savo gyvenimo būdą, kol bus išplėta efektyvesnė ir taupesnė energetika. ■

RADVILIŠKIS ŠILDOSI BIOKURU

Aleksandras GRAŽELIS

Artėjant naujam šildymo sezonui, nedaugelio savivaldybių gyventojai gali jaustis ramiau dėl šildymo kainų. Tik dešimt (iš šešiasdešimties) savivaldybių gali džiaugtis vartotojams priimtina šilumos kaina, mažesne nei 22 ct/kWh. Vidutinė šilumos kaina Lietuvoje rugsėjo mėnesį buvo 24,9 ct/kWh, o kelių savivaldybių – Prienų, Joniškio, Alytaus miesto ir Anykščių – gyventojams belieka palinkėti tik šiltos žiemos, nes jiems šiluma kainuos daugiau nei 32 ct/kWh.

Žvilgtelėjus į pirmaujančių ir atsiliekančių šilumos gamintojų taikomas šilumos gamybos technologijas, matyti aiškus vaizdas – visose (išskyrus Uteną) mažą kainą nustačiusiose savivaldybėse šiluma gaminama deginant biokurą, o didelę kainą – deginant dujas.

„Apžvalga“ lankėsi Radviliškio rajono savivaldybėje, kurioje centralizuotai tiekiamos šilumos kaina šiuo metu yra viena mažiausių Lietuvoje, 2011 metų spalio 1 dieną ji nustatyta 20,69 ct/kWh. Tik trijose savivaldybėse šilumos kaina dar mažesnė nei Radviliškyje, būtent Molėtuose, Ignalinoje ir Širvintose.

RYŽTINGI SPRENDIMAI

Savivaldybės administracijos

Radviliškio miesto biokuro katilinė. Čia gaminama šiluma – viena pigiausių Lietuvoje

direktorius Eugenijus Pranevičius „Apžvalgai“ papasakojo, kad rajone buvo nuspręsta patiems tvarkytis šilumos tiekimo reikalus dar 1998 metais, įkūrus UAB „Radviliškio šiluma“, kurios 100 proc. akcijų valdo savivaldybės administracija. Savivaldybės taryba nesutiko, kad gyventojų gerovei svarbią veiklą tvarkytų monopolines sąlygas įgyšianti privati įmonė. Užsibrėžto tikslo – gaminti šilumą kuo pigiau, siekti tapo sunku, kai pradėjo didėti dujų kainos. Apsispręsti, kad verta šilumą gaminti iš biokuro, padėjo ne tik kitų savivaldybių, bet ir sava patirtis – Pakiršinio gyvenvietės šildymui naudotas 3 MW galios biokuro katilas. Pasitikėjimą savo jėgomis sustiprino ir 2006–2008 metais sėkmingai įvykdytas investicinis projektas „Radviliškio rajono šilumos energijos perdavimo ir paskirstymo tinklų bei susijusios infrastruktūros modernizavimas ir plėtra“, leidęs pakeisti apie trečdalį miesto šilumos tiekimo trasų ir atsisakyti kvartalinių boilerinių. Vietoj šios nuostolingos šilumos tiekimo grandies daugiabučiuose gyvenamuosiuose namuose buvo įrengti modernūs automatizuoti šilumos punktai.

2007–2013 metų Europos Sąjungos struktūrinės paramos laikotarpį savivaldybės administracija sutiko jau parengusi investicinį projektą „Radviliškio miesto biokuro katilinės su kondensaciniu ekonomizeriu ir kogeneraciniu įrenginiu statyba“. Pasinaudojusi Sanglaudos skatinimo veiksmų programos priemonės „Atsinaujinančių energijos išteklių panaudojimas energijos gamybai“ teikiama galimybėmis – šilumos gamybai naudoti biokurą – gavo 4,3 milijono litų ES paramą. Bendra projekto vertė – 9,6 milijono litų, kitą dalį lėšų UAB „Radviliškio šiluma“ pasiskolino iš banko.

Pirmojo šildymo sezono ekonominiai rezultatai geri. Nepradėjus veikti biokuro katilinei, UAB „Radviliškio šiluma“ nuo 2011 sausio pirmos dienos būtų buvusi priversta didinti šilumos kainą iki 24,88 ct/kWh, tačiau biokuro katilinės paleidimas ją sumažino iki 20,99 ct/

E. Pranevičius

kWh. UAB „Radviliškio šiluma“ turi galimybių išlaikyti mažą šilumos kainos dydį, nes, grąžinus banko paskolą, atitinkamai sumažės bazinė šilumos kaina.

NAUJOJI BIOKURO KATILINĖ

Biokuro katilinės projektą parengė UAB „Manfula“, statybos darbus per labai trumpą laiką – nuo 2009 metų gegužės iki 2010 metų kovo mėnesio – atliko UAB „Enerstena“. Buvo pastatyti

„Apžvalgos“ komandai katilinę aprodė ir apie šilumos kelią nuo šiaudo ar skiedros iki pelenų pasakojo UAB „Radviliškio šiluma“ direktorius Pranas Mickaitis. Beje, kaip panaudoti net pelenus, pavyzdžiui, kaimo keliams tvirtinti, radviliškiečiai taip pat turi idėjų

katilinės, biokuro ūkio pastatai, 60 tonų automobilinės svarstyklės, bateriniai multiciklonai dūmams valyti.

Naujoje katilinėje sumontuotos dvi 6,5 megavatų galingumo biokuro pakuros, du 5 MW galingumo vandens šildymo katilai, 3,5 MW galingumo kondensacinis ekonomaizeris. Vienas katilas, 4 MW galingumo, kūrenamas dujomis, numatytas užkurti tais atvejais, jei šaltą žiemą reikėtų panaudoti miestui reikalingą maksimalią 17,5 MW šildymo galią. Siekiant taupyti lėšas elektros energijai, sumontuotas 150 kW elektrinės ir 190 kW šiluminės galios kogeneracinis dujų vidaus degimo variklis. Juo gaminamos elektros savikaina siekia apie 21 ct/kWh, pagaminamos energijos pakanka katilinei dirbti nešildymo sezono metu.

Naudingas katilinės įrenginys yra Lietuvoje plintanti technologinė naujovė – kondensacinis ekonomaizeris. Ekonomaizerį sudaro daug vamzdelių, kuriais į kaminą keliauja katilų vandenį jau pašildę dūmai. Jie dar būna karšti, 140–160°C temperatūros, todėl įšildo apie vamzdelius cirkuliuojantį atvėsusį termofikacinį vandenį. Dūmuose esantys vandens garai atvėsdami kondensuojasi ant vamzdelių sienelių ir surenka dūmuose esančias kietąsias daleles. Tokiu būdu ekonomaizeris atlieka dvi katilinės darbai labai svarbias funkcijas – jame papildomai pagaminama 15–25 procentų šilumos energijos ir sugaudoama apie 75–90 procentų dūmuose esančių teršalų. Sumažinama ir aplinkos šiluminė tarša – dūmų temperatūra už ekonomaizerio siekia tik 40–60°C.

LIETUVOS ĮMONIŲ SĖKMĖ

Radviliškio r. meras Antanas Čeponis pasidžiaugė, kad naująją Radviliškio katilinę projektavo ir statė Lietuvos įmonės. UAB „Enerstena“, kuriai ši katilinė buvo pirmasis didelis objektas, sėkmingai įvykdė užduotį – katilinės

Prieš patekdamą į pakurą susmulkinta mediena gali būti maišoma su šiaudais ar pelais. Sušalęs biokuras smulkinamas specialiu trupintuvu

įrengimai patikimai veikė visą žiemą, darbuotojai nesusidūrė su jokiais didesnėmis darbo problemomis. Šių metų pavasarį, pasibaigus šildymo sezonui, katilinę aplankė Kauno technologijos universiteto Šilumos ir atomo energetikos katedros ir Lietuvos energetikos instituto mokslininkai. Jiems buvo įdomu įsitikinti, kaip sėkmingai veikė Lietuvoje sukurtos šilumos gamybos technologijos. Nors didžioji dalis sumontuotų įrengimų yra importiniai, tačiau kondensacinį ekonomaizerį suprojektavo ir pagamino UAB „Enerstena“, kurios inžinieriai yra KTU Šilumos ir atomo energetikos katedros absolventai. Radviliškio biokuro katilinės technologinių sprendimų patirtį rengiamasi pritaikyti statant biokuro katilinę Vilkaviškyje.

Būtina priminti, kad 2009 metais vykusiam Lietuvoje įmonių pagamintų geriausių suvirintų gaminių konkurse UAB „Enerstena“ kondensacinis ekonomaizeris tapo nugalėtoju. Šilumos procesų tyrimo srityje Lietuvos mokslininkai ir inžinieriai plečia technines galimybes naudoti biokurą. Energetikos srityje veikianti UAB „Axis Technologies“ nuo 2010 metų vykdo projektą „Ardyninės pakuros su katilu bei automatizuota kuro padavimo sistema, kūrenamos alternatyviomis biokuro rūšimis, sukūrimas“. Šis mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros projektas finansuojamas ES lėšomis pagal priemonę „Intelektas LT“.

BIOKURO UŽTEKS

Radviliškio biokuro katilinės privalumas yra tai, kad joje sumontuotos ardyninės pakuros pritaikytos kūrenti įvairų biokurą – ne tik medžio skiedras ir pjuvenas, bet ir įvairius jų mišinius su susmulkintais šiaudais, grūdų valymo

atliekomis (pelais), durpėmis. Tokių priedų galima naudoti iki 30 %, biokuras automatiškai dozuojamas ir paduodamas į pakurą. Žemdirbyste garsėjančioje savivaldybėje javų laukuose po derliaus nuėmimo susidaro didžiuliai kiekiai šiaudų, kurie iki šiol šilumos gamybai Lietuvoje per mažai naudojami.

Katilinė šiuo metu yra didžiausias biokuro vartotojas šiame regione, per metus sudegina jo apie 26000 m³. Katilinei padėjus veikti, biokuro tiekėjų nepritrūko, jį siūlo ir Lietuvos, ir Latvijos tiekėjai. Viešojo pirkimo konkurso sąlygose UAB „Radviliškio šiluma“ buvo leista 15 procentų biokuro pirkti iš rajone gyvenančių miško savininkų ir ūkininkų, kurie parduoda miško kirtimo ir valymo atliekas, šiaudus, pelus. Radviliškietiai kurui sunaudoja miesto želdynų tvarkymo atliekas, medžių lapus. UAB „Radviliškio šiluma“ planuoja medžio skiedras gaminti savo įrenginiais, nusipirkę nenukirsto miško. Siekiant mažos šilumos kainos, reikės dirbti taupiai ir sumaniai, nes artimoje kaimynystėje 2012 metais turėtų pradėti veikti dvi stambios biokuro kūrenamos katilinės – Panevėžyje ir Šiauliuose.

Ateityje, didėjant biokuro kūrenamų katilinių skaičiui, biokuro kaina didės. Šiuo metu biokuras yra apie tris kartus pigesnis už dujas, lyginant naftos ekvivalentu išreikštą jų tonos kainą. Tačiau net dujų ir biokuro kainai vienodėjant, biokurą naudoti šilumai gaminti Lietuvai bus naudinga. Medžiai Lietuvoje nesustos augę, javus nukirtus, liks šiaudų. Šie pagrindiniai biomasės šaltiniai ir bus mūsų dujos ir nafta, taupantys už importuojamą kurą užsienio valstybėms atiduodamas lėšas ir sukuriantys darbo vietas Lietuvoje. ■

Kęstutis SALICKAS

NEPAMIRŠTAMA KREPŠINIO ŠVENTĖ LIETUVOJE

Krepšinio istorija prasidėjo 1891 m., kanadiečiui Džeimsui Neismitui sugalvojus žaidimą, kuriuo galėtų užimti studentus žiemos metu, kai dėl oro sąlygų negalima žaisti futbolo ar beisbolo. Lietuvoje krepšinio istorija prasidėjo 1921 m., o pirmosios oficialios rungtynės sužaistos Kaune 1922 m. tarp Kauno rinktinės ir Lietuvos fizinio lavinimo sąjungos komandos. Pirmieji Lietuvos krepšinio žingsniai Europoje buvo auksiniai – 1937 ir 1939 m. Lietuvos vyrai buvo stipriausi Europoje ir pasipuošė aukso medaliais. Atkūrus Nepriklausomybę, Lietuvos rinktinė kovas Europos čempionatuose pradėjo 1995 m. finalinėje kovoje su Serbija, laimėdama sidabro medalius. 1993-ųjų Europos krepšinio čempionate Lietuva nedalyvavo, nes nesėkmingai sužaidė atrankos turnyre ir negavo kelialapio į Europos krepšinio šventę. Iš viso Europos čempionatuose Lietuva yra laimėjusi tris aukso, vieną sidabro ir vieną bronzos medalį ir pagal iškovotus medalius kartu su Serbija dalijasi 3–4 vietas, į viršų praleisdamos tik dvi jau neegzistuojančias valstybes – Sovietų Sąjungą ir Jugoslaviją.

Šiomet Lietuva antrą kartą per savo šalies istoriją turėjo galimybę organizuoti didžiausią krepšinio šventę – Europos krepšinio čempionatą. Pasiruošimo kelias buvo ilgas ir sudėtingas. Lietuva turėjo pastatyti dvi naujas arenas – Kaune ir Klaipėdoje – ir rekonstruoti Alytaus sporto rūmus, taip pat pastatyti krepšinio salę treniruotėms Prienuose, išspręsti apgyvendinimo klausimą ir atlikti daugybę užduočių. Dar vienas didelis išbandymas krepšinio federacijai – prekyba bilietais į krepšinio rungtynes, kuriose žais Lietuvos rinktinė. Salyje, kur 75 proc. gyventojų domisi krepšiniu, į Lietuvos rinktinės kovas čempionate buvo pasiūlyti tik keli tūkstančiai bilietų, ir jie buvo išparduoti vos prasidėjus viešai prekybai. Organizatoriai džiaugėsi per vieną dieną uždirbę 10 mln. litų, o dauguma sirgalių jautėsi nusivylę, kad negalės pamatyti Lietuvos

Tomo Juškos nuotrauka

Ištikimi mūsų krepšinio sirgaliai – šeštasis žaidėjas aikštelėje

rinktinės, žaidžiančios čia pat, Lietuvos krepšinio arenose.

Paskutinę vasaros dieną čempionatą Lietuvos rinktinė pradėjo „mirtininkų“ grupėje rungtynėmis su Didžiąja Britanija. „Mirtininkų“ pavadinimą šiai grupei iš kart po burtų traukimo ceremonijos sugalvojo sporto apžvalgininkai, kai trys krepšinio milžinai – Ispanija, Turkija ir Lietuva –, patekė į vieną grupę, dar prieš prasidedant čempionatui nepaliko vilčių kitoms grupės komandoms patekti į antrąjį čempionato etapą. Pasibaigus pirmajam čempionato etapui, ši grupė pateisino savo pavadinimą, nes į kitą etapą pateko tik trys jau minėtos rinktinės. Didžiausia staigmena po pirmojo etapo tapo „skrajanti“ Suomijos rinktinė, kuri krepšinio pasaulyje buvo nežinoma ne vieną dešimtmetį, tačiau žaisdama Alytuje laimėjo dvi dvikovas ir, pasiuntusi kroatų (!) namo jau po pirmojo etapo, iškovojo galimybę žaisti antrajame čempionato etape. Galutinėje komandų rikiuotėje kartu su Vokietija ji dalijasi devinta vietą. Įspūdingai pirmąjį žingsnį Europos krepšinio istorijoje žengė Gruzijos rinktinė. Pirmą kartą žaisdama Europos čempionate, ji laimėjo dvi kovas ir perėjo į kitą etapą.

Antrajame čempionato etape silpnų rinktinių jau nebebuvo. Ypač tai pasakytina apie grupę, kurioje žaidė Lietuva

kartu su Ispanija, Prancūzija, Vokietija, Serbija, Turkija – visos krepšinio šalių rinktinės, įvairiuose krepšinio turnyruose ne kartą laimėjusios medalius ir galinčios pretenduoti į medalius ir šiame čempionate. Tačiau į ketvirtfinalį iš kiekvienos grupės galėjo patekti tik 4 komandos. Taigi dviem teko anksčiau, nei tikėtasi, palikti čempionatą. Po įnirtingų kovų mūsų grupėje čempionatą paliko Vokietijos ir Turkijos rinktinės. Vokietijos rinktinė su geriausiu šio sezono NBA žaidėju Dirku Nowitskiu turėjo rimtų ambicijų ▶

Tomo Juškos nuotrauka

Straipsnio autorius pakeliui į „Siemens“ areną – rengiasi palaikyti Lietuvos rinktinę kovoje su prancūzais. 2011 m. rugsėjo 9 d.

Tomo Juškos nuotrauka

Lietuvos rinktinė apšyla prieš varžybas su prancūzais Vilniuje

Krepšinis toks jau žaidimas, kad vienas metimas lemiamose rungtynėse gali iškelti tave iki čempionų arba išsiųsti namo

pakliūti į kitais metais vykstančias olimpinės žaidynes. Turkija, pernai laimėjusi pasaulio čempionato sidabrą, buvo bene labiausiai nenuspėjamas varžovas čempionate. Dar žaisdama pirmojo etapo rungtynes, ji pralošė ne patį geriausią žaidimą demonstravusiai Lenkijos rinktinėi, tačiau nugalėjo galingai žaidžiančią Ispanijos rinktinę. Ir tai padarė vienintelė per visą Europos čempionatą! Vien dėl to tai buvo rimtas varžovas, kuris tikrai galėjo eiti iki pat finalo ir, tiesą sakant, tam trūko visai nedaug. Žaidžiant lemiamas rungtynes su serbais, turkams trūko tik taiklaus metimo paskutinėmis varžybų sekundėmis ir jie būtų žengę tvirtą žingsnį į ketvirtfinalį. Tačiau krepšinis toks jau žaidimas, kad vienas metimas lemiamose rungtynėse gali iškelti tave iki čempionų arba išsiųsti namo. Kiek vėliau tai ypač gerai suprato visa Lietuva.

Kitoje čempionato grupėje situacija nebuvo tokia įtempta. Suomija ir Gruzija iš karto buvo aiškūs grupės autsaideriai, kuriems jau patekti į antrąjį etapą buvo didelė sėkmė, o prasibrauti į ketvirtfinalį būtų buvęs stebuklas, kuris taip ir neįvyko. Šioje grupėje stabiliau ir geru žaidimu po truputį pradėjo stebinti

Makedonijos rinktinė, kuri tik trečią kartą žaidė Europos čempionate ir šis, be abejonės, buvo geriausias makedonų rinktinės pasirodymas. Lemiamose grupės rungtynėse Makedonija tik per plauką pralaimėjo šiemet gerai žaidžiančiai Rusijos ekipai, grupėje užėmė antrąją vietą ir tapo Lietuvos varžove svarbiausiose čempionato rungtynėse, kurių laimėtoja toliau kovojo dėl medalių, o pralaimėtoja – dėl kelialapio į Olimpados atrankos turnyrą. Rungtynėse, kurių Lietuva dar ilgai nenorės prisiminti, Makedonija šventė pergalę, kokios dar nebuvo pasiekusi niekada. Makedonai pirmą kartą istorijoje pateko į pusfinalį ir tai buvo vienintelė staigmena ketvirtfinalio rungtynėse. Kitos ketvirtfinalio poros sužaidė taip, kaip ir buvo galima prognozuoti. Gal kiek nustebino Serbijos rinktinės rezultatai šiame čempionate. Serbija 2009 m. Europos čempionate laimėjo sidabro medalius, o pernai vykusiam pasaulio čempionate liko ketvirta. Šįkart Serbija, užėmusi tik aštuntą vietą, prarado bet kokias galimybes dalyvauti olimpinėse žaidynėse kitą vasarą. Gal tai tiesiog nepalankūs burtai, kurie lėmė, kad Serbija pateko į itin stiprią grupę,

kurioje visiems vietos neužteko.

Taigi finalinis čempionato etapas prasidėjo be Lietuvos rinktinės. Ispanijos rinktinės lyderis Pau Gasolis dar pernai, kai lemiamose pasaulio čempionato rungtynėse Ispanija pralaimėjo Serbijai, pareiškė, kad jie laimės Europos čempionatą Lietuvoje, ir šį pažadą ištesėjo. Rinktinė, kurioje starto penketą sudaro NBA lygoje rungtyniaujantys žaidėjai, buvo tarytum iš „aukštesnės lygos“ nei visos kitos čempionate žaidžiančios rinktinės. Panašiai kaip JAV svajonių komanda Barselonos olimpiadoje 1992-aisiais. Taigi beveik tris savaites vykusios krepšinio batalijos pelnytai baigėsi Ispanijos rinktinės triumfu.

Čempionatas baigėsi, taigi dabar galime lengviau atsikvėpti ir pažiūrėti į viską tarsi iš šalies, įvertinti čempionato pamokas, nes pasimokyti tikrai yra ko. FIBA sprendimas išplėsti čempionato dalyvių skaičių nuo 16 iki 24 didelių permainų krepšinyje neatnešė. Iš krepšinio čempionato naujokų gerai pasirodė tik jau minėtos Suomijos ir Gruzijos rinktinės, o kitos naujokės, kai kurios nelaimėjusios nė vienu varžybų, pasitraukė iš čempionato nieko įspūdingo nenuveikusios. Visgi tikėtina, kad ir silpnai pasirodžiusios rinktinės gavo postūmį tobulėti. Maža motyvacija krepšininkams stengtis, kai vis tiek niekada nepatenki į Europos čempionatą. Tad žvelgiant į ateitį, reikia manyti, kad FIBA sprendimas išplėsti čempionato dalyvių skaičių pasiteisino.

Čempionato skeptikai pareiškė, kad čempionatas nepateisino Lietuvos vilčių. Sirgalių iš kitų šalių atvyko per mažai, o ir pinigų jie išleido nedaug, arenos neužpildytos, alus neišgertas. Skelbta, kad pirmojo etapo varžybose mažiausiai dėmesio susilaukė „Balkanų“ krepšinio kovos Alytaus arenoje. Išties pirmosiomis dienomis į areną susirinkdavo tik 500–800 žiūrovų, tačiau savaitgalį vykusios rungtynės sulaukė ir daugiau alytiškių dėmesio. Šeštadienį ir sekmadienį vykusias rungtynes stebėjo 2–4 tūkst. krepšinio mėgėjų. Kitose arenose pirmojo etapo kovas stebėjo irgi panašus skaičius sirgalių. Ir tai nieko neturėtų stebinti. Į pirmojo etapo kovas atvažiuoja tik patys didžiausi rinktininių sirgaliai ir paprastai jų nebūna itin daug. Net ir Lietuvos rinktinę ankstesniuose čempionatuose pirmojo

etapo rungtynėse palaikydavo vos keli šimtai ištikimiausių sirgalių. Rinktinėms žaidžiant sėkmingai, pereinant vis į kitą etapą, sirgalių būrys didėja, nes pačios įdomiausios, suprantama, būna lemiamos rungtynės, kai kovojama dėl medalių. Ir išties, per rungtynes Vilniuje ir Kaune sirgalių jau buvo gerokai daugiau, dažnai ne Lietuvos rinktinės rungtynes stebėdavo 5–6 tūkst. sirgalių. Maloni išimtis šiame čempionate tapo Gruzijos sirgaliai, kurių į Lietuvą atvyko apie 1,5 tūkst. Gruziniai mėgavosi tuo, kad jų rinktinė pirmą kartą žaidžia Europos čempionate, džiaugėsi savo komandos pergalėmis, organizavo gruzinių dienas Klaipėdoje ir Vilniuje, kur pristatė savo šalį.

Verslininkai taip pat nusivylę Europos čempionatu. Gal todėl, kad per dvidešimt metų Lietuvoje pirmą kartą buvo organizuotas toks renginys, visų viltys buvo milžiniškos. Tikėtasi, kad į Lietuvą suplūs minios užsieniečių, kurių kiekvienas atsiveš aukso puodą ir mokės už bet ką ir bet kiek. Verslininkai tam pasiruošė „puikiai“. Viešbučiai kelis kartus padidino kainas už nakvynę čempionato metu, o specialiai įkurtuose kempinguose kainos pranoko net Vakarų valstybių įkainius. Prekybininkai Šiauliuose užsimojo alų pardavinėti po 10, o sidrą net po 18 litų. Progros pasipinigauti nepraleido ir „Tiketa“, čempionato metu padidinusi bilietaus pardavimo aptarnavimo mokestį daugiau nei 6 kartus – nuo 4 iki 25 litų už bilietą. Ir tai tik keli perliukai, kuriais Lietuvos verslininkai pasitiko svečius iš kitų valstybių.

Vis dėlto tai buvo šventė, kokios Lietuva dar nebuvo mačiusi. Didžiojo krepšinio šventė suteikė mums džiaugsmo, nusivylimo, vienybės ir padėkos akimirklų, kurios yra nepakartojamos kaip ir pirmas vaiko žingsnis ar pirmas bučinytis. Lietuvų sirgaliai čempionato išbandymą išlaikė puikiai. Pilnutėlės arenas vieningai giedojo Lietuvos himną prieš prasidedant varžyboms, pašėlusiai dainavo „Mes laimėjome“, kai rungtynės baigdavosi pergalingai, ir taip pat nuoširdžiai stovėdami plojo Lietuvos krepšininkams po pralaimėtų rungtynių. Sirgaliai nepaliko rinktinės vienos net tuomet, kai apmaudžiai pralaimėjus Makedonijai, po nemigos nakties Lietuvai vėl teko stoti į žūtbutinį mūsų su Slovėnijos ekipa dėl kelialapio į

EUROPOS ŠALIŲ KREPŠINIO REITINGAS

Vieta Europos šalių reitinge	Šalis	Balų skaičius	Vieta pasaulio šalių reitinge	Vieta pasaulio šalių reitinge prieš Europos čempionatą 2011 m.
1.	Ispanija	730	2.	2.
2.	Graikija	488	4.	4.
3.	Lietuva	426	5.	5.
4.	Turkija	302	6.	6.
5.	Italija	272	7.	7.
6.	Serbija	232	8.	8.
7.	Rusija	213	11.	11.
8.	Prancūzija	195	12.	14.
9.	Vokietija	182	14.	12.
10.	Slovėnija	157	17.	17.
11.	Kroatija	134	19.	19.
12.	Izraelis	30	29.	27.
13.	Makedonija	25	33.	47.
14.	Latvija	19	38.	34.
15.	Bulgarija	18	39.	42.
15.	Lenkija	18	39.	38.
16.	Didžioji Britanija	12	43.	56.
17.	Portugalija	11	44.	47.
18.	Suomija	10	48.	-
19.	Ukraina	8	50.	43.
19.	Gruzija	8	50.	-
19.	Bosnija Ir Hercegovina	8	50.	47.
20.	Čekija	6	61.	56.
21.	Belgija	1	77.	-
21.	Juodkalnija	1	77.	-

Europos šalių krepšinio reitingas yra skaičiuojamas pagal šalies rinktinės pasirodymą Europos, pasaulio čempionatuose ir olimpinėse žaidynėse per 8 metus. Reitingas perskaičiuojamas kas metai po atitinkamo čempionato ar olimpinė žaidynių. Laimėjusi pirmą vietą rinktinė gauna 50 balų, antrą – 40, trečią – 30, ketvirtą – 15, penktą – 14, šeštą – 13, septintą – 12, aštuntą – 11 balų ir t. t.

Šaltinis: www.fiba.com

Olimpiados atrankos turnyrą „Žalgirio“ arena buvo apypilnė sirgalių, ir toliau palaikančių Lietuvos rinktinę. Na, o paskutinės rungtynės su Graikija dėl penktos vietos tapo abipusės padėkos

šventės kulminacija. Rinktinės vyrai, žaisdami iki galo, dėkojo sirgaliams už palaikymą, o sirgaliai – už kovingumą, už tas nepakartojamas akimirkas, kurių, tikiu, neužmiršime visą gyvenimą. ■

KAIP ŠALINSIME ASBESTĄ?

Aleksandras GRAŽELIS

Aleksandro Graželio nuotrauka

Lietuvoje dar gausu stogų, skleidžiančių nuodingąsias asbesto dulkes

Ketinama naikinti nuo 2008 metų Aplinkos ministerijos koordinuojamą Asbesto šalinimo programą, nors reikšmingų rezultatų ją įgyvendinant nepasiekta iki šiol. Kelios ministerijos derina dar ginčytinus naujos asbesto šalinimo tvarkos klausimus. Naujoji tvarka būtų trečiasis bandymas Lietuvoje atsikratyti pavojingos medžiagos – asbesto.

PIRMASIS MĖGINIMAS

1998 metais Gedimino Vagnoriaus vyriausybė priėmė ryžtingą nutarimą „Dėl asbesto ir jo turinčių gaminių importo, gamybos ir naudojimo ribojimo“, kuriuo uždraudė nuo 2000 metų sausio 1 dienos naudoti lygius ir banguotus asbestcemenčio šiferio lapus statomuose gyvenamuosiuose namuose ir visuomeninės paskirties objektuose, o nuo 2001 metų – juos gaminti Lietuvoje ir įvežti. 2000 metais Andriaus Kubiliaus vyriausybė šį nutarimą papildė Asbesto ir jo turinčių gaminių naudojimo ribojimo ir taršos prevencijos programa, kuri atitiko Europos Sąjungos Tarybos

direktyvas, reglamentuojančias asbesto naudojimą. Programoje buvo siekiama taupiomis ir tikslingomis priemonėmis užtikrinti, kad gyventojai žinotų asbesto keliamą pavojų sveikatai, kad su juo būtų dirbama laikantis saugos taisyklių, o sąvartynų tvarkymo planuose būtų numatytas saugus asbesto turinčių atliekų šalinimas. Nors programos galiojimo trukmė nebuvo nurodyta, jos tikslas buvo ilgalaikis – pašalinti visus asbesto turinčius gaminius iš visuomeninių ir gyvenamųjų pastatų. Deja, programa nebuvo tinkamai vykdoma – 2002 metais Algirdo Brazausko vyriausybė asbestui taikytus draudimus sušvelnino, leido importuoti baltojo asbesto (chrizotilo) gaminius. Visos išimtys ir išlygos buvo panaikintos, kai Europos Sąjungoje nuo 2005 metų sausio 1 dienos naudoti asbestą buvo uždrausta.

ANTRASIS MĖGINIMAS

Nors ir lėtai, bet nuosekliai asbestas būtų buvęs šalinamas ir toliau, jei žmonėms neišsispildžiusių lūkesčių nebūtų

sukėlęs antrasis bandymas – 2008 metų Gedimino Kirkilo vyriausybės Asbesto šalinimo programa. Ji buvo patvirtinta jau pradėjus per pasaulį sklusti pasaulinės finansų krizės bangai, o Lietuvoje artėjant Seimo rinkimams. Žiniasklaidoje programa buvo įvertinta kaip skirta rinkėjams viliooti, nes joje pažadėta apmokėti dalį šiferio stogų keitimo išlaidų. Programos galiojimo trukmė buvo numatyta pernelyg trumpa – tik šešeri metai, o lėšų investiciniams projektams (ir viešo naudojimo, ir gyvenamiesiems pastatams) įgyvendinti numatyta labai mažai – tik 14 milijonų litų trejiems metams. Nepaisant pasikeitusių šalies finansinių galimybių, naujieji Aplinkos ministerijos vadovai neperžiūrėjo programos, bet ėmėsi ją tvarkingai vykdyti nuo pirmojo priemonių punkto. To punkto tikslas – suskaičiuoti šiferio stogus Lietuvoje, siekiant parengti asbesto turinčių gaminių pašalinimo iš aplinkos valstybės paramos programą, užsitęsę pernelyg ilgai. Pasitikėta gyventojų pareigingumu, užuot pavedus tai atlikti seniūnijų darbuotojams. Daugeliui inventorizavimo ataskaitos forma buvo pernelyg sudėtinga, kiti inventorizavimą ignoravo. Ataskaitų patikimumą mažina tai, kad stogo būklę gali vertinti savininkas, tikriau būtų, jei tai darytų kas nors kitas – kvalifikuotas specialistas arba daugybę stogų apžiūrėjęs asmuo. Šių metų kovo 31 duomenimis, tik 49 savivaldybių administracijos pateikė inventorizacijos duomenis.

Kitų programos priemonių vykdymas, išskyrus informacinio ir konsultacinio pobūdžio priemones, į priekį taip pat nelabai pasistūmėjo. Todėl šiomet, kai pagal programą reikėtų paskirstyti pirmuosius 3 milijonus litų kompensacijoms už pakeistus šiferio stogus, siūloma keisti asbesto šalinimo tvarką.

TREČIASIS MĖGINIMAS

Juo galime pavadinti Aplinkos ministerijos parengtą Vyriausybės nutarimo projektą, kuriuo siūloma

panaikinti Asbesto šalinimo programą. Kaip pagrindinė priežastis, dėl kurios norima panaikinti programą, nurodoma tai, kad valstybės biudžetas šiuo metu negali skirti lėšų programai vykdyti. Panaikinus programą, asbesto šalinimo svarba išlieka, todėl programos priemonės, susijusias su asbesto turinčių atliekų tvarkymu, siūloma perkelti į Ūkio ministerijos rengiamą Valstybinę pavojingų atliekų tvarkymo programą.

Nesinori sutikti su tokiais nutarimo projekto teiginiais. Programą būtina peržiūrėti, patikslinti ir tęsti.

Visų pirma, mūsų valstybė dar neatsigavusi po ekonominės krizės, valstybės biudžeto lėšų trūksta ir truks daugeliui šalyje vykdomų programų, tačiau jos negali būti naikinamos lengva ranka. Pašalinti asbesto turinčius gaminius nėra ES direktyvos nustatyta prievolė Lietuvai tai atlikti kuo greičiau. Kitos valstybės asbestą šalinti planuoja per ilgą laikotarpį. Latvija ketina tai daryti, kol natūraliai baigsis 2001 metai šiferiu dengtų stogų tarnavimo laikas. Suomija tai vykdo jau 25 metus, o bendrą trukmę numatė penkiasdešimčiai metų. Lenkija sukūrė (jau antrą) asbesto šalinimo programą 2009–2032 metams, t. y., kol baigsis šiferio stogų tarnavimo laikas. ES ir Lietuvos Respublikos teisės aktai

reikalauja, kad asbesto turintys gaminiai nebebūtų naudojami, kad būtų laikomasi darbo su asbestu nuostatų ardant juos ir pervežant į sąvartyną. Lietuvoje paskutiniai stogai šiferiu dengti 2002 metais, taigi jie gali tarnauti iki 2035 metų, tad iki tol Asbesto šalinimo programa privalo veikti. Tikėkimės, kad iki to laiko valstybės biudžete atsiras daugiau lėšų, kurias bus galima panaudoti tam, kad iš mūsų kraštovaizdžio kuo greičiau išnyktų šiferiu dengti stogai. Dabar stogų dangą priversti keisti kenčiantys nuo kiekvieno lietaus, norintys gyventi po gražiu stogu senos statybos name arba sėkmingai padirbėję Airijoje. Žmonės atsargiai vertino finansines programos viliones. Daugelis vyresnio amžiaus kaimų ir miestelių gyventojų yra įsitikinę, kad jo namo stogas gali tinkamai tarnauti dar 20 metų, o tokio laikotarpio jiems „pakaks“. Stogo dangos keitimas, siekiantis apie 20000–30000 litų, yra per brangus dalykas žmonėms, kurių vienintelis pajamų šaltinis yra pensijos.

Investicinius projektus skatinti valstybės biudžeto lėšomis šiuo metu nėra socialiai teisingas sprendimas – šias lėšas (jei jų atsirastų) reikėtų skirti mažas pajamas gaunančių asmenų būstų stogų keitimui paremti. Didesnes pajamas gaunantys gyventojai išgalės

stogų dangą pasikeisti, tuo tarpu pilki ir aprtrupėję neturtingųjų stogai ilgai gadins kaimų ir miestelių vaizdą. Tai vis labiau ryškės, kai daugės spalvotų stogų. Artėjame prie graudžios ir kurioziškos situacijos, kai Asbesto šalinimo programoje ilgainiui svarbesniu veiksmu gali tapti ne žmonių sveikata, bet aplinkos grožis...

Stogų dangų keitimo procesui paspartinti reikia ieškoti įvairių finansinių galimybių. Reikia išsiaiškinti, ar galėtų sėkmingai šia kryptimi veikti finansinė JESSICA iniciatyva. Modernizuojant daugiabučius namus ji dar nepasiekė laukto masto, tačiau privačių namų savininkai yra daug aktyvesnė ir labiau savo jėgomis pasitikinti bendruomenė.

Tikėtina, kad paramą šiferio stogų keitimui iš savų biudžetų teiks savivaldybės, kurios išgalės tam tikslui skirti lėšų. Sveikintinos ir verslininkų iniciatyvos, kaip programa „Asbestui ne!“, kurią vykdo banguotų lakštų gamintoja UAB „Eternit Baltic“. Pardavėjai ir stogdengių įmonės suteikia įvairių prekybinių nuolaidų gyventojams, keičiantiems stogų dangą.

Šiuo metu Žemės ūkio ministerija ieško galimybių investiciniams stogų keitimo projektams panaudoti 2007–2013 metų Kaimo plėtros programos

Gintautės Arlauskaitės nuotrauka

Apie būtinybę saugiai dirbti su asbesto turinčiais gaminiais ir apie asbesto keliamą pavojų sveikatai visuomenė privalo būti informuojama nuolat

Namų, dengtų šiferio stogais, vertė mažės

priemonę „Kaimo atnaujinimas ir plėtra“. Jei Lietuvos ketinimams pritartų Europos Komisija, pareiškėjais paramai gauti galėtų būti kaimų ir mažų miestelių gyventojai. Parama siektų iki 50 procentų projekto vertės, bet ne daugiau kaip 10 tūkstančių litų, o bendras paramos dydis siektų apie 60 milijonų litų. Panašią priemonę tikslinga numatyti ir 2014–2020 metų ES paramos laikotarpiui, kuriam Lietuvoje jau rengiamasi.

Sanglaudos skatinimo veiksmų programoje 2014–2020 metams asbestui šalinti taip pat turėtų būti skirta didesnė parama. Reikia pripažinti, kad dabartiniu, 2007–2013 metų paramos laikotarpiu tam tikslui dėmesio skirta per mažai. Vykdamas didžiulį finansavimą gavusią priemonę „Atliekų tvarkymo sistemos sukūrimas“, iki šiol dar nepavyko Lietuvoje sukurti didelių gabaritų atliekų surinkimo aikštelių tinklo, kuris suteiktų gyventojams galimybę nedideliu atstumu ir vienodomis visoje Lietuvoje sąlygomis atvežti nuo stogų nuimtą šiferį. Tokių aikštelių trūkumas, dideli vežimo atstumai ir skirtingos priėmimo sąlygos kelia žmonių nepasitenkinimą ir tampa paskata atsikratyti šiferio nelegaliais būdais.

IR PAVOJINGAS, IR INERTINIS

Jei Lietuva būtų tokia turtinga valstybė kaip Vokietija, asbesto turinčių atliekų tvarkymą galima būtų perkelti į Ūkio ministerijos rengiamą Valstybinę pavojingų atliekų tvarkymo programą, nes Vokietijoje asbesto turinčias atliekas tvarko tik specializuotos įmonės. Tai kainuoja brangiai, tačiau Vokietijos gyventojai, keitę šiferiu dengtų stogų dangą, gavo dideles pajamų mokesčio lengvatas. Neatlikus skaičiavimų, kiek Lietuvoje pabrangtų asbesto šalinimas, pernelyg sugriežtinus reikalavimus, to

daryti nevertėtų. Asbestą privalome šalinti saugiai, bet kiek įmanoma pigiau. Lenkai, sekę kaimynų vokiečių pavyzdžiu, anksčiau buvo nustatę griežtą šiferio šalinimo tvarką. Naujojoje savo programoje jie jau leidžia namų savininkams patiems nuimti šiferį ir tai vadina net „nauju instrumentu, paspartinsiančiu asbesto turinčių gaminių šalinimą, ypač kaimuose“.

Reikia atsižvelgti ir į tai, kad asbesto turinčios medžiagos nėra tipiškos pavojingos atliekos. Pavyzdžiui, asbestcemenčio šiferis pavojingas tik tam tikrais atvejais – kai stogas juo dengiamas (dabar to daryti neleidžiama) ir kai jis ardomas ir vežamas į sąvartyną. Name su šiferio stogu be pavojaus gyventi galima labai ilgai, o užkastas sąvartyne jis vėl nekelia jokio pavojaus aplinkai, nes, būdamas netirpus, neužteršia gruntinio vandens. Sąvartyne šiferis klasifikuojamas kaip inertinė atlieka, kurios techniškai apdoroti neįmanoma ir jį šalinti leidžiama atskiroje sąvartyno sekcijoje prie bet kurios klasės sąvartyno pagal inertinių atliekų sąvartynų reikalavimus. Atsižvelgiant į šias aplinkybes, nėra būtinybės jį šalinti pagal Valstybinės pavojingų atliekų tvarkymo programos priemones.

Valstybė gali sutaupyti nemažai lėšų, nes Aplinkos ministerijos reguliavimo sričiai priklauso ir statybų sektorius, ir atliekų tvarkymas, ir teritorijų planavimas. Visų pirma reikia apsvarstyti, ar nevertėtų šiferį vežti į daugiau sąvartynų, ne vien į vienuolika regioninių. Ne visi nepavojingų atliekų sąvartynai bus uždaryti – daugelyje jų bus kompostuojamos biologiškai skaidžios atliekos arba nuotekų valymo dumblas. Tokiuose sąvartynuose, nors po vieną savivaldybės teritorijoje (o jų dar likę neuždarytų daugiau kaip 300), galima būtų suprojektuoti ir įrengti šiferio šalinimo sekcijas. Po 30 metų jos būtų uždarytos, rektuluotos ir apšodintos mišku. Šalinant šiferį Lietuvoje gali susidaryti apie 1,5 milijono tonų atliekų, todėl šiferio šalinimo vietų išsklaidymas leistų sumažinti vežimo išlaidas ir sutaupyti daug vietos brangiai kainuojančiuose regioniniuose sąvartynuose.

KEISKIME POŽIŪRĮ – SAUGOKIME SVEIKATĄ

Daug metų gyvendami po šiferio

stogais, žmonės įprato jo nebesisaugoti net tuo metu, kai jis pavojingas – kai jis ardomas. Nors žiniasklaidoje dažnai aiškinamas asbesto keliamas pavojus, stogai ardomi net be minimalių apsaugojimo priemonių – respiratoriaus ir vandens ardoram šiferiui sudrėkinti. Nuardytus šiferio lakštus reikia suvynioti į 0,2 mm storio plėvelę maždaug 30 kg svorio pakuotėmis ir taip juos galima saugiai gabenti į šiferio atliekas priimančią sąvartyną ar didelių gabaritų atliekų surinkimo aikštėlę. Apie būtinybę saugiai dirbti su asbesto turinčiais gaminiiais ir apie asbesto keliamą pavojų sveikatai visuomenė privalo būti informuojama nuolat.

Nuolaidžiauja ir tarnybos, privačios kontroliuoti asbesto šalinimą. Pastebėta, kad šiferis dažnai išmetamas pamiškėse ar ant lauko keliukų, bet tokie pažeidėjai nebaudžiami. Administracinių teisės pažeidimų kodekso 51³ straipsnis numato dideles baudas už atliekų tvarkymo taisyklių reikalavimų nevykdymą. Aplinkos apsaugos organai, turintys teisę nagrinėti administracinių teisės pažeidimų bylas ir skirti nuobaudas, privalėtų būti griežtesni. Tokių pažeidimų išaiškinimas ir paviešinimas žiniasklaidoje turėtų didelę prevencinę reikšmę.

Asbesto turinčių atliekų šalinimą aktyviau privalėtų kontroliuoti ir Valstybinė darbo inspekcija, ypač darbus, vykdomus uždaroje patalpose, – katilinių ir šilumos mazgų vamzdinių izoliacijos ardymą. Sunku patikėti, kad 2009 metais tik 23 įmonės vykdė su asbestu susijusią veiklą, nes tik tiek įmonių pateikė privalomus pranešimus. Kyla klausimas, ar nėra labai dažnai pažeidėjami Darbo su asbestu nuostatai?

Nustačius terminą, iki kurio Lietuvoje turėtų nelikti šiferio ir kitų asbesto turinčių gaminių, valstybės piliečiai labiau mobilizuotųsi galutiniam tikslui pasiekti. Namų savininkai, ketinantys ateityje juos parduoti, kaupėtų lėšas stogams keisti, nes namų, dengtų šiferio stogais, vertė mažės. Kaimų ir miestelių namų valdose neliktų palaikyti ir nereikalingų neaiškios paskirties sandėliukų ir pašiūrių, dengtų šiferiu.

Lietuvos visuomenė, nusiteikusi bendrai veikti, įgyvendintų abu asbesto šalinimo tikslus – išsaugotų žmonių sveikatą ir papuoštų mūsų kraštą. ■

PASLAPTINGIEJI SIENŲ TAPYBOS LOBIAI

Bernarda ŠKLĖRIŪTĖ

Rugsėjo 16–25 dienomis Lietuvoje vyko kasmečiai Europos Tarybos programos „Europos paveldo dienos“ renginiai, koordinuojami ir organizuojami Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos kartu su miestų ir rajonų savivaldybėmis. Šiais metais pasirinkta tema – „Paslėpti lobiai. Sienų tapyba“. Taigi buvo pristatoma įvairių istorinių epochų sieninė tapyba Lietuvos miestų ir miestelių bažnyčiose, vienuolynuose, rūmuose, dvaruose, visuomeniniuose, gyvenamuosiuose pastatuose. Siekta aktualizuoti sienų tapybos vertę ir svarbą bendrame europiniame kontekste, integruoti sienų tapybos kultūros paveldą į vietas (taip pat šalies mastu) kultūrinio turizmo maršrutus, bendradarbiaujant su turizmo organizacijomis ir gidais. Vyko jau tradiciniais tapę renginiai – kultūros paveldo objektų lankymas, pažintinės išvykos, viešosios paskaitos, edukaciniai užsiėmimai, dokumentinių filmų peržiūros ir parodos.

Ypač daug dėmesio susilaukė rugsėjo 22 d. Bažnytinio paveldo muziejuje vykusi mokslinė konferencija „Aktualūs sienų tapybos paveldo tyrimai“. Konferencijai pranešimus parengė Vilniaus dailės akademijos, Lietuvos kultūros tyrimų instituto mokslininkai ir sienų tapybos restauratoriai. Taigi buvo aptarti labai įvairūs su sienų tapyba susiję aspektai – nuo sienų tapybos sąsajų su architektūra iki tapybos technikos, nuo klausimo, kokia atvaizdų bažnyčių eksterjeruose paskirtis, iki Tytuvėnų vienuolyno sienų tapybos kilmės paieškų.

Pirmoji pranešėja, dailėtyrininkė Giedrė Mickūnaitė, atstovaujanti Vilniaus dailės akademijai ir Lietuvos dailės istorikų draugijai, kalbėjo tema „Bizantinė tapyba Trakų bažnyčioje: ikonografija, architektūra, mintis ir galia“. Iš šioje bažnyčioje vaizduojamų Biblijos siužetų galima spręsti, kad veikiausiai Trakuose dirbo iš Balkanų kilę meistras. Būtent Bizantijos tradicijai yra būdingos Šventųjų Patriarchų – Abraomo, Izaoko

ir Jokūbo bei Švč. Mergelės Marijos prieglobsčio teikimo teisiųjų sieloms scenos. „Patriarchų prieglobstyje“ išryškinama lygybės Rojuje idėja: nors į Rojų keliaujančios sielos būna dar skirtingos, jas apglėbus šventiesiems, sielos įgauna vaikelių pavidalą ir susivienodina. Ši idėja Vakarų krikščioniškosios tradicijos ikonografijoje nėra tokia populiari. Trakų bažnyčios sąsajas su graikų tradicija rodo ir Trakų Madonos vaizdavimas. Rytų tradicija į Lietuvą galėjo atkelti dėl Vytauto Didžiojo aplinkoje pasirodžiusios žmonių grupės, su Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės Stačiatikių bažnyčios, atsiskyrusios nuo Maskvos patriarchato, metropolitu bulgaru Grigaliumi Camblaku priešakyje. Paskui šiuos didžiojo kunigaikščio aplinkos žmones sekė ir tapytojai, meistras. Dailėtyrininkė taip pat kėlė įdomų klausimą apie bažnyčios vietą Trakų mieste ir jos santykį su pasaulietinės galios centru – salos pilimi. Pirmoji Trakų bažnyčia buvo orientuota ne liturgiškai teisingai iš vakarų į rytus, bet iš šiaurės į pietus, statyta ne prie turgaus aikštės, kaip įprasta daugeliui to meto šventovių, o ant gana siauros kalvos. Archeologai atrado, kad šventoriaus kalva

Tytuvėnų bažnyčios sienų tapybos autoriai nėra žinomi, bet greičiausiai tai buvo patys bernardinų vienuoliai

vėliau buvo nukasta, siekiant praplėsti kalvą rytuose ir vakaruose, kad būtų galima pabaigti statyti jau liturgiškai teisingai orientuotą bažnyčią. Senoji bažnyčia buvo pasukta būtent taip, nes jos steigėjas Vytautas Didysis norėjo ją matyti tiesiai iš rūmų reprezentacinės dalies. Tai yra sena tradicija, pagal kurią fundatoriaus pilis ir jo statyta bažnyčia išsidėsto vienoje ašyje. Jei Bažnyčia būtų stovėjusi ne ant kalvos, o prie turgaus aikštės, ją būtų užstojusi pusiasalio pilis.

Nepriklausomas polichromijos

Martynos Žilionytės nuotrauka

Lietuvos sieninės tapybos paslaptis atskleidusi konferencija vyko Bažnytinio paveldo muziejuje, kuriame taip pat slypi tokios tapybos lobiai

tyrėjas Vytautas Raila pristatė Vilniaus bernardinų bažnyčios skliautų gotikos ir renesanso ornamentus. Tiriant Vilniaus bernardinų bažnyčios skliautų polichromiją buvo aptikta XVI a. tapytų ornamentų. Po 1560–1564 m. gaisrų sugriuvus šventovės skliautams, išliko tik šešios gotikinės skliauto perdangos šoninėse navose – po dvi krištolines ir vieną žvaigždinę pietinėje ir šiaurinėje navose. (Žvaigždinės ir krištolinės skliauto perdangos kuria gotikai būdingą dangaus skliauto įvaizdį. Žvaigždinių skliautų arkos susikerta pagal žvaigždę primenančią schemą. Daugiausia meistriškumo reikalaujančios krištolinio skliauto arkos susikirsdomos sudaro šlifuojuotą krištolo briaunas primenančią raizginį. Tai tarsi keleto sujungtų žvaigždinių skliautų kompozicija.) Senosios ir naujosios perdangos buvo ištapytos įvairaus dydžio rozetėmis, manoma, kad taip buvo siekiama sukurti rojaus sodo įvaizdį. Įdomu tai, kad meistrai, nutapę žvaigždes ant spinų (skliauto arkinių juostų sujungimų) ir žibintus skliautų atramas vaizduojančiose konsolėse (skliautų apačioje išsikišusiuose pagrinduose), juos dar užtapydavo šešėliais, atsižvelgdami į natūralų apšvietimą bažnyčioje – spindulius, krentančius per langus, – ir siekdami kuo tiksliau imituoti tikroviškumą. Mokslininkas taip pat pasakojo apie spalvų ir skaičių simbolikos Rojaus sodą vaizduojančioje tapyboje subtilybes. Pavyzdžiui, žvaigždžių ornamentų kompozicijas sudarančių apskritimų skaičius yra simbolinis: šešėliškampė žvaigždė – Betliejaus žvaigždė, krikščionybės pradžia; penkių apskritimų kompozicija simbolizuoja penkias Kristaus žaizdas, septynių – dievišką pilnatvę, šventumą. Unikaliai atrodančių žvaigždžių spalvų reikšmės V. Raila aiškino taip: pilka reiškia kūno mirtį ir sielos nemirtingumą, žalia – Švč. Trejybę, raudona – Kristaus kančią. Pranešimas supažindino su polichromijos atidengimo ir restauravimo darbais, buvo demonstruojami atidengti autentiški ornamentų fragmentai.

Dailėtyrininkė Rūta Janonienė, dirbanti VDA Dailėtyros, meno tyrimų ir sklaidos institute, parengė šiuo metu restauruojamos XVII a. sienų tapybos Tytuvėnų bernardinų vienuolyne apžvalgą. Kompozicijos yra išskirtinės ikonografinė prasme, nes menotyriniai tyrimai atskleidė, kad dalies jų pirmavaizdis

Apie Trakų bažnyčios sieninės tapybos lobius pasakojo Giedrė Mickūnaitė

– garsaus ispano jėzuitų vienuolio, vieno iš pirmųjų Ignaco Lojolos bendražygių, Jeronimo Nadalio parengtos, evangelijos apmąstymams skirtos knygos „Adnotationes et Meditationes in Evangelia“, išleistos 1595 m. Antverpene, iliustracijos, kurias XVI a. pab. išraižė žymus Nyderlandų grafikas Jeronimas Vierikšas. Tytuvėnų bažnyčios sienų tapybos autoriai nėra žinomi, bet greičiausiai tai buvo patys bernardinų vienuoliai, kurie meniniais vaizdais siekė atskleisti tikėjimo tiesas ir tokiu būdu dalyvavo XVII a. katalikų teologinėje diskusijoje su protestantais. Kompozicijos nepasakoja chronologiškai nuoseklios istorijos, o yra skirtos daugiau Kristaus gyvenimo ir kančios apmąstymams. „Kojų plovimas apaštalams“ yra bene vienintelis sienų tapybos pavyzdys Lietuvoje šia tema. Čia taip pat tęsiama būtent Tytuvėnuose akcentuota Kristaus nusižeminimo ir meilės tema – kaip pavyzdys tiek apaštalams, tiek bernardinams. Neįprastai vaizduojamas „Kristaus prisikėlimo“ paveikslas buvo neteisingai laikytas „Žengimu į dangų“, tačiau būtent palyginimas su vadinamąja „Nadalio Biblija“ parodė, kad vaizduojama prisikėlimo scena. Kadangi Tytuvėnų vienuolyne esti neįprasta „Kristaus laiptų“ koplyčia, ši tema akcentuojama ir viename iš sienos tapybos paveikslų – Kristaus kentėjimas, kopiant laiptais pas Pilotą, tampa netradiciniu Kristaus kančios centru, palyginti su kitais krikščioniškosios ikonografijos kūrniais Lietuvoje. Paminėtina vienuolyno celėse aptinkamų Jėzaus

ir Marijos vardų monogramų gausa. Jos taip pat, spėjama, buvo pačių vienuolių kūryba, nes tuometės celės – išskirtinai tik vienuoliams skirta erdvė, kur negalėjo įžengti niekas kitas. Iš Italijos kilusi monogramų tradicija padėjo vienuoliams apmąstyti Jėzaus ir Marijos buvimą šalia.

Menotyrininkė Tojana Račiūnaitė, VDA Dailėtyros, meno tyrimų ir sklaidos instituto atstovė, aptarė Stebuklingųjų atvaizdų kopijas Vilniaus šventovių eksterjeruose. Pastatų išorėje nutapyti šventų paveikslų atvaizdai, jų kopijos yra su Rytų bizantiškąja tradicija siejamas iki šiol mažai tyrinėtas reiškinys. Vakarų tradicijoje tapyba eksterjeruose buvo skirta tik architektūriniams sprendimams papildyti. Įdomi šių atvaizdų paskirtis Rytų tradicijoje – tarsi reklamuoti, iš toli šviesti, kviesti, atkreipti dėmesį į tos bažnyčios ar vietovės stebuklus, ypač bažnyčiose kabančių paveikslų stebuklinguosius atvaizdus. Net iš toli bažnyčią pastebėjusiam žmogui stebuklingųjų atvaizdų kopijos eksterjeruose skelbė apie vietos stebuklus. Tokių freskų atsiradimas dažnai būdavo proginis, bet žinių apie pastatų išorėje tapytų vaizdinių sukūrimą neaptinkame, nes, nebūdami apčiuopiami daiktai, jie nebuvo ir inventorizuojami. Tapybos eksterjeruose ryškesni pavyzdžiai Lietuvoje – „Pasaulio Išganytojo“ atvaizdas Aušros vartuose, Švč. Mergelės Marijos atvaizdo kopija Vilniaus Šv. Archangelo Mykolo bažnyčios fasade, malonėmis garsėjantis ryškiai raudonomis

draperijomis šviečiantis „Nukryžiuotojo“ atvaizdas Vilniaus bernardinų bažnyčios fasade, ant Vilniaus Šv. Apaštalų Pilypo ir Jokūbo bažnyčios sienos nutapyta kiek kitokia joje esančio stebuklingo paveikslėlio „Dievo Motina su Kūdikiu“ versija. Atvaizdai eksterjeruose nebūtinai yra tikslios stebuklingų paveikslų kopijos – svarbiau priminti pačią idėją, paradigmą.

Lietuvos kultūros tyrimų institutui atstovaujanti dailėtyrininkė Dalia Vasiūnienė analizavo Perlojos bažnyčioje esantį Jurgio Hopeno kūrinį, atsiradusį čia Antrojo pasaulinio karo metais. Įspūdinga, klasikinius pasaulinius dailės šedevrus primenanti tapyba ant Perlojos bažnyčios skliautų meniškumu pasižymi neatsitiktinai. Ši istorija susijusi su projektui vadovavusio Vilniaus universiteto profesoriaus, dailininko, XX a. pirmos pusės Vilniaus grafikos mokyklos lyderio Jurgio Hopeno asmenybe. Po studijų Krokuvos dailės akademijoje, prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui, menininkas buvo mobilizuotas į armiją ir atsidūrė Rusijoje. Gyvendamas Sankt Peterburge jis nestojo į tenykštę konservatyvią Dailės akademiją, o tapymo paslapčių nuosekliai mokėsi kopijuodamas senųjų Europos meistrų darbus Ermitaže. J. Hopeno kūrybinės veiklos kredo: „Mano pašaukimas buvo pažadinti žmonėse meilę dailės kūriniams, jų grožio pažinimą ir pagarbą jau sukurtiems vertingiems darbams, todėl, kad myliu senovės paminklus ir geriausių dirbtuvių meną. Meno propagavimas, pastangos prilygti jau atliktiems kūriniams, pažinti juos ir suprasti. Matyt, mano kaip pedagogo, o ne kuriančio menininko vaidmuo buvo svarbesnis.“ Su penkiaisiais savo mokiniais mažiau nei per metus jis sugebėjo sukurti ištisai vidines pastato sienas dengiantį meną. Sukaupęs gausų klasikinės tapybos žinių bagažą, dailininkas pats gaminosi dažų pakaitalus, panaudodamas paprasčiausią pieną, malkų žieves ir žoleles. Ikono grafija čia ne tik skelbia Dievo meilės ir žmonijos išganymo idėją, bet ir lietuvių – įkomponuoti ir lietuvių tautiniai simboliai, vyčiai, trispalvės, Vytauto Didžiojo, kaip charzmatinio tautos didvyrio, atvaizdas ir užrašas, kad Dievas niekada Lietuvos neapleis. Net griaučiai, simbolizuojantys mirtį, nutapyti taip, kad primena to meto nacistinės Vokietijos karines emblemas.

Lietuvos kultūros tyrimų institutui atstovaujanti dailėtyrininkė Aleksandra Aleksandravičiūtė pasakojo apie „XVI a. antros pusės – XVII a. pirmos pusės Vilniaus miestiečių namų sienų tapybą“. Bažnytinės tapybos istorijoje susidariusi 100 metų spraga, kurią užpildo miestiečių gyvenamųjų namų sienų dekoru fragmentai. Iš šių ornamentinio pobūdžio fragmentų galime spėti, kaip buvo ištapytos kad ir Valdovų rūmų ansamblio interjerų sienos. Vėlyvaisiais viduramžiais Europos miestiečių namų tapyba buvo net tapusi propagandine priemone – buvo vaizduojami herbai, tapyba buvo skirta valdovų politinei reprezentacijai. Vienas geriausiai išsilaikiusių tokios tapybos pavyzdžių yra buvusi siuvėjų cecho brolijos patalpa Vilniuje, Rūdninkų g. 13 name. Čia aptikta įvairios stilstikos paveikslų. Ant vienos iš sienų vaizduojama Švč. Mergelė Marija tarp apaštalų. Greičiausiai religinė tematika buvo svarbi ne tik dėl profesinio, bet ir dėl konfesinio brolijos pobūdžio. Kitos sienos ištapytos vijoklių primenančiais nyderlandiškojo grotesko elementais, pasiskolintais iš archetipinio gyvybės medžio schemas, būdingos Senovės Romai. Šie elementai galimai ant sienų perkelti kopijuojant juos nuo itališkų lėkščių ar knygų bordiūrų. Hozijaus namas Vokiečių gatvėje ištapytas taip vizualiai iškalbingai, kad kuria iliuziją, jog yra išmuštas auksu siuvinėtu raudonu šilkinu brokatu. Visose trijose Hozijaus namo menių sienose rasti XVII a. būdingi girliandas su vaisių kekėmis vaizduojantys freskų piešiniai leidžia spręsti, kad tokie dekoru motyvai gyvavo ne tik valdovų dvaro, bet ir miestelėnų kultūroje. Ši freska priskirtina renesansiniam manierizmui, ankstyvajam barokui. Visa tai įtikina, kad iškilūs XVI a. antros pusės – XVII a. pradžios Vilniaus miestelėnai ne tik skaitė aktualius to meto tekstus, knygas, bet buvo visiškai integruoti ir vizualiosios to laiko kultūros lauke.

Konferenciją baigė jos koordinatė, dailėtyrininkė Dalios Klajumienės parengtas pranešimas „Tapyta sienų apmušalų imitacija interjeruose nuo gotikos iki modernio“. Pranešėja išsamiai pristatė trafaretų naudojimo sienų tapyboje istoriją ir ypatybes. Trafaretai pirmiausia buvo naudoti audiniams dažyti, vėliau, siekiant imituoti sienų

Įdomus Bažnytinio paveldo muziejaus eksponatas - klausykla sienoje - taip pat kadais buvo ištapyta

gobelenus, ši technika pradėta taikyti ir tapyboje ant sienų. Ypač tokių ornamentų užsakymų padaugėjo tuose kraštuose, kur įsigalėjo protestantizmas, nes sumažėjusių bažnyčių sienų tapybos poreikį pakeitė pasaulietiniai ornamentinio dekoru užsakymai. Ankstesniame pranešime minėtame Hozijaus name taip pat aptinkama ir trafaretų naudojimo pavyzdžių. Daugiausia šia technika atliktų darbų yra dvaruose (Siesikų dvaro rūmų reprezentacinėje salėje; Grūslaukės koplyčioje, kurią prižiūrėjo dvarininkai; Adomynės ir Jašiūnų dvarų rūmuose), užsieniečių arba Vilniaus universiteto profesorių būstuose ir netgi vienuolynuose. XIX a. pirmojoje pusėje vyravo į paprastumą, jausmą akcentuotas Bydermejerio stilius, populiarus vokiškuose kraštuose ir Rusijos imperijoje. Nuosaikių polichromijos tyrimų Lietuvoje nėra, todėl pateikiamas vaizdas yra fragmentuotas ir daugiausia apimantis Vilniaus architektūrą. Ši technika paspartino ir atpigino sienos tapybos darbus. Trafaretinės tapybos palikimą sunku įvertinti ir dėl to, kad kuriant buvo orientuotasi į tapytų raštų dermę su kitais interjero elementais, kurių nedaug išliko, o ne į tapybos sudėtingumą. Raštai buvo paprasti, nes XIX a. pab. vyravo modernio mada, tad šie raštai – ne ypač paprasti, o ypač madingi. Nors trafaretinės ir sienų apmušalus imituojančios tapybos tyrimai dar tik pradeda, dailėtyrininkė viliasi, kad šis darbas bus tęsiamas ir toliau, ateityje papildant šioje konferencijoje pateiktus faktus. ■

BALTŲ IR SLAVŲ KULTŪRŲ SANKIRTOS. V. TOPOROVAS IR PASIVAIKŠČIOJIMAS SU PROFESORIUMI R. ECKERTU

Neringa LAŠIENĖ

Rugsėjo viduryje Seime apie 30 mokslininkų iš įvairių šalių – baltistų žiedas, kaip pažymėjo Tatjana Civjan, Rusijos Mokslo akademijos slavistikos instituto tipologijos ir lyginamosios kalbotyros skyriaus vadovė – skaitė pranešimus konferencijoje „Baltai ir slavai: dvasinių kultūrų sankirtos“, skirtoje žymiam rusų mokslininkui akademikui Vladimirui Nikolajevičiui Toporovui atminti. Vladimiras N. Toporovas, beje, puikiai kalbėjęs lietuviškai, – vienas žymiausių pasaulio baltistų. Už nuopelnus tyrinėjant prūsų kalbą, taip pat senąją lietuvių ir latvių literatūrą bei baltų ir slavų kalbų ryšius 1994 metais V. Toporovui buvo suteiktas Vilniaus universiteto garbės daktaro vardas, o 1999-aisiais jis buvo apdovanotas Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino ordinu. 1990 metais V. Toporovui buvo suteiktas Latvijos mokslų akademijos garbės nario vardas, o 2002-aisiais šis garbus baltistas apdovanotas Latvijos trijų žvaigždžių ordinu. Mokslininko nuopelnai buvo pripažinti visame Pasulyje: jis buvo Europos akademijos (Academia Europaea), JAV semiotikų bendrijos, Tarptautinės semiotikų asociacijos ir daugelio kitų organizacijų narys, daugelio Europos universitetų ir akademijų garbės daktaras.

PLATŪS INTERESAI GIMDO PLATŲ POŽIŪRĮ

Vladimiras N. Toporovas yra parašęs daugiau kaip 1700 darbų. 2000 m. „Aidų“ leidykla lietuvių kalba išleido V. Toporovo straipsnių rinktinę „Baltų mitologijos ir ritualo tyrimai“. Akademiko pagrindinės mokslinių tyrinėjimų kryptys buvo įvairiapusės: tai lingvistika, būtent lyginamoji-istorinė kalbotyra bei etimologija, toponimija ir onomastika, tipologija, lingvistinė paleontologija, laikas ir erdvės supratimas kalboje, kalbotyros metodologija, taip pat folkloristika, literatūrologija (poetika, teksto struktūra, literatūros istorija), religijotyra, mitologija, kultūrologija, semiotika,

netgi menotyra – mokslininkas analizavo mitinių būtybių atvaizdus senųjų kultūrų dailės kūrinuose. Beveik visų V. N. Toporovą dominusių sričių mokslininkai minėtoje konferencijoje skaitė savo pranešimus, sakykim, apie mitraizmo principus kalbėjo Maskvos slavistikos instituto ir Kalifornijos universiteto profesorius Viačeslavas Vsevolodovičius Ivanovas, apie baltų kalbas iš baltų – slavų prokalbės perspektyvos dėstė Miguelis Villanueva Svenssonas, taip pat į šios prokalbės problematiką gilinasi prof. Bonifacas Stundžia iš Vilniaus universiteto; Lietuvių kalbos instituto profesorė Grasilda Blažienė kalbėjo apie prūsiškumus lenkų kalboje, Sergejus Temčinas pateikė savo versiją, kada ir kaip rusėnų kalba įsitvirtino Lietuvos Didžiojoje kunigaikštystėje, Rygos universiteto mokslininkai Igoris Koškinas ir Peteris Vanags aptarė rusų kalbos poveikį tiek latvių kalbai, tiek ankstyvajam krikščioniškajam diskursui, Darius Kuolys kalbėjo apie lietuvių ir rusų kilmės pradžios mitus – Palemono ir kitų romėnų kilmingųjų pradėtąją lietuvių tautą ir maskvėnus, kurių patvaldiška carystė kildinta iš imperatoriaus brolio Prūso ir Konstantinopolio imperatorių, neva perdavusių Maskvai pasaulinės valdžios karūną. Vladimiras K. Kliausas, Rita Balkutė, Nijolė Laurinkienė, Tatjana Volodina, Dainius Razauskas, Tatjana V. Toporova, Vaclavas Blažekas, Pavelas Lavrinecas, Raineris Eckertas, Vytautas Tumėnas ir kiti dalijosi įžvalgomis iš folkloristikos, mitologijos, semantikos, senosios kultūros tyrinėjimo sričių.

PRŪSIJA TAI, KAS NĖRA VOKIŠKA

Vienas iš didžiausių šiuolaikinių baltistikos autoritetų profesorius Raineris Eckertas, konferencijoje skaitęs pranešimą apie baltų ir slavų kai kurių papročių panašumus, sakė, kad jį į baltistiką būtent ir pastūmėjo Vladimiras Nikolajevičius. Jie susipažino maždaug prieš 50 metų, kai R. Eckertas buvo dar tik Maskvos universiteto Slavistikos

R. Eckertas

instituto aspirantas. Jis prisimena, kaip iš V. Toporovo skolindavosi kalbotyros knygas, kurių tuo metu niekur nebuvo įmanoma gauti, sakykim, Juozo Balčikonio dar prieškarinio metais pradėtą leisti „Lietuvių kalbos žodyną“. Leipcigo universitete Vokietijoje profesoriaus R. Eckerto pastangomis buvo išleista XIX–XX amžiaus lietuvių rašytojų apsakymų antologija, į kurią įtraukta ir profesoriaus verstų Jono Biliūno kūrybos fragmentų. „Mano tyrinėjimų specifika lėmė, kad studijavau Doneičio kūrybą, Daukšos „Postilę“, kitus senuosius lietuvių raštus. Kiek vėliau pradėjau domėtis latvių kalba. Greisvaldo universitete, į kurį buvau pakviestas, jau dirbau tik baltistikos srityje. Ten yra baltistikos katedra, ten skaičiau visus kursus – ir lietuvių, ir latvių kalbos, taip pat ir prūsų kalbos paskaitas“, – pasakojo profesorius.

Profesoriaudamas Greisvaldo universitete R. Eckertas tyrinėjo latvių literatūrą, folklorą, išleido knygą apie latvių liaudies dainų kalbą. Studijuojantiems baltistiką studentams buvo reikalingos ir lietuvių, latvių, ir prūsų istorijos, kultūros žinios, taigi dėstė jiems ir tokį kursą. „Jie stebėdavosi, kad Prūsija buvo visiškai ne vokiška...“ – šypsosi R. Eckertas. Pasak profesoriaus, kadangi prūsų

Martynos Žilionytės nuotrauka

Į konferenciją rinkosi baltistikos mylėtojai iš Lietuvos ir užsienio

– viena iš periferinių vakarų baltų kalbų, jos mokymasis būtinas, norint studijuoti indoeuropeistiką. Vokietijos archyvuose yra daug medžiagos, ypač onomastinės, kitaip tariant, vardyno – upių, vietovių, vardų – susijusios su prūsais. Vokietijoje apskritai yra gana gili prūsų kalbos ir kultūros tyrinėjimo tradicija.

VIŠTA AR KIAUŠINIS, BALTAI AR SLAVAI?

Iš vadinamosios indoeuropiečių prokalbės išsiriti tiek baltai, tiek slavai, tiek germanai. Tačiau baltų – slavų kalbų problematika yra išskirtinė, sako profesorius R. Eckertas. Kas atsirado pirmiau – baltai ar slavai? Pasak profesoriaus, yra įvairių teorijų, yra mitų ir legendų. Augustas Šleicheris XIX amžiuje sukūrė prokalbių teoriją, kurioje buvo teigiama, kad baltų ir slavų kalbos yra kilusios iš vieno šaltinio. Jis surinko panašumų indoeuropiečių kalbose ir jais remdamasis įrodė, kad tų kalbų prokalbė buvusi bendra. Tačiau, sako profesorius R. Eckertas, toji prokalbių teorija yra šiek tiek tiesmukiška ir nepakankamai vertina kalbų skirtumus, kurie taip pat yra akivaizdūs. Ir ne tik leksika, bet ir morfologija, fonetika – visuose kalbų lygiuose tų skirtumų pilna. Yra mokslininkų, kurie mano, kad baltai ir slavai gyveno šalimais, buvo artimi kaimynai, gal net kurį laiką buvo gerokai susimaišę. Ir toji artima kaimynystė veikė vienu ir kitu kalbą ir kultūrą. V. N. Toporovas daug tyrinėjo šią problematiką, aiškinosi

įvairių vandenvardžių ir vietovardžių, kitokių pavadinimų kilmę iki pat Maskvos ir nustatė, kad dauguma jų – baltiški. Baltai buvo toli išplitę į rytus, rusiškai vadinami goliadais, lietuviškai – galindais. V. Ivanovas ir V. N. Toporovas vienoje Maskvos konferencijoje išsakė savo nuomonę, kad proslavų kalba yra viena iš periferinių vakarinių baltų kalbos atšakų. Kilo labai karštų ginčų, prisimena profesorius R. Eckertas. Pasak jo, tai įdomi hipotezė, bet ji nėra visuotinai pripažinta, nes ne visi kalbų tyrinėtojai sutinka su ja. Kita vertus, Ivanovas ir Toporovas rekonstravo bendrybių sistemas atskirai baltų ir atskirai slavų kalbose. Iš rekonstruojamos probaltiškiosios sistemos galima išvesti proslaviškąją, o

iš proslaviškiosios išvesti probaltiškiosios – ne. Tai gana įtikinamai įrodo, kad vis tik slavų kalbos išsirutuliojo iš baltiškiosios šakos. Jaunoji mokslininkų karta siūlo vėl kitas hipotezes, nes minėtosios rekonstrukcijos yra gana abstrakčios ir reikia atsižvelgti ir į arealinius ryšius, kontaktus tarp kalbų. Apie tai, beje, šioje konferencijoje kalbėjo Bjornas Vymeris iš Mainco J. Gutenbergo universiteto.

LIETUVIŲ PROTĖVYNĖS ČEKIJOJE IR ISPANIJOJE?

Tokių absoliučių įrodymų, kurie visiems būtų įtikinami, neegzistuoja. Proslavų kalbos patyrė gan stiprią iranėnų kalbų įtaką, o baltų kalbose tokia įtaka nenustatyta. V. Ivanovas ir O. Trubačiovas aprašė Dniepro baseino vandenvardžius. Jie nustatė, kad slavų ir baltų kalbose tie vandenvardžiai sutampa. O su iranėnų kalbomis tokių sutapimų buvo reta, pasakojo prof. R. Eckertas. Sakykim, baltų gentis galindai. Jų istorinių pėdsakų užtinkama netoli Okos upės, rusai su jais kariavo, taip pat jų randama Rytų Prūsijoje. Taip pat yra įrodymų, kad per didįjį tautų kraustymąsi dalis tų genčių kurį laiką gyveno Rytų Čekijos teritorijoje, kur paliko upių, gyvenviečių pavadinimus. Tai rodo, kad jie ten buvo apsistoję gan ilgai. Apie lietuvių protėvynę čekų žemėse kalbėjo Ilja Lemeškinas iš Prahos Karolio universiteto, beje, savo atradimais praplėtęs ir lietuviškojo Sovijaus mito tyrinėjimų įžvalgas. Vėliau baltų gentainiai nuklydo toliau, ir Galicija, esanti Ispanijos šiaurės vakaruose, yra taip pat

Sigitos Nemeikaitės nuotrauka

Konferencijos pranešimų įdėmiai klausėsi (beje, ir patys pranešėjais buvo) profesorius Bonifacas Stundžia iš Vilniaus universiteto bei Lietuvių kalbos instituto profesorė Grasilda Blažienė

galindų palikimas. Būtent apie galindus atrandama vis daugiau ir daugiau duomenų. Beje, ne vien baltai klaidžiojo plačiai po Europą ar dar toliau. Sakylim, kai kurios germanų gentys taip pat buvo nuklydusios netgi iki Krymo, ten gyveno iki pat viduramžių, paskui buvo išstumtos iki Balkanų, tada rytiniai gotai apsisusto Italijoje, o vakariniai nuklydo iki Prancūzijos ir Ispanijos, kur ir ištirpo. Jie taip pat paliko pėdsakų.

Iki šiol niekaip negalėta paaiškinti, kodėl Rytų Čekijoje pilna baltiškų pavadinimų, kaip antai upė, kuri ir vadinama tiesiog Upa, kalbėjo profesorius.

KAIP VYSTOSI MOKSLAS

Indoeuropeistikoje, baltistikoje yra dar daugybė nežinomų dalykų. Kuo labiau vystosi prokalbių tyrimai, aptinkama naujų žodžių, reiškinių, kiekvienas naujas faktas papildo žinias, jas praplečia ar net visai gali keisti įprastą supratimą. Kaip sakė profesorius R. Eckertas, mokslas paprastai vystosi dviem keliais. Pirmu, jei atrandama naujos medžiagos ir ją reikia paaiškinti. Ir antru, jei naujos medžiagos kaip ir nėra, bet taikoma nauja metodologija. Naujai permąstoma tai, kas jau yra padaryta, peržvelgiamos teorijos. Metodologinio požiūrio pasikeitimas gali būti tikras lūžis. Sunku, žinoma, pasakyti, kas yra suprantama kaip nauji faktai, ar jie neišgalvoti, neiškreipti, ar jie patikrinti. Ir kas yra suprantama kaip naujas teorinis požiūris, nauja metodologija, ar kiek tai gali būti pagrįsta. Mokslas nuolat yra šio konflikto įtampoje. Negalima tvirtinti, kad tik vieno ar kito mokslininko nuomonė vienintelė ir nepaneigiama. Ypač, kai kalbama apie dalykus, kuriuos tenka rekonstruoti, nes jie jau seniai išnykę. Vienas iš baltistų yra pasakęs, kad mokslas yra dialogas, visada – ginčas. Reikia įrodyti argumentų tikrumo laipsnį, aprašyti surinktą medžiagą. Vladimiras Nikolajevičius Toporovas buvo labai plataus akiračio mokslininkas, todėl šioje jam skirtoje konferencijoje ir buvo stengtasi apimti įvairius aspektus, plačiai pažiūrėta į baltų ir slavų dvasinį palikimą. Konferencijos „Baltai ir slavai: dvasinių kultūrų sankirtos“ dalyviai tikisi, kad Vilniuje bus įsteigtas V. N. Toporovo mokslinių tyrimų centras ir kad Lietuva taps pasauliniu ir vienu iš svarbiausių baltistikos tyrinėjimų židinių. ■

PARTIZANŲ DVASIA ATGIJO RADVILIŠKYJE

Bernarda ŠKLĖRIŪTĖ

Rugsėjo 23 d. Radviliškyje, Laisvės kovų Prisikėlimo apygardoje, koncertu sausakimšoje Radviliškio kultūros centro sąlėje baigėsi Aistės Smilgevičiūtės ir grupės „Skylė“ inicijuotas projektas „Broliai“ partizanų apygardose“. Renginio akcentu tapusį naujausią grupės koncertą su kokybišku garsu, menišku apšvietimu ir specialiomis vaizdo projekcijomis, pirmiausiai pristatytą didžiųjų Lietuvos miestų publikai, projekto organizatorių dėka turėjo galimybę pamatyti žiūrovai iš Varėnos, Jurbarko, Marijampolės, Biržų ir Radviliškio regionų, penkių buvusių partizanų apygardų. Šiuo renginiu siekta priminti partizaninių pokario kovų Lietuvoje istoriją, supažindinti su miško brolių kasdienybe ir vėl atrasti narsią, valingą ir kilnią lietuvišką dvasią.

A. Saudargas

A. SAUDARGAS: Tauta turi jausti savyje jėgą, gyvybę, šaknis, savo tvirtą žemę, ne tik išorines apraiškas, tokias kaip sėkmė krepšinyje. Tada tauta bus gyva

Taigi, minėtą rugsėjo penktadienį Radviliškio miesto kultūros centre buvo rodomi dokumentiniai filmai partizanine tematika „Baladė apie Daumantą“, „Nesulažyti priesaikos“, „Paskutinis“. Visą dieną vyko įvairūs susitikimai, paskaitos, skirtos daugiau jauniešiams radviliškiesiems. Viena iš tokių paskaitų jaunimą sudomino Europos parlamento narys Algirdas Saudargas. Politikas dalijosi prisiminimais apie derybas su užsienio šalimis ir tarptautinėmis organizacijomis dėl Lietuvos saugumo užtikrinimo, kai jis vadovavo Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijai. Derybose, pasak A. Saudargo, jis nepabijojęs pasirodyti „nediplomatiškas“ ir tąsyk priminęs apie Lietuvos partizanų neišsipildžiusias viltis sulaukti amerikiečių paramos pokario metais, jų praliėtą kraują ir pareiškęs, kad daugiau lietuvių nesitaikstys su antrarūšiu mūsų šalies interesų traktavimu, kad mums turi būti atiduota, kas priklauso.

Politikas akcentavo partizanų parodytą valią ilgus metus atsilaukti miškuose. Ypač atkreipė dėmesį į partizanų vadų sugebėjimą susiorganizuoti ir Radviliškio apygardoje įrengtame bunkeryje parašyti vadinamąją partizanų Konstituciją – Lietuvos Laisvės Kovų Sąjūdžio Deklaraciją – ir taip planuoti Lietuvos ateitį. A. Saudargo požiūriu, tai yra visos Lietuvos, mūsų kultūros turtas ir paveldas. „Kad būtų gyvas, jis turi atgimti kiekvienoje kartoje iš naujo. Galbūt kitaip, savaip“, – teigė europarlamentaras. Jis pabrėžė, kad mūsų milžinai didvyriai – ne iš pasakų ir legendų atkeliavę, o realūs žmonės, ir labai puiku yra tai, kad sugebame ne tik dainuoti apie juos, bet kad sugebame taip jausti, kad tiesiog išdainuojame juos. Kalbėdamas apie mus pasiekusias originalias partizanų dainas, A. Saudargas pažymėjo, kad pusšimtį metų draudžiama daina gali išlikti tik tada, jeigu ją kas nors dainuoja, galbūt tylo-mis, pusbalsiu perduoda vieni kitiems, ir už tai turime būti dėkingi senajai kartai.

Europarlamentaras džiaugėsi ir jaunimu, kurie ne tik dainuoja senas dainas, bet ir „pagavę jų dvasią“ imasi kurti naujas. „Tauta tik tada galės atlaikyti visus nepriteklius, ateities karus, kai kiekvienoje kartoje atgims ta dvasia, nes tauta, kuri save apramina, kad pasaulyje dabar jau yra kitokia, nauja tvarka ir tokie dalykai niekada nepasikartos, yra iš karto pasmerкта. Tauta turi jausti savyje jėgą, gyvybę, šaknis, savo tvirtą žemę, ne tik išorines apraiškas, tokias kaip sėkmė krepšinyje. Tada tauta bus gyva“, – teigė A. Saudargas.

Politikas atsakė į susirinkusiųjų klausimus apie Europos Parlamento ir savo veiklą, apie tai, kokią įtaką lietuvių politikų dalyvavimas šios institucijos darbe daro Lietuvai. A. Saudargas taip pat įteikė apdovanojimus viktorinos, skirtos projektui „Broliai“, nugalėtojams – Radviliškio rajono gimnazistams ir moksleiviams. Pirmos vietos laimėtojų komanda iš Grinkiškio Jono Poderio vidurinės mokyklos džiaugėsi Algirdo Saudargo įsteigtu pagrindiniu prizu – kelione į Europos Parlamentą Strasbūre, kitiems viktorinos finalininkams atiteko paguodos prizai – Algirdo Saudargo biuro ir VšĮ „Via Artis“ dovanos.

Istorikai Vykintas Vaitkevičius ir Aistė Čepulytė, archeologas Gediminas Petrauskas ir jėgeris srž. Ernestas Kuckailis savo įdomiais pasakojimais padėjo nusikelti į partizanų laikus. Renginio dalyviai buvo supažindinti su Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio štabo bunkerio tyrinėjimų rezultatais, partizanų karinio ir buities gyvenimo aspektais paskaitoje „Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio štabo bunkerio tyrimai 2010 m.: kompleksinis

Valdo Benkūnsko nuotrauka

Vykstant projektui „Broliai“, savo žinias apie partizaninę kovą moksleiviai galėjo patikrinti viktorinoje

Martynos Žilionytės nuotrauka

Radviliškio kultūros centre koncertuoja grupė „Skylė“, partizanų kovų dvasią perkėlusį į šiandienę savo kūrybą

požiūris į kovų istoriją“. Radviliškiečius įtraukė diskusija paveldosauginės partizanų bunkerių atstatymo problemos tema.

Taip pat susirinkusieji galėjo pasiklausyti poetės Eglės Juodvalkės lūpomis prabilusių partizanų žodžių. Kultūros centro foje skambėjo dainuojamosios poezijos atlikėjų, jaunųjų bardų dainos. Visą „Brolių“ projekto dieną buvo galima paragauti Radviliškio šaulių paruoštos broliškos arbatėlės.

Visiems norintiems buvo suteikta galimybė nemokamai vykti į istorinę

kelionę partizanų keliais Radviliškio apylinkėse kartu su istoriku Vykintu Vaitkevičiumi. Bene reikšmingiausia kelionės stotelė – prieš metus atkastas ir šiandien eksponuojamas partizanų bunkeris Mėnaičių kaime, tarp Radviliškio ir Baisogalos. Šiame bunkeryje buvo sukurta ir pasirašyta garsioji 1949 m. Vasario 16-osios Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos Deklaracija, prilygstanti Nepriklausomybės aktams. Šiame dokumente nutarta, kad galutinis partizanų kovos tikslas – Lietuvos parlamentinės Respublikos atkūrimas pagal ▶

Martynos Žilionytės nuotrauka

Radviliškiečių ir europarlamentaro A. Saudargo diskusija apėmė temas nuo Lietuvos partizanų kovų reikšmės iki Europos Parlamento kasdienybės

Martynos Žilionytės nuotrauka

Partizanų žeminė Mėnaičiuose, kur 1949 m. buvo pasirašyta Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos Deklaracija

1920–1926 metų pavyzdį, numatytos veiklos taktikos kryptys, aptarti ryšiai su užsieniu. Apsilankymas šioje istorinėje vietoje, kur nors ir slapta, labai ribotoje

erdvėje, primityviomis sąlygomis, bet drąsiai ir atsakingai buvo sutelkta ištisos lietuvių kartos dvasia ir pareikšta valia būti savo žemėje šeiminkais, tarsi kelia

iš miego šią dabar kiek prisnūdusią dvasią – prisiminti, kas buvome, susivokti dabartyje ir labai stengtis vardan to, kad būtume Lietuva ateityje. ■

R. JUZUKONIS: Esame čia, kad darytume ne vien lengvus darbus

Martynos Žilionytės nuotrauka

R. Juzukonis

Mano senelis Romaldas Sedleckas-Karkliukas buvo partizanas, močiutė Janina Sedleckienė – tremtinė. Ji mokėsi lituanistikos, rašė straipsnius, pasisakė prieš sovietų valdžią. Už tai ir buvo ištremta. Man teko augti su pasakojimais apie partizanines kovas. Džiaugiuosi, kad drauge su visais tais pasakojimais į mane patį buvo sudėti Tėvynės meilės pamatai.

Taigi projektas „Broliai“ man ypač prie širdies. Žinoma, svarius, prasmingus dalykus yra sunkiau pristatyti publikai nei populistinius. Bet tam čia ir esame, kad darytume ne vien lengvus darbus. Ir kaip džiugu matyti, kad daugeliui žmonių to iš tiesų reikia. Nedaugelis iš pradžių pasako, kad jiems reikia būtent tokio renginio, tačiau kai jie

ateina ir net prisideda prie organizavimo, tada rezultatu labai smagu džiaugtis. Mes, radviliškiai, turime kiek galima daugiau apie čia vykusias Laisvės kovas šnekėti, rašyti, organizuoti renginius, viešinti vietas, susijusias su partizaniniu pasipriešinimu, rengti ekspedicijas, rinkti medžiagą. Tai yra mūsų šiandienos reikalas. Niekas kitas, atvykęs iš Vilniaus ar kito miesto, mūsų krašto, jo istorijos nepaviešins taip, kaip mes, čia gyvenantys. ■

POETĖ EGLĖ JUODVALKĖ: Galime kartoti tik meilę Lietuvai

Martynos Žilionytės nuotrauka

E. Juodvalkė

Radviliškio kultūros centre vykstant projekto „Broliai“ renginiams, pakalbino mane išsivijus poetę, knygos Lietuvos partizanams atminti „Sakalai naktį nemiega“ autorę Eglę JUODVALKĖ.

Kaip vertinate projektą „Broliai“? Tokių renginių reikia, nes žmogus, kuris nežino savo istorijos, yra lemtas ją kartoti. Tai ar mes norime kartoti šitokią istoriją?.. Mūsų meilę Lietuvai mes galime kartoti, bet tik ne mirtis ir žudymus, kuriuos mūsų „draugas“ Rusija ar Sovietų Sąjunga, kaip norime galime vadinti, mums padarė. Šitų dalykų nežinosim – juos kartosim.

Kaip gimė Jūsų knyga, skirta Lietuvos partizanams?

Mano tėvai man kalbėjo apie Lietuvą viską. Informacijos man netrūko ir ji man darė didelį įspūdį. O tada, kai Genocido muziejus siuntė po Lietuvą, taip pat ir po užsienio lietuvių gyvenamas vietas parodą su katalogu „Karas po karą“, aš Čikagoje nuėjau į tą parodą tris kartus. Nusipirkau katalogą, nusinešiau namo ir tada žiūrėjau žiūrėjau, skaičiau skaičiau – ir parašiau vieną eilėraštį, o po to vieno atsirado daugiau. Tada pradėjau galvoti, kad galiu daugiau pasakyti – labai glaustai, labai prieinamai jauniui, nes čia yra jų kalba. Aš kalbuos su visais – ir vyresni mane supranta, ir, man atrodo, jaunesni mane supranta. Tada jiems nereikia skaityti tomų, jiems užtenka paskaityti eilėraštį. Ir viskas jame yra aišku.

Aš myliu Lietuvą. Man norėjosi kažką jai duoti, ko dar neturim, ką aš galėčiau padaryti.

Ar tinkamas toks būdas šiandien žvelgti į istoriją originaliai – savaip, meniškai ją išgyventi?

Tai ir turime daryti dabar. Kadangi pakartoti to, kas buvo, mes negalime. Ir, Dieve duok, mums nereikės to daryti. Bet reikia savaip žiūrėti. Istorija yra įsisąmoninama tik tada, jeigu yra pritaikoma. Ji yra mūsų tik tada, kai mes prie jos galime prieiti. Ne kartoti, bet savaip išgyventi. Tai, manau, yra labai gerai. ■

PROJEKTAS SU VIDINIU KRŪVIU

Kalbino Bernarda ŠKLĖRIŪTĖ

Radviliškio kultūros centro koncertų salės užkulisiuose „Apžvalgai“ pavyko pakalbinti projekto „Broliai“ koncertui besiruošiančius grupės „Skylė“ lyderius **Aistę SMILGEVIČIŪTĖ** ir **Roką RADZEVIČIŪ**.

Kaip vertinate projekto eigą ir rezultatus? Aistė Smilgevičiūtė: Vyksta! Mūsų maksimalus planas buvo aplankyti devynias partizanų apygardas, aplankėme penkias. Renginiai vyksta ir jie susilaukia atgarsio. Nesinori vertinti skirtingų miestų, nes visur koncertai praėjo labai sklandžiai, taigi labai smagu! Džiaugiuosi, kad daug organizacinio darbo, pastangų įdėjo Lina („Skylės“ vadybininkė Lina Gruslytė – B. Š.).

Gal planuojate kokią nors teminį tęsinį? Aistė: Norėtusi aplankyti visas likusias apygardas. Aišku, aš jau išeinu atostogų ir artimiausiu metu nebegalėsiu koncertuoti, bet gal kitais metais mes aplankysime likusias keturias erdves. Toks galėtų būti tęsinys.

Ar nesvarstėte šios temos perkelti į muziklą, teatrą, ekranizuoti?

Aistė: Jau dabar mūsų koncertas yra stipriai režisuotas. Nemanau, kad dar papildomai reiktų vaidybos, teatrališkumo. Jis ir taip jau yra gana vizualus: nemenkas vaidmuo tenka meniškam apšvietimui ir vaizdo projekcijoms. Šią koncertinę programą galima žiūrėti kaip vientisą kūrinį.

Dažniausiai Jūsų kūrybos temos – istorinės, pasakų, legendų motyvais. Nors kai kurios iš jų, kaip „Broliai“, iš nesena realybės, tačiau gal yra minčių imtis ir šių dienų aktualijų?

Aistė: Yra visokių minčių. Po „Brolių“ užsikėlėme kartelę visomis prasmėmis ir nesinori daryti bet ko. Mes dar ieškome tos temos, kabliuko. Galbūt ji galėtų būti apie gyvybę, viziją ir ateitį. Žiūrėsime. Rokas Radzevičius: Taip, viena iš minčių – kas galėtų būti toliau? Žvelgti ne į praeitį, bet į priekį. Trūksta vizijos, kur eina mūsų šalis, tauta. O mes, kadangi nesame politikai, kaip menininkai galime

turėti dvasinę viziją ir išdėstyti ją kūryboje. Norėtusi menine kalba pamėginti sau pafantazuoti, gal net kitus žmones į tai įtraukti. Juk menas yra kaip magija, kaip burtai. Kartais kaip prisišneki, taip ir atsitinka. Žmonės daug ką sau įsiteigia, pavyzdžiui, nihilistiškai sau išsineka, kad viskas blogai. Reiktų pamėginti žiūrėti pozityviai, šviesiau. Sako, kad indėnai turėję tradiciją savo gyvenimus projektuoti septynioms ateities kartoms. Ir mes galime bandyti daryti kažką panašaus.

Su „Broliais“ surengėte nemažai koncertų – gal prisimenate kokių nors ypatingų žiūrovų reakcijų, gal atsitiko kokių netikėtų istorijų?

Aistė: Reakcijų visokių buvo. Dar prieš šį projektą, su „Brolių“ albumo pristatymo koncertais lankantis dideliuose miestuose, buvo ir ašarų, ir žmonių vidinio išsilaisvinimo, atsipalaidavimo. Partizanų tema viešame gyvenime visą laiką keistoje pozicijoje – arba kalbama nelabai įdomiai, nepatraukliai, arba žmonės išvis nenori apie tai kalbėti, kai kurie kalba negatyviai. Mes norėjome apie tai prabilti žmogiškai – iš tikrųjų taip buvo ir buvo visko, bet vis tiek tai buvo teisinga pozicija. Tai mes ir norime parodyti. Kas dėl reakcijų – jos vienur daugiau, kitur mažiau geros... Nors, žinoma, galbūt ne visiems įdomi ta tema...

Rokas: Labai akivaizdžiai matyti – kuriame mieste verda kultūrinis gyvenimas, vyksta kultūriniai renginiai, ten ir publikos reakcijos visai kitokios. Tuose miesteliuose, kur kultūrinis gyvenimas apleistas ar nėra ilgalaikių kultūrinių tradicijų, ir publika vangė. Liūdna pripažinti, bet kai kur jauniems žmonėms trūksta elementaraus supratimo, kaip elgtis viešame renginyje, o aplinkiniai neskuba paaiškinti...

Aistė: Jei žmonės nepratę dalyvauti kultūriniame gyvenime, tai jiems kabink septyniolika plakatų ant kiekvieno stulpo, ir jie vis tiek nesusidomės. Nėra, kaip aš tai pavadinčiau, kultūrinio įdirbio.

Rokas: Tik nežinia, ar tie žmonės patys apsilėidę, ar tiesiog apleisti...

Modesto Ežerskio nuotrauka

Aistė Smilgevičiūtė ir Rokas Radzevičius: „Broliai“ yra šiek tiek misterija

Aistė: Čia jau ne mums spręsti.

Ir tai nesusiję su miestelio dydžiu – būna, nors maži, bet kultūriškai gyvybingi miesteliai.

Kuriame mieste vykęs koncertas yra Jums patiems brangiausias, įsimintiniausias?

Aistė: Visi vienodai svarbūs, nes niekada nebūna, kad važiuotumei nusiteikęs, jog šitame mieste galima sau leisti atsipalaiduoti. Tokio požiūrio išvis nėra... Aišku, buvo graži pati projekto pradžia Varėnoje. Varėna – puikus miestas, ten buvo labai gera. Miesto apylinkėse esančiame Žaliamiškyje atidengėme paminklą Lionginui Baliukevičiui-Dzūkui. Tikrai gražus startas.

Rokas: Labai smagu, kai renginio vietoje yra jaunų neformaliai nusiteikusių žmonių, tada viskas kitaip ir einasi organizuojant. Pavyzdžiui, Marius Galinis Varėnoje mums nuoširdžiai padėjo – iškart viskas sklandžiai vyko! Kur žmonės pasižiūri

„valdiškai“, tai „valdiškai“ ir išeina. Jei yra bent vienas aktyvus šviesuolis, viskas yra kitaip.

Aistė: Mes patys irgi negalime padaryti visko, žinoti miesto specifikos, kaip prikviesti vietinių žmonių. Todėl vietinės iniciatyvos ir partnerystė labai svarbu.

Ar Jūsų pačių išgyvenimai lipant į sceną su „Broliais“ buvo ypatingi, palyginti su kitais koncertais.

Aistė: Taip. „Broliai“ yra ypatingas projektas, nes turi kitokią vidinį krūvį. Aišku, kiekviename koncerte stengiamės tą krūvį įdėti. Festivaliuose yra kitokia, laisvesnė atmosfera, tiesiog grojame roko muziką. „Broliai“ – šiek tiek misterija, apraudojimas, pasakojimas apie tuos žmones...

Ypač per pirmuosius koncertus jautėme, kad tikrai šį kartą viskas yra kitaip. Dabar mes patys jau gyvename šia nuotaika.

Rokas: „Broliams“ reikia atitinkamo, specifinio nusiteikimo. Psichologiškai tai nėra lengva. Ir pats kūrybinis procesas nebuvo lengvas. Jau vien į viską įsigilinti... Neišvengiamai į tai įsigyveni. Visi šie įvykiai – tautos tragedija. Sunku.

Galbūt pasiruošimas šiam projektui keitė ir Jūsų pačių filosofinį požiūrį – į gyvenimą, muziką, meną? Ar apskritai kinta Jūsų santykis su muzika, tai, ką Jūs norite savo muzika pasakyti?

Rokas: Požiūris į meną nesikeičia, jis nusistovėjęs, gal labiau kinta santykis su pačia lietuvybe. Kai įsigilini, kartais net baisu darosi. Baisu ir skaudu, kai matai, kaip nyksta kultūra, kai tuštėja kaimai, daug išvažiuoja. Tai nedžiugina.

Aistė: Manau, ir Rokas jautė, ir aš, ir žmonės aplinkui, kurie susibūrė šitam projektui, kad iš tiesų einame link filosofiškesnio požiūrio į muziką, kad pramogos dalis, kurios šiaip visi tikisi iš populiariosios muzikos grupės, yra gerokai sumažėjusi. Nors, mano požiūriu, mes visada viduje buvome taip nusiteikę.

Rokas: Mūsų muzika niekada nebuvo skirta tik paviršutiniškai pramogai. Jau iš pat pradžių tikėjome muzikos gydomąja galia. Terapine funkcija. (juokiasi)

Aistė: Vis tiek muzika jungiasi su kažkokiais kitais dalykais.

Rokas: Su daug gilesniais dalykais.

Aistė: Dėl to ir atsiranda daugiasluoksniškumas. Gal mes patys jo ieškome... bet jis yra – ir tekstas, ir krūvis... Ir šį krūvį norisi perduoti žiūrovui, klausytojui. ■

A. ČEPONONIS: RENGINYS GERAS, KAI PAČIAM RENGĖJUI SĖDĖTI SALĖJE ĮDOMU

Apžvalgos informacija

Martinos Žilionytės nuotrauka

A. Čepononis

Kad viename ar kitame regione vyktų įdomūs ir prasmingi projektai, reikia miesto ar rajono vadovų palaikymo, kaip dabar madinga sakyti – politinės valios. Taigi, „Apžvalga“, lankydama Radviliškyje ir dalyvaudama projekto „Broliai“ renginiuose, nusprendė pakalbinti miesto ir rajono galvą – merą **Antaną ČEPONONĮ**.

Kaip atsitiko, kad „Brolių“ projektas atkeliavo būtent į Radviliškį? Kas čia jį atviliojo? Ir kur toji tautinių, patriotinių renginių Radviliškyje populiarumo paslaptis?

Tai nėra kažkoks išskirtinumas, atsitiktinumas. Mes turime nusistovėjusią sistemą dirbti tiek su jaunimu, tiek su pagyvenusiais žmonėmis. Sistemingai skatiname tautiškumą ir patriotizmą, turėdami labai aiškius tikslus ir viziją. Anksčiau diskutuodavome, kodėl pas mus salėse yra tuščia, nors vykdavo, pavyzdžiui, Valstybės dienos minėjimas. O tuščia būna tada, kai organizatoriai negalvoja, ar jiems patiems, sėdint salėje, būtų įdomu. Jeigu darai renginį, bet tau pačiam yra neįdomu, vadinasi, renginys yra prastas. Taigi, pradėjome nuo to, kad pamėginome įsivaizduoti, kad patys sėdime salėje... Turime 13 seniūnijų bendruomenes. Vasario 16-ąją žmonės renka, kas mūsų rajone labiausiai prisidėjo prie Lietuvos kūrimo. Nesvarbu, kad ir 1963 m. – juk ir tada buvo žmonių,

kurie dirbo, kad Lietuva gyvuotų. Taigi, bendruomenės renka savo kandidatus, diskutuoja, balsuoja. Mes įteikiame simbolines dovanas, dėkojame. O kas gi nenori atvažiuoti savo artimo pasveikinti? Salė pilna.

Ateina Kovo 11-oji – valstybės atgimimo data. Dirbame su jaunimu – vis dėlto, jeigu darytume renginius kartu ir jaunimui, ir senimui, niekada visiems nebūtų įdomu. Kalbame apie visiškai naujas idėjas, realijas. Šiais metais kalbėsime apie jaunimo emigraciją ir rodysime teletiltus – ką jauni žmonės kalba apie migraciją. Jie patys diskutuos. Atvažiuos radviliškietė, dabar dirbantys Norvegijoje, atvažiuos tie, kurie užsienyje mokosi universitetuose, ir tie, kurie mokosi čia, Lietuvoje. Kai patys diskutuos, jiems bus įdomu.

Šiandienis renginys yra tarsi tąsa to bendro lietuviško gyvenimo parodymo per savo istoriją. Šiandien žvelgiame į pokarį. Vyksta viktorina, rengiama ekskursija į garsų Lietuvos partizanų bunkerį Mėnaitčiuose, į kitas Laisvės kovas menančias vietas. Į renginį atvyko europarlamentaras Algirdas Saudargas – tai vėlgi iškelia šią dieną į aukštą lygmenį.

Spalio 15 d. su tuo pačiu jaunimu, savanoriais, kariškiais naktį žygiuosime iš Baisogalos bermontininkų keliu. Mūsų krašte su jais vyko mūšiai ir jie čia buvo nugalėti. Jau yra 300 užsiregistravusių į minėtą žygį.

Tai yra tik keli pavyzdžiai, kaip mes norime pritraukti jaunimą, parodyti savo kraštą ir visą Lietuvą. Kai šis darbas vyksta sistemingai, jis tampa visai nesunkus ir įdomus.

Daug kur vyrauja samprata, Lietuva – tai valdžia, o žmogus – tik valdžios stumdomas... Bet kai valdžia veikia drauge su žmonėmis, keičiasi mąstymas.

Žinote, mane iš Radviliškio tik su karstu išneš. (Juokiasi) Jeigu man

gerai, noriu, kad būtų ir kitam gerai. Aišku, vienas nieko nepadarytum. Mano yra viena kita idėja, ir smagu, kai jauti palaikymą. Esame savi – kaip šeima. Aš visada lyginu: jei šeimoje tėvas su motina sugyvena gražiai, vaikai, parėję iš mokyklos, turi ką valgyti. Taip ir čia. Labai svarbu, kad sutartume savame rate.

Kiekvienais metais rengiu mero padėkos dieną, į kurią kviečiu visus darbuotojus be išimties ir tuos, kurie padeda. Mes esame kokybiška Lietuvos dalelė. Turiu omenyje ne tik valdininkus, bet kaimo bendruomenes, pačius gyventojus. Tiesiog reikia kiekvieną dieną dirbti ir kiekvienos dienos vakare pagalvoti, ką padarei gero, kad kitą dieną žinotum, ką daryti.

Mūsų laimėjimai – ne materialiniai, o moraliniai, dvasiniai, tautiniai. Jie pasiekiami dirbant bendrai visiems rajono žmonėms. Galime išeiti į gatvę ir pamatysite, kad aš su visais sveikinuosi ir visi su manimi sveikinas. Tai yra turtas, kurio nepasieksi sėdėdamas kabinete. Taigi, reikia būti tarp žmonių – bėdoj ir džiaugsmė.

Minėjote visai Lietuvai skaudžią emigracijos problemą, kad vykdotė edukacinius projektus, kurie skatintų grįžti į Lietuvą. Ar rajone labai didelė emigracijos banga ir kaip stengiamasi su tuo tvarkytis?

Mūsų rajone emigracija nėra išskirtinė, palyginti su kitais regionais, bet ji yra. Kita vertus, pats problemos diagnozavimas nėra blogybė. Išties svarbu ne verkšlenti, kaip tai yra blogai, bet dėti pastangas, kad emigracija nebūtų skatinama. Žinoma, šalia žodžių reikia ir veiksmų. Šiais metais suradome investuotojų (40 mln. privataus kapitalo) ir kitų metų liepos 1 d. bus įsteigta 60 darbo vietų medienos perdirbimo ir medžio gaminių pramonėje. Neseniai įsteigėme naują 15 vietų socialinę įmonę, kur iš darbo biržos bus priimti tam tikrų fizinių negalių turintys žmonės. Mūsų rajonas yra pramonės ir žemdirbių rajonas, nes žemės yra labai geros. Pramonė yra sutelkta mieste. Daug dirbame, kad pritrauktume naujų investuotojų ir sukurtume naujų darbo vietų. Dirbame, kad mūsų valdininkai visą savo energiją, protą kreiptų padėti žmogui. Juk savivaldybėje

dirbame dėl tų, kurie į ją ateina. Tai atvažiuosius investuotojus ir stebina – pati pagalba. Tai nekainuoja daug pinigų, nors atima daug energijos ir laiko, tačiau rezultatas atperka viską. Žinoma, daug tų, kurie nepatenkinti mūsų aukštojo mokslu, išvažiuoja studijuoti į užsienį. Įdomu, kuo jie tą nepasitenkinimą grindžia? Manau, tai yra suformuota nuomonė. Taigi, mėginame diskutuoti su jaunimu, pasikviesdami tuos studenus, kurie buvo išvažiuavę. Beje, kai kurie grįžę pripažįsta, kad išvažiuoti buvo nesąmonė. Iš jų dalis išvažiuoja dėl mados.

Norėčiau paminėti mūsų „Ateities“ mokyklą, vienintelę tokią šalyje. Šiais metais jai sukanka dvylikti metai. Kai dar pradėjau dirbti Švietimo skyriaus vedėju, iš kiekvienos mokyklos subūrėme pačius aktyviausius 10–11 klasių moksleivius. „Ateities“ mokykloje jie supažįsta su rajono valdymu ir politika, tada vykstame į Seimą, Vyriausybę, ministerijas ir galiausiai pasirenkame užsienio valstybę. Buvome Lenkijoje, Ukrainoje, šiais metais, ko gero, skrisime į Norvegiją. Pagal „Ateities“ mokyklos nuostatus jos direktorius yra Radviliškio savivaldybės meras. Mes savo jaunimą parengiame suprasti, kaip Lietuva yra valdoma visais lygiais.

Diskusija su aštuntąja demokratijos ir socialinių įgūdžių mokyklos „Ateitis“ laida. Radviliškio r. sav. meras, demokratijos ir socialinių įgūdžių mokyklos direktorius, A. Čepononis pasveikino mokinius su naujų mokslo metų pradžia, palinkėjo būti aktyviems, turėti tikslų ir jų kryptingai siekti

Tai vėgi papildomas darbas ir laikas, bet jis atperka. Iš baigusių „Ateities“ mokyklą daug gražių pavyzdžių, kaip jie integruojasi į darbo rinką, įsitvirtina gyvenime.

Šiuo metu „Ateities“ mokykloje mokosi 26 moksleiviai iš visų Radviliškio mokyklų – ir jie yra mūsų ambasadoriai. Ir svarbūs jie tampa ne tada, kai ateina į mūsų mokyklą ir klausosi, o tada, kai prisideda prie iniciatyvų. Kai imasi vadovauti, tuomet jie pajunta pareigą ir atsakomybę. Kovo 11 d. minėjimuose Radviliškyje – salė pilna jaunimo. Taip yra iš pagarbos ir pilietišumo. ■

Reikia kiekvieną dieną dirbti ir kiekvienos dienos vakare pagalvoti, ką padarei gero, kad kitą dieną žinotum, ką daryti

Radviliškis bendradarbiauja su Kašurio savivaldybe (Gruzija). Nuotraukoje – internetinės konferencijos su Kašuriu akimirka. Centre – Radviliškio r. sav. meras A. Čepononis

Gražina MONGIRDIENĖ

KAS PADEDA IR TRUKDO BENDRAUTI IR BENDRADARBIAUTI III

Tęsinys. Pradžia 2011 m. birželio mėn. „Apžvalgoje“ nr. 6 (22) (503)

Stebėdami diskusijas darbo grupėse, Jūs intuityviai galite pajusti, ar pokalbis yra produktyvus, nors galbūt ir sudėtinga pasakyti, ar grupės nariai prisideda prie grupės darbo, ar trukdo jam.

Kaip reiktų organizuoti grupės darbą ir kokius konkrečius metodus naudoti, kad pasiektume šiuos rezultatus:

- Didesnį komandos atsakingumą
- Mažesnę priklausomybę nuo oficialaus grupės lyderio
- Sprendimus, kuriuos žmonės aktyviai palaiko, kurie duoda puikių rezultatų ir taupo laiką
- Geresnius santykius darbe ir asmeniniame gyvenime
- Mažiau įtampos ir daugiau asmeninio pasitenkinimo

Aptarsime metodą, kuris padeda grupėms dirbti veiksmingai. Vadinsime šį metodą „Pagrindinėmis taisyklėmis“. Taikant šias taisykles, galima įvertinti, ar grupės nariai dirba veiksmingai. Trumpai tariant – jos yra neatsiejama mūsų veiksmingo darbo dalis ir remiasi ankstesniame straipsnyje aptartais pagrindiniais bendravimo principais: nuoširdžiu susidomėjimu kito nuomone, skaidrumu ir bendra atskaitomybe.

Veiksmingai dirbančių grupių „Pagrindinės taisyklės“:

1. Patikrink prielaidas ir išvadas.
2. Pasidalyk visa susijusia informacija.
3. Naudok aiškius, tinkamus pavyzdžius. Susitarkite, kaip suprantate svarbiausius žodžius.
4. Paaiškink savo samprotavimus ir ketinimus.
5. Susitark prie interesų, o ne prie pozicijos.
6. Išsakyk savo nuomonę ir klausk kitų nuomonės.
7. Kartu planuokite būsimus žingsnius ir būdus, kad nustatytumėte nesutarimus.
8. Diskutuok nediskutuotiniais klausimais.
9. Naudok sprendimų priėmimo taisyklę, tai didina įsipareigojimus.

Kaip pristatyti organizacijoje šias taisykles? Galima būtų pasakyti: „Čia yra tai, ko Jūs galite tikėtis iš mano elgesio, taip pat aš sutelksi dėmesį į šiuos principus Jūsų elgesyje.“

PIRMOJI TAISYKLĖ: PATIKRINK PRIELAIDAS IR IŠVADAS

Dažnai esame kažkuo įsitikinę, susidarę nuomonę ir tai priimame kaip vienintelę tiesą, net ir nepasitikrinę, neišsitikinę prielaidų teisingumu.

Grupės lyderis Ignas pastebi, kad Matas turi kur kas daugiau darbų nei kiti grupės nariai. Dirba jis labai produktyviai. Norėdamas sumažinti Mato darbo krūvį, kai kurias jo užduotis jis pradeda perkelti kitiems. Ir štai vieną dieną susirinkime Ignas pareiškia: „Matai, Jūsų grupė dirbo labai gerai ir jūs daug nuveikėte, bet savaitinės pardavimų analizės užduotis sulėtino grupės darbą. Šią užduotį rengiuosi pavesti Jurgos grupei. Jums nebereikės daugiau to daryti.“ Matas sarkastiškai atsikerta: „Labai ačiū. Mes vertėmės per galvą, kad ištaisytume kitų klaidas, ir galu gale mokame už tai.“ Ignas, nesitikėjęs tokios reakcijos, paaiškina: „Jūs už tai nemokate. Aš tikrai vertinu Jūsų sunkų darbą ir indėlį, todėl noriu, kad atsipūstumėte. Taigi būtent dėl to aš noriu perduoti šią užduotį Jurgos grupei.“

Paanalizuokime situaciją. Ignas buvo šventai įsitikinęs, kad Matas turėtų suprasti, kodėl jis bando sumažinti jo darbo krūvį. Gi Matas pamane, kad Ignas nepatenkintas jo darbu. Ignas nepasidalijo savo samprotavimais su Matu, o Matas neturėjo galimybės pareikšti savo nuomonės. Taigi nė vienas iš judviejų nesuprato, kuris yra neteisis. Tai jie suvokė tik tada, kai Ignas atskleidė savo geranoriškus planus, kurie davė priešingą rezultatą, nei jis tikėjosi, nes Matas labai supyko.

Tikrindami prielaidas ir išvadas, gauname pagrįstą informaciją, taigi galima padaryti kompetentingą pasirinkimą. Prieš reaguodami į ką nors arba priimdami sprendimą, pagrįstą kokia nors

prielaida ar numanymu, įsitikinkite, ar jūsų prielaida ir išvada yra teisingos.

Minėtu atveju Ignas turėtų sakyti: „Matai, noriu sumažinti Tavo darbo krūvį, nes aš manau, kad Jūs turite per daug užduočių. Dėl to aš nenoriu būti neteisingai supastas. Aš manau, kad Tu žinai, jog aš puikiai vertinu Tavo darbą. Ar tu tai žinai?“ Jei vis tik Ignas ir nepasakytų to, Matas turėtų pats paklausti: „Ignai, kai tu pasakei, kad sumažinai man užduočių, aš pamaniau, kad tu esi nepatenkintas mano darbu. Ar tikrai taip yra?“

ANTROJI TAISYKLĖ: PASIDALYK VISA SUSIJUSIA INFORMACIJA

Dalijimasis visa informacija, kuria disponuoja kiekvienas grupės narys, gali turėti įtakos organizacijos sprendimams priimti, problemoms spręsti. Dalijimasis visa susijusia informacija garantuoja, kad visi komandos nariai turi pagrindinę informaciją, kurią naudojant daromas kompetentingas pasirinkimas ir prisii-mami įsipareigojimai. Kai žmonės priima sprendimus, o po to sužino, kad kiti turi kitokią, nuslėptą nuo jų informaciją, jie suvokia, kad taip užkertamas kelias kompetentingam pasirinkimui. Tokiu atveju jie gali priimti neteisingą sprendimą, gali jį įgyvendinti bet kaip, nenuoširdžiai arba net formaliai panaikinti susitarimą.

Dalijimasis susijusia informacija reiškia ir tai, kad Jūs dalijatės informacija, kuri yra nepalanki Jums. Tarkime,

kad Jūs esate vienas iš gamybos padalinio vadovų, kuris su visa komanda sprendžia, kaip restruktūrizuoti ir patobulinti organizaciją. Jūs žinote, kad naujajame patobulintame variante keli gamybos procesai gali būti sulieti, norint pasiekti didesnę veiksmingumą. Tokiu atveju dalijimasis visa susijusia informacija reiškia pasakyti grupei apie padidėsiantį veiksmingumą, netgi, jeigu manote, kad tam įvykus, sumažėtų Jūsų galimybės išlaikyti esamą gamybos padalinio vadovo poziciją.

Patiriami jausmai, išgyvenimai taip pat yra „susijusi informacija“. Pavyzdžiui, darbuotojas nori pasakyti tiesioginiam vadovui, kokių problemų sukelia vadovo elgesys. Bet jis bijo, kad vadovas išsakys kritiškų pastabų jo atžvilgiu. Šiuo atveju pokalbis „dalijantis visa susijusia informacija“ turėtų atrodyti taip: „Aš noriu Jums kai ką pasakyti, bet nerimauju, nes Jūs galite panaudoti šią informaciją prieš mane. Visgi norėčiau būti Jums sąžiningas, taigi pasakysiu tai.“ Taigi, darbuotojas dalijasi trijų dalių informacija: nerimauja dėl bausmės, nori tam tikro patikinimo iš vadovo ir tam, kad išspręstų esančią problemą, yra pasiryžęs būti įskaudintas.

Aptarkime dar vieną situaciją, pasitaikančią dažnam darbuotojui. Grupės narys susirerzinęs, nes mano, kad vadovas skiria jam užduotis, nesusijusias su jo pareigybe. Jis norėtų pakalbėti apie tai su vadovu, bet abejoja, ar tai daryti, nes vadovas gali pamanyti, kad jis nesugeba dirbti komandoje. Pokalbis turėtų skambėti taip: „Aš norėčiau pasikalbėti dėl man skiriamų darbo užduočių. Tai man kelia susirūpinimą. Man dažnai skiriamos užduotys, nesusijusios su mano pareigybe, ir pagaliau aš neturiu kompetencijos joms įvykdyti. Kartu aš nerimauju, kad Jūs nepagalvotumėte, jog aš netinkamai elgiuosiu, keldamas klausimus dėl man skiriamų užduočių. Taigi, ar galėtume pakalbėti apie man skiriamas užduotis?“

Sunkiame pokalbyje dažnai būna didžiulis plyšys tarp to, ką sakome, ir tarp to, ką jaučiame. Mes labiau linkę kalbėti apie dalyko esmę ir turinį nei apie žmogų, su kuriuo šiuo metu kalbamės. Svarbu pasidalyti abiejų tipų informacija, iš dalies dėl to, kad Jūsų jausmai dažnai daro įtaką Jūsų pokalbio turiniui.

Kitame straipsnyje toliau gilinsimės į veiksmingai dirbančių grupių taisykles. ■

LIETUVOS PRIPAŽINIMO DVIDEŠIMTMETIS

Algirdas SAUDARGAS

Kalba, pasakyta LR Seime 2011 m. rugsėjo 10 d., minint Lietuvos diplomatinių santykių atkūrimo 20-metį

Įvykiai prieš dvidešimt metų jau tampa istorija. Žvelgdamas iš šiandienos perspektyvos, pradėsi matyti, kaip atsiminimai susipina su išmone, virsta pasakojimu ar net savotiška legenda.

Prieš dvidešimt metų viskas dar buvo tikra. Okupacinės kariuomenės tankai buvo tikri. Sovietinė ideologija buvo tikrovė, nors visi žinojo, kad tai juoda išmonė. Ir Sąjūdis buvo tikras. Tikra jo išmintis, poezija ir dainos. Tie patys tikri tankai važinėjo gatvėmis sausio dienomis, o kareiviai šaudė tikrais šoviniais.

Kai nevykėlių pučas Maskvoje subyrėjo, Lietuvą užplūdę įvykiai pradėjo panašėti į pasaką. Važiavo karaliai ir karalienės, rikiavosi ambasadoriai iš Europos ir Amerikos, Kinijos ir Persijos, ateidavo sveikinimų iš šalių, kurių dar ir šiandien nepavyko rasti žemėlapyje. Islandija pagerbė tris Baltijos valstybes, pakviesdama pasirašyti diplomatinių santykių dokumentus tame pačiame name Reikjavike, kuriame buvo susitikę didžiųjų valstybių vadovai. Kai po vidurnakčio trijų Baltijos šalių ministrų priėmė Danijos karalienė, juos pasitiko garbės sargyba tarytum iš Hanso Kristijano Anderseno pasakų.

Pavojinga painioti tikrovę su fantazija. Plačiai skaitomoje knygoje „Krikščionybės įvadas“ Jozeph'as Ratzingeris, dabartinis popiežius Benediktas XVI, mums primena danų filosofo Sørenso Kierkegaardo pasakojimą-palyginimą apie keliaujantį cirka, kuriame kilo gaisras. Jau apsirengęs vaidinimui skirtais rūbais, klounas buvo pasiūstas į gretimą kaimą pagalbos. Deja, jo

Martynas Žilionytis nuotrauka

Europaramentaram A. Saudargas ir V. Landsbergis Lietuvos diplomatinių santykių atkūrimo 20-mečio minėjime LR Seime. Šiandien šiuos politikus drąsiai galima vadinti Lietuvos diplomatijos legendomis

prašymą ir ašaras žmonės palaikė, kaip šiandien pasakytume, reklaminio klipu, skirtu pritraukti kuo daugiau žiūrovų į cirko spektaklį. Sudegė ir cirkas, ir pats kaimas. Gyvenimas yra tikras ir cirko vaidinimas yra tikras, bet tikrą gyvenimą palaikius cirku, gali baigtis tragiškai. Panašūs pavojai tyko ir cirka palaikius tikru gyvenimu.

Mažos šalies užsienio reikalų ministras tuomet, prieš dvidešimt metų, jautėsi nelyginant tas Kierkegaardo klounas, prašydamas atidėti karą Persų įlankoje ar mojuodamas egzilinės vyriausybės įgaliojimais, kad tik sulauktų daugiau dėmesio. Gaisras nenumaldomai artėjo prie Lietuvos parlamento. ▶

A. SAUDARGAS: Privalome susikurti niekieno netrukdomą prieigą prie energijos ir informacijos šaltinių. Tai sunkūs, bet išsprendžiami uždaviniai

20 ATKURTOS LIETUVOS DIPLOMATINĖS TARNYBOS METŲ: FAKTAI IR SKAIČIAI

- Lietuvos diplomatinė tarnyba – išskirtinis reiškinys valstybingumo istorijoje: legaliai nuo 1918 m. lapkričio 7 d. ji niekada nebuvo nustojusi veikti.
- 1990 m. pabaigoje – 1991 m. pradžioje pradėti atstovavimo Lietuvai užsienyje atkūrimo darbai – įkurti Lietuvos informacijos biurai Briuselyje, Londone, Osle ir kitur, buvo pradėta atkurti santykius su užsienio valstybėmis.
- Šiuo metu Lietuva yra užmezgusi diplomatinis santykius su 155 pasaulio valstybėmis. Haičio Respublika paskutinė šalis su kuria Lietuva užmezgė diplomatinis santykius (2010 m. gegužės 4 d.). Šiuo metu yra mezgami santykiai su Monako Kunigaikštyste bei Ugandos Respublika.
- Užsienio šalyse veikia 58 Lietuvos diplomatinės atstovybės ir konsulinės įstaigos.
- 1991 m. rugsėjo 10 d. Lietuva tapo ESBK (Europos saugumo ir bendradarbiavimo konferencijos) nare. Tai pirmoji tarptautinė organizacija, į kurią buvo priimta Lietuva. Mūsų šalis – pirmoji Baltijos valstybė, pirmininkaujanti ESBO 2011 m. Po savaitės, 1991 m. rugsėjo 17 d., Lietuva buvo priimta į Jungtinių Tautų Organizaciją.
- Lietuva yra 35 pagrindinių tarptautinių organizacijų narė. Be šių pagrindinių tarptautinių organizacijų Lietuvos ministerijos, įstaigos prie ministerijų ir kitos institucijos yra prisijungusios dar prie maždaug 150 kitų tarptautinių organizacijų konvencijų, asociacijų, tarptautinių fondų, programų, projektų.
- Per 20 Lietuvos nepriklausomybės metų Lietuvoje su oficialiais ir darbo vizitais lankėsi daugiau kaip 100 įvairių šalių prezidentų, 12 karališkųjų šeimų atstovų, popiežius Jonas Paulius II. 2004–2010 m. Lietuvoje lankėsi 59 premjerai. Kai kurie po 2 kartus per metus.

Parengta pagal Užsienio reikalų ministerijos informaciją

A. SAUDARGAS: Kaip šiandien svarbu tvirtai stovėti ant žemės. Ant savo žemės. Kaip svarbu šiandien turėti tautinę savigarbą

Europos Parlamente jis ragino liautis plepėjus apie demokratiją ir važiuoti į Vilnių už ją kovoti. Tuo tarpu Europos pareigūnai, pažiūrėję Nevzorovo filmų, klausė: ar tikrai jūs lietuviai ne tarpusavyje pešatės? Europos šalių užsienio reikalų ministrai tikslinosi: ar tikrai jūs norite nepriklausomybės? Ar tikros nepriklausomybės norite? Tuomet mumis patikėjo.

Žvelgdamas iš anų dienų perspektyvos į šiandienos Lietuvą, noriu klausti: ar manote, kad tikri pavojai niekuomet į mūsų šalį nebesugrįš? Ar galvojate, kad atrakcionų ir fejerverkų šurmulyks amžinas? Ar spėsime nusimesti juokdariorūbus, kai reikės kviesti pagalbos? Ar mumis bepatikės?

Pasaulis keičiasi ir reikia prie jo prisitaikyti. Prieš dešimtmetį be vienos dienos šioje salėje puolėme jungti savo kompiuterius prie CNN tiesioginės transliacijos. Vienas boingas jau buvo įsirežęs į dangoraižį. Galėjome stebėti, kaip artėja antrasis ir rėžiasi į pirmojo dangoraižio brolių dvyinį. Po to abu pasitai susmunka. Žinoma, niekas neabejojo CNN transliacijos tikroviškumu, bet neapleido keistas jausmas, kad tai jau kažkur matyta – *deja vu*, kaip sako prancūzai. Matyta kažkur armagedone ar apokalipsėje, tik supermenas neatskrido ir nesustabdė mirtino skrydžio. Marshallas McLuhanas dar prieš pusę amžiaus perspėjo mus, kad tampame tu, į ką žiūrime, kad elektroninės žiniasklaidos epochoje riba tarp fakto ir išmonės nyksta.

Kartą paklausiau *Facebooko* atstovo, ką naujo suteikia jų garsusis socialinis

LR Seime iškilmingai minimas Lietuvos diplomatinų santykių atkūrimo 20-metis

tinklas. Tik primygtinai klausiamas jis pagaliau atsakė: *more fun* – daugiau pramogų. Tik tiek? Toli gražu – ne. Šiandien kiekvienas spragtelėjimas pele, kiekvienas tavo žvilgsnis ar nuomonė jau yra parduota. Tai verslas, kuriame žarstomi milijardai. Pasaulis margas.

Kaip šiandien svarbu tvirtai stovėti ant žemės. Ant savo žemės. Kaip svarbu šiandien turėti tautinę savigarbą. Paprastą, bet tikrą savigarbą, o ne įvaizdį, nupirktą iš svieto perėjūno už milijoną litų. Kaip svarbu turėti paprastą, bet tikrą politiką, o poilsiui ir pramogai – tikrą smagų atrakcioną. Ir kaip liūdna, kai nebegali atskirti Seimo nuo atrakciono, o atrakciono nuo Seimo.

Neįtikėtina greitai Lietuva įsiliejo į svarbias tarptautines struktūras. Esame Europos Sąjungos ir NATO nariai, laiko išbandyti europietiški standartai geriau ar blogiau jau veikia daugelyje valstybės sričių. Privalome susikurti niekieno netrukdomą prieigą prie energijos ir informacijos šaltinių. Tai sunkūs, bet išsprendžiami uždaviniai. Tie konkretūs uždaviniai dažnai teisingai vadinami integracija į Vakarų. Tačiau jau darosi nebesuprantama, kai, nieko konkrečiau nebeturint galvoje, mes vis dar kažkur be galo integruojamės ir integruojamės. Yra konkreti Vakarų kultūra ir vertybės, kurias galima vadinti vakarietiškomis. Visų jų šaknys krikščioniškos, ir Lietuva į šią erdvę yra įsiliejusi nuo karaliaus Mindaugo laikų. Įstoję į minėtas organizacijas esame ten, kur mums kultūriškai pridera būti. Apsiraminkime. Didžioji dalis tos mūsų dar nebaigtos integracijos į Vakarų man panaši į blogai apsaugoto kompiuterio brukalus, kurių sraute nebegali susirasti reikiamo laiško.

Bijome tapti Europos provincija. Nebijokime – visuomet buvome Europos provincija ir jokių centrų netapsime. Pažiūrėkime bet kurį Nijolės Baužytės filmą iš serijos „Mūsų miesteliai“ ir įsitikinsime, kad mūsų pačių provincija nėra lėkšta. Lietuva visuomet buvo provincija, tačiau provincija su savo gelme, su šaknimis savoje žemėje. Nebijokime būti provincija. Bijokime tapti paviršutiniška, pakirstomis šaknimis globaliojo kaimo klajoklių tauta. Likime savimi – santūria, oriai save gerbiančia tauta, įsišaknijusia savoje žemėje, ištikima savai kultūrai ir atvira margajam pasauliui. ■

SEIMO RUDENS SESIJĄ PRADĖJUS

Ingrida VĖGELYTĖ

Ūkio augimo rodikliai įrodo, kad atsakinga Seimo valdančiųjų ir Vyriausybės veikla buvo klaidingai kritikuojama

Po ilgos ir turtingos tiek gamtinių, tiek politinių įvykių vasaros prasideda naujas darbų etapas. Seimas, kuriam teko nelengva užduotis dalyvauti suvaldant mus ištikusį ekonomikos nuosmukį, susirinko dirbti paskutiniaisiais šios kadencijos metais. Todėl kyla natūralus klausimas, kaip visgi Lietuvai pavyko susitvarkyti su įvairiais sunkumais, ką mes pasiekėme savo taupymo priemonėmis ir ką per paskutinius kadencijos metus politinė šalis valdžia ketina dar nuveikti? Ar artėjantys rinkimai ir, kaip visada tokiu metu, „karštas“ politikų noras pamaloninti rinkėjus nepakiš kojos ir nepridarys šaliai ateityje rimtesnių problemų?

Nepaisant negailestingos ir besaikės kritikos, kurią patyrė valdančioji Seimo koalicija ir Ministro Pirmininko Andriaus Kubiliaus vadovaujama Vyriausybė, džiugu ir malonu konstatuoti, kad šalies ekonomikos būklė, palyginti su praėjusiais metais, labai pagerėjo.

Statistikos departamento pateikti duomenys, kuriuos žiniasklaidoje išsamiai komentavo ir Seimo Biudžeto ir finansų komiteto narys Vitas Matuzas, rodo, kad antrąjį šių metų ketvirtį, palyginti su atitinkamu praėjusių metų laikotarpiu, BVP padidėjo daugiau kaip 6 proc. Rekordinis per visą nepriklausomybės laikotarpį 7 pirmųjų mėnesių eksportas sudarė 38,9 mlrd. litų – net 6 mlrd. daugiau nei prieš krizę. Lietuva 60 proc. nuo BVP savo prekių ir paslaugų eksportuoja, iš jų 70 proc. eksporto tenka Europos rinkoms. Importas irgi beveik visiškai grįžo į buvusį lygį. Apskritai, visos pramonės produkcija išaugo daugiau kaip dešimtadaliu. Pavyzdžiui, pirmąjį šių metų pusmetį, palyginti su praėjusiais metais,

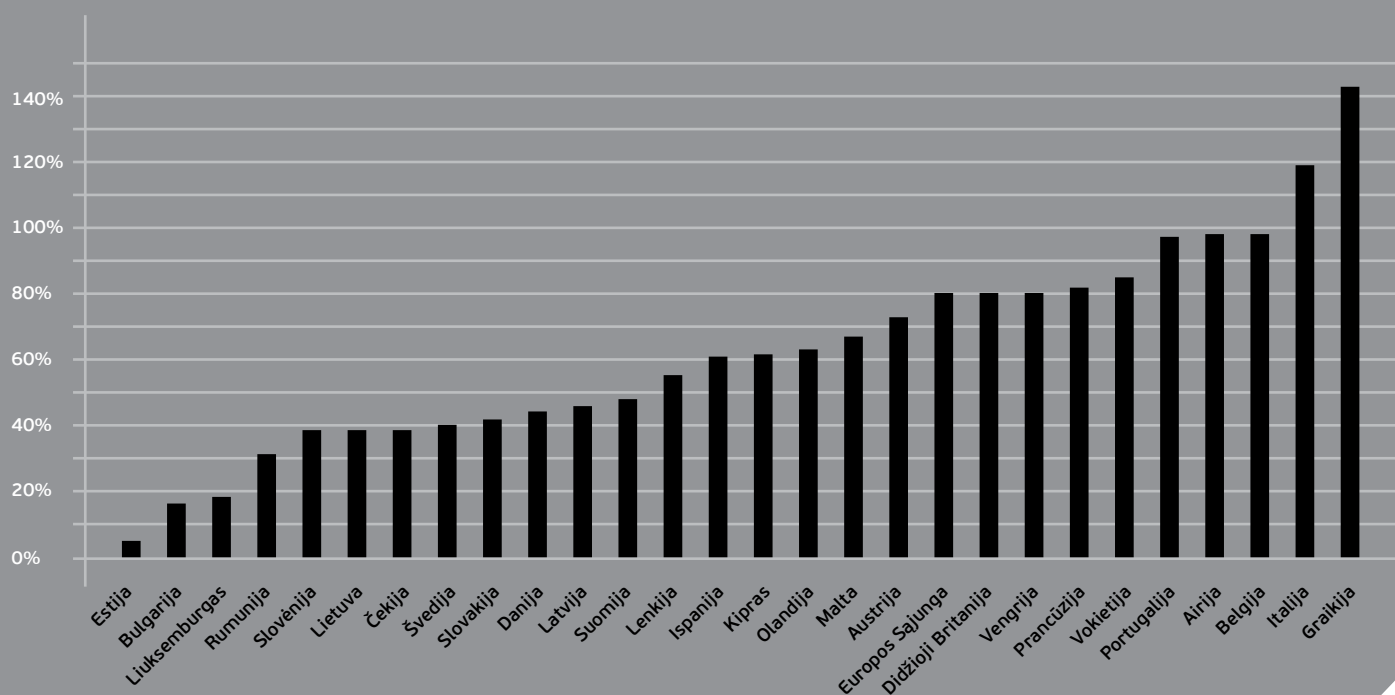
Lietuvoje atlikta daugiau kaip 17 proc. daugiau statybos darbų. Atsigauna ir vidaus vartojimas: šiemet mažmeninė prekyba išaugo penktadaliu.

Šie ūkio augimo rodikliai tik įrodo, kad atsakinga Seimo valdančiųjų ir Vyriausybės veikla buvo klaidingai kritikuojama. O patys kritikai, prieš tai buvę valdžioje, menkindami mūsų veiklą, tik mėgino užpuoloti savo populistinę politiką, kuri Lietuvą, artėjant krizei, įstūmė į dar gilesnę duobę.

Prisiminkime, kad Lietuva į tokią duobę pateko dėl to, kad iki krizės, ypač 2005–2007 metais, kai kurios ūkio sritys buvo priklausomos nuo įvežamų kreditinių išteklių, kurie keliais kartais viršijo ūkio augimą. Buvo ir dar viena priežastis. Nors šalis gyveno ekonominio pakilimo metais, viešieji finansai buvo nesubalansuoti: ir toliau valstybė gyveno skolon. Realus biudžeto deficitas iki krizės siekė ne 1–1,5, o 8–9 procentus BVP.

Pavyzdžiui, Estija, kuri taip pat pateko į krizę dėl panašių priežasčių – pigių kreditų, kurie krizės laikotarpiu, kaip ir Lietuvoje, dingo – dabar tvarkosi visiškai kitaip ir jos padėtis daug geresnė nei Lietuvos, nes vykdė kitokią biudžeto politiką. Ji jau nuo 2007-ųjų pabaigos mažino išlaidas ir didino mokesčius. Estijos politikams, ne taip kaip Lietuvos, tada užteko proto ir valios ne mėtyti pinigus prieš rinkimus siekiant pelnyti rinkėjų malonę, o pradėti taupyti. Todėl dabar ir krizės pasekmės Estijos piliečiams nėra tokios skausmingos – nors sumažėjo darbo užmokestis, išaugo nedarbas, tačiau Estija nesukaupe skolų, taigi, tas sumas, kurias Lietuva atiduoda skolai aptarnauti, Estija gali skirti svarbiems sektoriams finansuoti. ▶

ES VALSTYBIŲ SKOLOS, PROC. BVP, 2010 METAI (LIETUVOS – 38,2 PROC. BVP, ES VIDURKIS – 80 PROC. BVP)

Šaltinis - Eurostat

O kas būtų atsitikę, jei 2009 m. Seimas ir Vyriausybė būtų nesiėmę taupymo politikos, neapkarpę pensijų ir kitų socialinių išmokų, gerokai nenurėžę valstybės tarnautojų, taip pat ir Seimo bei Vyriausybės narių, užmokesčių? Kas būtų nutikę, jei būtume paklausę opozicijos ir pradėję skolintis tam, kad paskatintume dar didesnę vartojimą? Atsakymas paprastas – Lietuvos skola jau dabar būtų viršijusi 50 procentų BVP (o ne dabartinius 38), o skolos aptarnavimo išlaidos būtų panašesnės į 3, o ne 2 mlrd. litų, kokios yra šiuo metu.

Tikėtina, kad jei būtume prisidarę dar didesnių skolų, kažin ar šiandien jau galėtume rengtis nuo 2012 metų atkurti sumažintas socialinio draudimo senatvės ir netekto darbingumo pensijas. Šiam tikslui iš biudžeto reikės skirti apie 600 mln. litų. Taip pat tikriausiai negalėtume rengtis ir šių socialinių išmokų kompensavimui. Dabar gi jau planuojama, kad vidutinė pensija būtų ne mažiau kaip 5 procentais didesnė nei buvusi iki sumažinimo.

Spalio viduryje Seimui bus pateiktas vieno iš svarbiausių šalies teisės akto – valstybės biudžeto (teisingiau – biudžetų) – projektas. Pradedant Seimo rudens sesiją Ministras Pirmininkas A. Kubilius pažadėjo, kad rengiantis kitų

ES VALSTYBIŲ SKOLAI APTARNAUTI (PALŪKANOMS) SKIRIAMOS LĖŠOS PROC. BVP (2009 METAI)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Bulgarija	2,2	1,9	1,6	1,3	1,8	0,9	0,8
Estija	0,4	0,3	0,3	0,2	0,2	0,3	0,4
Italija	4,1	4,9	4,8	4,6	4,9	5,0	4,6
Latvija	:	:	:	:	0,5	0,6	1,5
Lietuva	1,5	1,1	0,9	0,9	0,8	0,8	1,4
Liuksemburgas	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3	0,5
Vengrija	4,0	4,4	4,1	3,8	4,1	4,1	4,6
Lenkija	3,1	2,9	2,9	2,7	2,4	2,3	2,6
Portugalija	2,8	2,7	2,6	2,8	2,9	3,1	2,9
Suomija	2,0	1,9	1,8	1,7	1,6	1,6	1,6
Švedija	2,2	1,8	1,8	1,7	1,8	1,7	1,2
Jungtinė Karalystė	2,0	1,9	2,1	2,0	2,2	2,2	1,9

Šaltinis - Eurostat

Tik kartu dirbdami ir sutardami išvengsime visą pasaulį kamuojančio nepritekliaus didesnių padarinių ir, skirtingai nuo Graikijos, galėsime oriai, pakelta galva, o ne ištiesta išmaldai ranka tvarkytis savo šalyje ir kurti savo gyvenimus

metų biudžeto dalyboms bus laikomasi atsakingo ir protingo požiūrio, vengiama išlaidauti, kad būtų tęsiama taupymo politika, leisianti vykdyti prisiimtus įsipareigojimus. Maža to, jis siūlo į Konstituciją įrašyti pataisą, kuri garantuotų mūsų pačių fiskalinę drausmę ir apsaugotų politikus „nuo pagundų pasiduoti kokioms nors emocijoms“.

Jis išskyrė keletą pagrindinių sričių, kurioms ketinama skirti ypatingą dėmesį. Trys pačios svarbiausios sritys – tai biudžetas ir finansai, pensijos ir „Sodros“ reforma, energetika. Kitos sritys – kova su korupcija, verslo sąlygų gerinimas, valstybės valdymo ir valstybės tarnybos tolesnis pertvarkymas.

Šiems tikslams įgyvendinti Ministras Pirmininkas turi tiek Seimo Pirmininkės, tiek šalies Prezidentės palaikymą. Bet svarbiausia, kad dabartinė mūsų valdžia jaustų ir visos šalies piliečių supratimą ir turėtų jų palaikymą. Tik kartu dirbdami ir sutardami išvengsime visą pasaulį kamuojančio nepritekliaus didesnių padarinių ir, skirtingai nuo Graikijos, galėsime oriai, pakelta galva, o ne ištiesta išmaldai ranka tvarkytis savo šalyje ir kurti savo gyvenimus. ■

LIETUVOS PROGRESAS PASAULIO KONKURENCINGUMO INDEKSE

Pagal konkurencingumą Lietuva užima 44-ąją vietą iš 142 pasaulio valstybių – taigi pakilo 3 vietomis aukščiau nei pernai. Tai 2011 m. rugsėjo 8 d. paskelbta Pasaulio konkurencingumo 2011–2012 indekse, kurį rengia Pasaulio ekonomikos forumas. Šiame indekse Lietuvos vertinimas gerėja jau antrus metus iš eilės.

Pagal Pasaulio ekonomikos forumo konkurencingumo indeksą Lietuva yra dvidešimčia vietų aukščiau už Latviją (64), bet 11 vietų žemiau už Estiją (33). Latvija šiemet pakilo šešiomis vietomis, Estija liko toje pačioje vietoje. Lietuva artėja prie regiono lyderių ir, skirtingai negu daugelis kitų šalių, išlaiko stabilią augimo tendenciją. Pirmoje indekso vietoje Šveicarija, antroje – Singapūras, trečioje – Švedija. Kinija – 26, Lenkija – 41, Rusija – 66. Paskutines tris vietas 142-jų valstybių sąrašą užima Burundis, Haitis ir Čadas.

Valstybė	2011-2012 reitingas	2010-2011 reitingas
Šveicarija	1	1
Singapūras	2	3
Švedija	3	2
Suomija	4	7
JAV	5	4
Vokietija	6	5
...	...	...
Omanas	32	34
Estija	33	33
Kuveitas	34	35
...	...	...
Italija	43	48
Lietuva	44	47
Portugalija	45	46
...	...	...
Urugvajus	63	64
Latvija	64	70
Vietnamas	65	59
...	...	...
Haitis	141	-
Čadas	142	139

Pasaulinis konkurencingumo indeksas yra pagrįstas teoriniu ir empiriniu tyrimais. Jis apima 110 kintamųjų, kurių du trečdaliai gaunami apklausiant verslo lyderius kiekvienoje šalyje, o likęs trečdalis – iš viešai prieinamų šaltinių, tokių kaip Jungtinės Tautos.

Parengta pagal LR Vyriausybės ir Pasaulio ekonomikos forumo informaciją

ŠEIMA vs „ŠEIMA“ PAGAL KONSTITUCINĮ TEISMĄ

Julius PANKA

Visas žmogaus gyvenimas yra susijęs su pokyčiais, kuriuos dažnai lydi formalumai arba neformalūs paminėjimai. Vienus pokyčius lydi dokumentai, liaudyje vadinami popieriukais, kitus pokyčius lydi priesaikos ir iškilmingi momentai. Daug žmogaus gyvenimo etapų susiję su vienokių ar kitokių pareigų ar įsipareigojimų prisiėmimais.

Pažvelkime į tai iš arčiau. Žmogus gimsta, ir gimdymo namų darbuotojai išduoda pažymą, kad x metų x dienos x valandą x moteris pagimdė berniuką ar mergaitę. Nuo tada per keletą mėnesių tėvai privalo užregistruoti gimimo faktą civilinės metrikacijos skyriuje ir naujajam žmogui išduodamas gimimo liudijimas. Tai pirmas valstybės išduodamas dokumentas naujajam piliečiui. Vėliau, jei tėvai krikščionys, vaikas pakrikštijamas, gauna krikšto liudijimą ir pareigą augti geru krikščioniu. Vaikui sulaukus septynerių metų, tėvai privalo jį leisti į mokyklą. Baigęs pradinę mokyklą, vaikas gauna pažymą, kad baigė keturias klases ir turi pradinį išsilavinimą, vėliau eina pagrindinis, vidurinis, paskui pagal poreikį ir galimybes – profesinis, aukštasis neuniversitetinis ar aukštasis universitetinis išsilavinimas. Visus šiuos mokslo etapus lydi tam tikri egzaminai ar žinių patikrinimai, taip pat oficialūs dokumentai.

Jei vaikinai ar mergina nori vairuoti automobilį, privalo lankyti vairavimo kursus, išlaikyti teorijos ir praktikos egzaminą ir gauti vairuotojo pažymėjimą. Jei žmogus palieka tėvų namus ir nori kur nors apsigyventi, tą gyvenimo pokytį taip pat lydi formalumas: jei butas nuomojamas, sudaroma nuomos sutartis, kur numatomi tam tikri įsipareigojimai ir teisės, jei įsigyjamas nekilnojamas turtas, ši procesą lydi nuosavybės dokumentai, kurie privalomai registruojami registrų centre. Jei pilietis ar pilietė tarnauja kariuomenėje, kad gautų ginklą ir teisę vadintis kariu ar karininku, privalo pasirašyti sutartį su valstybe

Martynos Žilionytės nuotrauka

ir duoti priesaiką. Beje, sutartis būtina visiems su darbu susijusiems santykiams, o priesaika tik daliai profesijų – kariams, gydytojams ir t. t.

Taigi, apibendrinant galima pasakyti, kad daugybei gyvenimo sričių – nuo vaiko gimimo iki automobilio įsigijimo, privalomi formalumai, kurie vienaip ar kitaip būtų registruojami valstybės įstaigose. Taip vyksta jau ne vieną šimtmetį. Aišku, senovėje buvo ir kitokių būdų įteisinti vieną ar kitą įvykį. Didesniam pirkiniui, pavyzdžiui, arkliui įsigyti buvo reikalingi liudininkai, su kuriais reikėdavo atšvęsti – gerti magaryčių, kad kilus ginčui dėl nuosavybės, būtų kas patvirtina, kad tikrai įvyko vienas ar kitas sandoris. Tačiau dabar ne apie tai, dabar norėtųsi sugrįžti į šiuos laikus, sugrįžti į šių dienų Lietuvą.

Šių metų rugsėjo 28 dieną Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas paskelbė, kad 2008 metais Lietuvos Seimo priimta ir susilaukusi plataus visuomenės palaikymo Valstybinė šeimos politikos koncepcija, jei tiksliau, tai kai kurios jos nuostatos prieštarauja Konstitucijai.

Šiame nutarime teigiama:

Santuoka yra vienas iš šeimos konstitucinio instituto pagrindų šeimos santykiams kurti. Tai yra istoriškai susiklostęs modelis, neabejotinai turįs išskirtinę vertę visuomenės gyvenime, užtikrinantis tautos ir valstybės gyvybingumą bei istorinį išlikimą. Tačiau tai nereiškia, kad pagal Konstituciją nėra saugomos ir ginamos kitokios nei santuokos pagrindų sudarytos šeimos. <... >

Taigi Seimas, koncepcijoje nustatęs, kad šeima yra laikomi tik susituokę ar buvę susituokę vyras ir moteris bei jų vaikai (įvaikiai) ir taip susiaurinęs šeimos, kaip konstitucinio instituto, turinį, nesilaikė iš Konstitucijos kylančios šeimos, kaip konstitucinės vertybės, kuri gali būti sukurta ne tik santuokos pagrindu, sampratos.

Jei šį nutarimą išversime į kasdienę žmonių kalbą, tai suprasime, kad ponams iš Konstitucinio Teismo neįtiko koncepcijoje vartojama sąvoka šeima, anot jų, ji vartojama per siaurai. Į Konstitucinį Teismą kreipėsi grupė parlamentarų, kurie buvo nepatenkinti krikščioniška, nuo amžių pasiteisinusia

šeimos sąvoka, ir rado toje turinčioje saugoti ir ginti konstitucines vertybes institucijoje palaikymą ir pritarimą. Konstitucinio Teismo sprendimai yra galutiniai ir neskundžiami. Kai kas sako, kad šios institucijos ir jos sprendimų net kritikuoti nevalia. Tačiau protingas žmogus vadovaujasi savo protu ir sąžine. Jei Lietuvoje bus pakankamai sąžiningų, dorų ir savo galva mąstančių žmonių, šį absurdišką Konstitucinio Teismo „neklįstančiųjų“ sprendimą galėtų panaikinti Tautos sprendimas, priimtas referendume.

Turbūt teisingiausia būtų pateikti šeimos koncepcijos ištrauką, kuri ir sukėlė tokį nepritarimą:

Šeima – esminis visuomenės gėris, kylantis iš žmogaus prigimties ir grindžiamas savanorišku vyro ir moters santuokiniu pasižadėjimu skirti savo gyvenimą šeiminiams santykiams kurti, užtikrinantis šeimos narių – vyro ir moters, vaikų bei visų kartų gerovę ir sveikos visuomenės raidą, tautos bei valstybės gyvybingumą ir kūrybingumą. Todėl valstybės ir nevyriausybinės institucijos privalo užtikrinti šeimos integralumui palankią aplinką, plėtodamos ir tobulindamos jos teisinę ir socialinę bazę.

Taigi, daugiausia nepritarimo šioje koncepcijoje sukėlė žodžiai, kad šeima grindžiama savanorišku vyro ir moters santuokiniu pasižadėjimu. Pasipylė interpretacijos ir puolimas. Neva tokiu požiūriu yra diskriminuojamos kitos šeimos formos. Trumpai apžvelkime tas kitas šeimos formas. Sociologijoje vartojama tarptautinė sąvoka kohabitacija, kuri reiškia žmonių gyvenimą nesusituokus, neįteisintus savo santykių oficialiai. Lietuviškai kohabitacija reiškia gyvenimą sumetus skudurus arba buvimą sugyventiniais. Tokių socialinių darinių tiek Lietuvoje, tiek Europoje, tiek ir visame pasaulyje skaičius intensyviai auga. Tačiau tai dažnai parodo poros nepasitikėjimą vienas kitu, nenorą įsipareigoti iki „mirtis mus išskirs“. Kaip teigia psichologai, tokį gyvenimo būdą dažnai renkasi socialiai nesubrendusios, infantilios (vaikiškos) asmenybės, linkusios gyventi šia diena. Kohabitacijos įteisinimas oficialiai pripažįstant jai šeimos sąvoką, parodytų valstybės ir visuomenės pakantumą baimei įsipareigoti. Nesinori kalbėti apie tokį paprastą dalyką, kaip teisinės problemas, su kuriomis

susidurtų tokia „šeima“, žuvus ar dingus be žinios vienam jos nariui. O kas bus, jei vienas iš sugyventinių pakliūs į nelaimę, patirs traumą, bus prikaustytas prie patalo, kokios teisinės garantijos padės jam ar jai? Propaguojant sugyventinių gyvenimo būdą, dažnai nukenčia vaikai, kai vienam iš sugyventinių viskas atsibosta, jis nusispjauja ir nutraukia visus santykius. Juk tam nereikia, kaip šeimoje, kreiptis į teismą, gauti sutikimą iš vaikų teisių apsaugos tarnybos ir taip toliau. Nenorą registruoti oficialios santuokos ir reikalavimą sugyventinius laikyti šeima galima drąsiai lyginti su žmogumi, norinčiu vairuoti automobilį, bet nelaikyti vairuotojo egzamino, su kariu, kuris nori tarnauti kariuomenėje, bet atsisako duoti priesaiką Tėvynei, su žmogumi, norinčiu valdyti transporto priemonę ar turėti nekilnojamą jį turtą, bet jokia būdu jo neregistruoti ir neįforminti. Mūsų visuomenėje labai dažnai trūksta atsakomybės, trūksta supratimo, kad pareigos ir įsipareigojimai neatšiejami nuo teisių. Jei nori turėti teises, privalai įsipareigoti, privalai prisiiimti pareigas. Žmogaus teisės negali egzistuoti be žmogaus pareigų, o jei nenori pareigų, negausi ir teisių. Šis suvokimas sunkiai pasiekia kai kurių žmonių sąmonę.

Dar viena „šeimos“ forma yra vadinami vieniši tėvai ar vienišos motinos. Taip, kartais nutinka, kai žmonės miršta palikdami sutuoktinį našlauti ir vieną auginti vaikus. Vieno iš tėvų mirtis yra didelė netektis vaikams ir labai skaudus išgyvenimas likusiam gyvam sutuoktiniui. Tokiems žmonėms ir valstybė, ir visuomenė turi padėti. Pagalba turi būti kompleksinė, pradedant dėmesio parodymu, geru žodžiu ir baigiant pinigine parama, pašalpomis, išmokomis, mokesčinėmis lengvatomis, kompensacijomis ir t. t. Tačiau nelaimės negalima laikyti norma. Tokiam socialiniam dariniui kaip nepilna šeima reikia didesnio valstybės dėmesio ir paramos, taigi, jos sulyginimas su pilna šeima netgi galėtų diskriminuoti nepilną šeimą. O vaikai, kuriuos augina vienas tėvas ar motina, ne todėl, kad sutuoktinis mirė, o todėl, kad tėvai išsiskyrė, tam tikra prasme yra probleminė grupė, reikalaujanti visuomenės ir valstybės dėmesio. Tiek vienišos motinos, tiek vieniši tėvai turi būti remiami valstybės, jiems turi būti skiriama

Nenorą registruoti oficialios santuokos ir reikalavimą sugyventinius laikyti šeima galima drąsiai lyginti su žmogumi, norinčiu vairuoti automobilį, bet nelaikyti vairuotojo egzamino

pagalba, tačiau jie negali būti vadinami pilna šeima. Iš kitos pusės, pilna šeima turi būti valstybės skatinama, ji turi būti rodoma kaip pavyzdys, kaip siekiamybė.

Baigdamas norėčiau pacituoti vienišos motinos laišką, rašytą vienai seniai jau nebeegzistuojančiai televizijos laidai, bet tiesiogiai susijusį su šiame straipsnyje aptariamais dalykais:

Net labai gerai augindama savo vaiką, vieniša motina, jau esi jį apvogusi, nuskriaudusi visam gyvenimui. Nei brangiausi žaislai, rūbai neatstos nei tėvo, nei pilnos šeimos. Taigi, išeina, kad ne savo, o vaiko gyvenimą paaukoji. Aš niekada nesijaučiu, jog aš aukujuosi, man labai gera, kad turiu sūnų, turiu šeimą, man to užtenka, aš laiminga, tačiau be galo mylėdama sūnų, jaučiu, kaip jį esu nuskriaudusi, aš jaučiu, kaip jam reikia pilnos šeimos. Kad Jūs būtumėt matę, kokiom akytėm vaikas žiūrėjo į trinukų šeimos ansamblių. Tik dabar aš supratau, jog negalėsiu viena gerai, pilnai išauklėti sūnaus, nors labai stengiuosi. Nieko jam netrūksta, apvilktas gal dar geriau nei kiti, o žaislų tai kaip parduotuvė, meilės, žinių pasistengiu duoti už du, bet žmogui to maža...

Taigi, vaikui niekas neatstos pilnos šeimos, tokios šeimos, kurioje visi gali jaustis saugūs, kurioje yra meilė ir pagarba vienas kitam. Kiekvienas vaikas turi teisę į tėvo ir motinos meilę, rūpestį, pavyzdį ir pagalbą. O šią teisę užtikrinti gali padėti tik tvirtos, abipusiškais įsipareigojimais, duodamais sudarant santuoką, paremtos šeimos. ■

V. URBONAVIČIUS: UŽDARA TEISMŲ SISTEMA KIŠA KOJĄ PATI SAU

„Apžvalgos“ informacija

Skaistės Zolubaitės nuotrauka

V. Urbonavičius

Vilniaus miesto 1-asis apylinkės teismas rugsėjo 22 d. galimo papirkimo byloje išteisino buvusį Vilniaus miesto savivaldybės tarybos narį Audrių Butkevičių, o kitas buvęs Vilniaus valdžios atstovas Gintaras Kazakas atsipirko 22,1 tūkst. litų bauda.

Dabartinio Vilniaus m. savivaldybės tarybos nario Vido Urbonavičiaus išplatintame pranešime teigiama, kad toks teismo sprendimas sostinės politiką tiesiog šokiravo. Tai gi, apie šio šoko priežastis ir lietuviškojo teisingumo niuansus ir kalbamės su Tėvynės sąjungos-Lietuvos krikščionių demokratų frakcijos Vilniaus m. savivaldybės taryboje seniūnu V. URBONAVIČIUMI.

Kaip vertinate minėtą teismo sprendimą galimo papirkimo byloje, kurios nagrinėjime pats dalyvavote kaip liudininkas?

Sunku kalbėti ir vertinti teismo darbą po tokio sprendimo. Deja, bet šiuo metu apskritai neegzistuoja jokia teisėjų darbo kokybės vertinimo sistema, kuria visuomenė galėtų remtis. Tai, ką dėstau, tiesiog yra mano nuomonė,

susidaranti iš šono stebint teismo darbą ir liudijant teisme.

Apskritai šio teismo metu kilo įspūdis, kad bylos nagrinėjimas buvo labai ištęstas, nes posėdžiai vyko tik kartą per mėnesį, o galiausiai buvo pakeistas teisėjas ir byla pradėta nagrinėti iš naujo. Sprendimas man, kaip Lietuvos piliečiui, yra visiškai neaiškus – kaip taip gali būti, jei galimą nusikalstamą veiklą daro du susitarę asmenys, tačiau vienas yra pripažįstamas nusikaltėliu ir nuteisiamas, o kitas išteinamas. Dar keisčiau atrodo teismo sprendimas konfiskuoti tik dalį pinigų, kuriais buvo bandoma mane papirkti, tuomet darytina išvada, kad dalį pinigų man perdavė teisėtai?.. Galima tik pašaržuoti, įdomu, kaip juos turėčiau deklaruoti Valstybinėje mokesčių inspekcijoje?

Skaitytojams priminsim, kad aptariama byla buvo iškelta po to, kai Jūs, susidūręs su korupcijos atveju, kreipėtės į STT. Pasielgėte sąžiningai ir pilietiškai. Ar lietuviškasis teisingumas pateisino Jūsų, kaip piliečio, lūkesčius? Aš, kaip jaunas žmogus, tikrai turėjau didelių lūkesčių ir maniau, kad pilietiškas elgesys yra reikalingas ir būtinas mūsų valstybės vystymuisi. Ikiteisminio tyrimo metu atrodė, kad teisėsauga veikia tikrai efektyviai, tačiau, deja, kaip patyriau dalyvaudamas teismo procese, teismuose situacija yra radikaliai skirtinga. Manau, kad piliečių kontrolės nebuvimas neigiamai veikia teismų darbo kokybę. Uždara teismų sistema kiša koją pati sau, nes nesant objektyvaus ir kritiško požiūrio iš šalies, bet kokia sistema nustoja tobulėti ir pradeda veikti atskirai nuo visuomenės. Mane, kaip ir nemažą dalį Lietuvos žmonių, nuvilia teismų veikla ir neaiškūs sprendimų motyvai.

Ko, Jūsų nuomone, reikėtų, kad teismais Lietuvoje būtų labiau pasitikima? Visų pirma norėčiau pažymėti, kad vis garsėja visuomenės balsas,

reikalaujantis leisti pačiai visuomenei dalyvauti priimant sprendimus ir vertinti teismų darbą. Antra, tikrai palaikau tokią nuomonę ir manau, kad šis teismo procesas tik dar labiau tai įrodo. Manau, kad teismų sistemos atsivėrimas visuomenei leistų pakelti žmonių pasitikėjimą ne tik teismais, bet ir teisingumu apskritai. Bėlieka tikėtis, kad teismų įstatymo pataisos neužsigulės Seime ir neaiškumų liks mažiau. ■

Danos Augulės piešinys

Rasa BAŠKIENĖ

ESAME GIMĘ, KAD MYLĖTUME DIEVĄ IR ARTIMĄ...

Artėjant Pasaulinei misijų dienai, kurią prieš aštuoniasdešimt metų pakvietė švęsti popiežius Pijus XI ir kuri švenčiama trečiąjį spalio mėnesio sekmadienį, norėtusi prisiminti žmones, pašventusius visą savo gyvenimą Gerosios naujienos nešimui, dėl to patiriant daug vargo, sunkumų, kartais net žūstant kančinio mirtimi. Benediktas XVI yra sakęs, kad Bažnyčia darbuojasi ne dėl laikino viešpatavimo, ne dėl savo valdų išplėtimo, bet tam, kad vestų visas tautas prie Kristaus, pasaulio išganytojo. Skelbti Evangeliją – tai tarnauti visiems, ypač kenčiantiems ir atstumtiesiems, anot Benedikto XVI, tai neturi „nei ribų, nei sienų“. Su giliu dėkingumu ir pagarba prisimindamas visų laikų misionierius Benediktas XVI sako, kad „misijų uolumas visuomet buvo mūsų Bažnyčios gyvybingumo ženklas“.

Pietų Amerikos žemyne plyti Amazonija – milžiniškas Amazonės upės baseinas, apimantis didelę Brazilijos dalį, taip pat dalį Peru, Venesuelos, Kolumbijos ir Bolivijos teritorijų. Tai vienas didžiausių pasaulyje gamtinių regionų, pasižymintis labai gausia ir įvairia augalija ir gyvūnija, specifinėmis klimatinėmis sąlygomis. Amazonija – vienas mažiausiai iširtų ir įsisavintų pasaulio regionų, dėl nepaprastai sunkių gyvenimo sąlygų kartais vadinamas „žaliuoju pragaru“, nes manoma, kad tik Antarktyje ir dykumose išgyventi yra sunkiau. Amazonija apima 7 milijonų kvadratinį kilometrų teritoriją, kurios didžiąją dalį sudaro miškai, dažnai vadinami mūsų planetos plaučiais. Manoma, kad Amazoniją indėnai pradėjo apgyventi prieš 12 tūkstančių metų, o pirmieji europiečiai apsilankė XVI amžiuje. Tuomet ir pradėta Amazoniją kolonizuoti.

Amazonija turi daug paslapčių, čia atrandamos naujos augalų, gyvūnų rūšys, o kartais mus vis pasiekia naujienos, kad surasta dar viena nežinoma vietos gyventojų gentis. Štai 2011 metų birželio mėnesį, palydovinių stebėjimų duomenimis,

Laivas-poliklinika, 1963 m.

Brazilijos pietvakarių džiunglėse netoli sienos su Peru vėl buvo aptikta maždaug 200 čiabuvių, priklausančių iki šiol nežinotai genčiai. Amazonės džiunglėse gausu indėnų tautelių, puikiai prisitaikiusių gyventi europiečiui siaubą keliančiomis sąlygomis, tačiau susidūrimas su mūsų europietiška civilizacija jau nuo pat pradžių indėnams kėlė ir tebekelia grėsmę. Tai ligos, miškų kirtimas, nelegali medžioklė, žvejyba, naudingųjų iškasenų paieška.

MISIONIERIAI

Kartu su kolonizatoriais į Amazoniją vyko ir misionieriai. Atvykę jie stengėsi krikščionybę perteikti čiabuviams priimtiniu būdu, išmokdami jų kalbą, gerbdami papročius, apeigas, kartu rūpindamiesi jų gynimu nuo atvykėlių išnaudotojų, taip pat šviesdami ir gydydami. Labai daug nuveikė XVII–XVIII a. Amazonijoje misijas kūrė ir jose darbavęsi jėzuitai, kurie po 1750 metų Madrido sutarties (sutartimi buvo nustatytos Ispanijos ir Portugalijos imperijų sienos Pietų Amerikoje) buvo išstumti, o jų įkurtos misijos sunaikintos, indėnai išvaryti. 1986 metais britų sukurtas filmas „Misija“

vaizduoja tuos įvykius, akcentuodamas išvaromų indėnų, kurių jau kelios kartos gyveno misijose, padėties tragizmą.

II Vatikano susirinkime, vykusiame 1962–1965 metais, skelbta, kad kiekvieni tautai Dievas save apreikia savaip, kiekvienas žmogus gali garbinti Jėzų, laikydamasis savo kultūrinių tradicijų. Misionieriai, išmokdami vietinių tautų kalbas ir susipažindami su papročiais ir tradicijomis, stengiasi tai išsaugoti. Į Amazonės indėnų gyvavimo istoriją prasmingai yra įsilieję ir lietuviai misionieriai, apie kuriuos rašo kunigas Antanas Saulaitis savo knygoje „Trys dešimtmečiai Pietų Amerikoje“. Knygoje aprašyti misionieriai – tai kunigas ir daktaras Ferdinandas Aleksandras Bendoraitis, vienuolė sesuo Ksavera Emilija Šakėnaitė, daktaras Vytas Kiaušas, sesuo Liucija Maziliauskaitė, kunigas Kazys Jurgis Bėkšta. Pasak A. Saulaičio, norint aprašyti lietuvių misionierių veiklą, reikėtų plačios studijos ir daugybės tomų. Jų gyvenimas ir darbas yra Lietuvos ir Lietuvos Bažnyčios istorijos dalis.

Šiame straipsnyje, padedant teatrologui Aleksandrui Guobiui, maloniai sutikusiam pasidalyti savo dviejų

Vlodo Ščiavinsko nuotrauka

Mamorės upė teka tarp Bolivijos ir Brazilijos

ekspedicijų į Amazoniją įspūdžiais, iš kurių gimė apysakos „Lietuviai Amazonijos džiunglėse“ (V., 1991 m.) ir „Lietuvių misijos Amazonėje“ (V., 2002–2003 m., autoriai kun. A. Saulaitis ir A. Guobys), pabandydysime papasakoti apie kunigą ir daktarą F. A. Bendoraitį ir seserį Ksaverą (E. Šakėnaitę), du iškilus lietuvius misionierius, kurių gyvenimai lemtingai susipynė emigracijoje Paryžiuje, o vėliau Pietų Amerikos džiunglėse.

1990 METŲ EKSPEDICIJA Į AMAZONĖS DŽIUNGLES

Sovietų laikais trumpųjų radijo bangų diapazonas buvo skylė geležinėje uždangoje, per kurią skverbėsi informacija iš uždraustojo pasaulio. Minėtame diapazone buvo galima pasiklausyti žinių iš tokių radijo stočių kaip „Amerikos balsas“, „Vatikano radijas“ ir kt. Sovietų Sąjungos laikais radijo mėgėjai, trumpomis bangomis naršantys eterį, prilygo dabartiniams internautams. Tokiu būdu buvo užmegztas ryšys su tolimojoje Amazonėje gyvenusiu lietuvių kunigu ir gydytoju Ferdinandu Aleksandru Bendoraičiu. Tačiau galimybė aplankyti jo vadovaujamą misiją atsirado tik tada, kai Lietuva tapo nepriklausoma. 1990 metais keliauti į Amazoniją susirinko 15 įvairaus amžiaus ir pomėgių žmonių grupė. Šiuos žmones vienijo entuziazmas ir smalsumas. Ruoštasi kelionei buvo gana egzotiškais aplinkybėmis: tuometė Kazimiros Prunskienės vadovaujama

vyriausybė, iš pradžių žadėjusi ekspediciją paremti finansiskai, vėliau savo ketinimų atsisakė: „...neiški ekspedicija, neaiškūs tikslai...“. Teko turguje pirkti dolerių, vežti juos užsisivus drabužiuose. Skrido į Limą, Peru sostinę, kartu su jūrininkais, vykusiais į Ramųjį vandenyną gaudyti žuvis. Nuo Limos iki Bolivijos sostinės La Paso Andus teko įveikti autobusais, prieš tai policininkams įspėjus apie tykančius pavojus ir netgi peržegnojus. Žegnodavosi ir patys vairuotojai, tad lietuviams dar didesnę nerimą kėlė vingiuoti kalnų keliai, bedugnės ties posūkiais, nusiritę automobiliai, kryžiai... Tačiau viskas baigėsi

laimingai, o iš La Paso, kariškių maloniai sutikti ir globojami, keliautojai likusius 400 kilometrų iki Guayaramerino skrido didžiuoju kariniu lėktuvu. Guayaramerine prie lėktuvo trapo lietuvius išskėstomis rankomis sutiko padre A. Bendoraitis ir sesuo Ksavera.

PADRE MEDICO

Apie A. Bendoraitį mūsų keliautojai buvo daug girdėję iš radijo ir televizijos laidų, publikacijų, misijų darbuotojų laiškų. 1919 metais Lietuvos dvarininkų šeimoje gimęs A. Bendoraitis šešerių metų amžiaus tėvų buvo išsiųstas į Paryžių

Nuotrauka iš knygos „Lietuvių misijos Amazonėje“

A. Bendoraitis tarp indėnų, 1964 m.

pas bevaikius tetą ir jos vyrą – Prancūzijos diplomata. Čia jis baigė Sorbonos universiteto medicinos fakultetą, kartu lankydamas Dailės akademiją. Po universiteto baigimo buvo išsiųstas į Gaboną (Afrika), kur susidraugavo su teologu ir filosofu Albertu Šveiceriu, Nobelio premijos laureatu (1952). Ši pažintis padarė nepaprastą įtaką A. Bendoraičio gyvenimui, paskatintas A. Šveicerio jis priėmė kunigo šventimus, prieš tai Paryžiuje baigęs teologijos ir filosofijos studijas. A. Bendoraičio giminės herbe įrašytas šūkis „Caritas et amor“ įkūnijo jo pasaulėjautą, kurios kertiniu akmeniu tapo meilė kenčiantiems. 1961 metais į Paryžių atvykęs vyskupas pakvietė A. Bendoraitį į Rondonijos gubernatūrą Amazonijoje, taip naujasis misionierius atsidūrė Brazilijoje. Čia jam teko būti ne tik gydytoju ir misionieriumi, bet ir mokyti indėnų įvairių dalykų: žvejoti, statyti, gaminti statybines medžiagas. A. Bendoraitis išplėtojo labai plačią veiklą: įsigijo plaukiojančią polikliniką laive „Lithuania“ (jam sugedus, keitė vieną po kito dar keturis laivus), kuria plaukiodavo Mamerės upe ir gydydavo indėnus nuo gripo, turberkuliozės, raupsų, maliarijos ir kitų ligų. Vėliau Guajara Mirimo (Brazilija) mieste pastatė ligoninę, pavadintą Gerojo Ganytojo vardu. Ligoninėje buvo įrengta kopyčia, išpušta Kazimiero ir kitų šventųjų vitražais languose. Kai sugalvojo statyti ligoninę, A. Bendoraitis nusprendė įkurti plytų fabriką, pradėjo kasti molį ir degti plytas. Tokiu būdu atsirado nauja

pramonė. Lėšas ligoninės statybai aukojo labdaringos organizacijos ir A. Bendoraičio draugai iš Paryžiaus, Amerikos, Anglijos, Vokietijos. Padre medico, kaip jį vadindavo vietiniai gyventojai, mokėjo gal 9 kalbas, turėjo pažinčių visame pasaulyje, ir visa tai labai pravertė jo misijai. Keliaujant laivais ir gydant indėnus, padrei Aleksandriui kartais tekdavo pakliūti į situacijas, kai mirtis būdavo visai šalia: 1963 metais jis pakliuvo į nelaisvę vienai indėnų genčiai, kuri ruošėsi jį rituališkai nužudyti. Anot padre Aleksandro, jam greičiausiai padėjo Dievo valia ir ta aplinkybė, kad išgelbėjo vado sūnų, išoperavęs jam apendicitą. Kitą kartą sunkiai apsirgo pats padre. Indėnams teko jį plukdyti piroga ir kartais išversti į vandenį. Sesuo Ksavera lyg angelas sargas sekė padre jodama upės pakrante. Viskas baigėsi gerai ir padre dar daugelį metų Brazilijoje gydė ligonius. Brazilijos vyriausybė, įvertindama jo veiklą, suteikė pilietybę, išrinko Brazilijos akademijos nariu, įteikė kitų aukštų apdovanojimų. Nepaisant to, padre Bendoraitis apie 1985-uosius metus Gerojo Ganytojo ligoninę pavedė vyskupo globai, o pats persikėlė į Boliviją – Guayarameriną, kur ėmėsi naujo užmojo – statyti ligoninę motinai ir vaikui. Padre ir čia išplėtojo labai plačią veiklą: įkūrė neturtingų vaikų mitybos centrą, pastatė mokyklą, įsteigė stipendijas ypač gabiems vaikams. Visas šis kompleksas buvo pavadintas Centro materno infantil vardu, jame darbavosi daugybė žmonių: vienuolių, gydytojų, mokytojų, inžinierių,

A. Bendoraičio giminės herbe įrašytas šūkis „Caritas et amor“ įkūnijo jo pasaulėjautą, kurios kertiniu akmeniu tapo meilė kenčiantiems

mechanikų, skalbėjų, virėjų, sodininkų... Medicininė technika buvo pačios aukščiausios kokybės, vaistai ir medikamentai plaukė iš viso pasaulio... Padre darė tiesiog stebuklus ir tuo negalėjo atsistebėti lietuviai keliautojai, atvykę padėti 1990 metais. A. Guobys atsimena, kaip atvykdami keliautojai atsivežė 45 kilogramus vaistų (valerijono, nes kitokių vaistų Maskva neleido gabenti) ir kaip A. Bendoraitis, su šypsena dėkodamas, mestelėjo: „Vakar gavome 2 tonas vaistų iš Vokietijos...“ Lietuviai po aklimatizacijos irgi greitai kibo į darbus: kas padėjo gydyti, kas statyti, kas medicininę aparatūrą remontuoti... Negalėdami prisidėti lėšomis, misijai padėti stengėsi nuoširdžiu darbu. Lietuviai patys įsitikino, kaip sunku ką nors pastatyti Amazonijoje, kur viską suėda termitai. Padre Bendoraitis mokė vietinius, kad statant reikia pilti specialių nuodų, termitų pyšius pripildyti cemento ir smėlio mišinio ir gelžbetonio. Namus džiunglėse reikia statyti iš karčių, sustatytų tokiais tarpais, kad gyvačių neprilįstų, taip pat ant polių. Bolivijos vyriausybė irgi aukštai įvertino A. Bendoraičio nuopelnus, leido laikyti ginklą savigny.

Pasak A. Guobio, kalbėti apie padre Bendoraitį nėra paprasta, ypač, jei pažinai jį tik mėnesį... Atmintin įsirežė to didelės sielos žmogaus žodžiai: „Dievą matau kiekviename žmoguje... Esame gimę, kad mylėtume Dievą ir artimą. Mano visa veikla remiasi Dievo meile. Galvoti apie kitus ir teikti jiems paslaugas – mano idealas.“

Brazilijoje leidžiamame laikraštyje „Brazilija Catoliko“, pakliuvusiame į rankas 1990 metų ekspedicijos dalyviams,

Nuotrauka iš knygos „Lietuvių misijos Amazonėje“

Sesuo Ksavera su pirmisiais pakrikštytais indėnais, 1965 m.

Padre Aleksandras seserį Ksaverą nepaprastai vertino, vadino ją uola, ant kurios laikosi misijos

buvo rašoma, kad didieji pasaulio misionieriai prilygsta Kristaus apaštalams, kurių misija suvokiama kaip žmogaus pašaukimo ir idealo siekimo aukščiausioji išraiška. Straipsnio autorius suskaičiavo dvylika žymiausių mūsų laikų misionierių: M. Kolbe, A. Šveiceris, K. Lubich, motina Teresė, M. Gandis, L. M. Kingas ir kt. Vienas iš dvylikos – Aleksandras Bendoraitis.

SESUO KSAVERA

Emilijos Šakėnaitės – sesers Ksaveros – ir Aleksandro Bendoraičio gyvenimai lemtingai susidūrė dar Paryžiuje. Abu buvo emigrantai iš Lietuvos, atvykę pasisemti gyvenimo pažinimo ir mokslų, abu buvo atkirsti nuo artimųjų, komunistiniam tvanui užliejus Lietuvą. Abiejų giminaičiai bolševikų buvo išvežti ar išžudyti. Sesuo Ksavera nuo vaikystės pasižymėjo nepaprastu pamaldumu, tad ir Paryžiaus vienuolyne atsidūrė begalinės Dievo meilės vedina. Čia baigė teologijos kursą, čia tapo novice, priimdama neturto, paklusnumo ir skastybės įžadus. Visas tolesnis sesers Ksaveros gyvenimas buvo pašvęstas rūpesčiui ligoniais ir kenčiančiais. Lankė ir slaugė juos, nepaisydama nei dienų, nei valandų, pamiršdama save, dažnai pati ligone tapdama. Be galo ilgėjosi Lietuvos, savo artimųjų, su kuriais ryšys ilgus metus buvo nutrūkęs. Buvo be galo laiminga, pradėjusi gauti iš jų laiškus jau po Stalino mirties, – atsirado vilties kibirkštėlė kada nors aplankyti Lietuvą ir juos pamatyti. 1960 metais Aleksandrui Bendoraičiui pakvietus atvykti į jo vadovaujamas misijas, ji nedvejodama

Iš A. Guobio asmeninio archyvo

Misionierė sesuo Ksavera Lietuvoje

priėmė kvietimą ir atvyko į Guajara Mirimo miestelį Brazilijoje. Gyventi teko kiaurame namelyje su palmių stogu. Šiame būste kiekvieną vakarą būdavo pilna šikšnosparnių, driežų, gyvačių ir milžiniškų vorų. O kur dar moskitai, termitai, nepakeliamas karštis ir drėgmė... Didžiausias išbandymas buvo kelionė pas sergančius indėnus džiunglėse. Atvykusi išvydo daugybę žmonių, gulinčių ant žemės, – jie kosėjo, karščiavo ir buvo visiškai bejėgiai susirasti maisto. Misionieriai gydė indėnus penicilinu ir klausinėjo čiabuvių, kada šie juos pačius suvalgysią, nes buvo girdėję, kad indėnai labai vertina baltųjų smegenis... Šie atsakinėjo, kad tikrai suvalgys, bet tik tada, kai jie numirs... Susirgo ir patys misionieriai, susirgo tuomet ir padre Aleksandras. Vėliau džiunglių liga – maliarija – susirgo ir sesuo Ksavera. Aplankęs ją sveiktančią vyskupas paguodė, kad jau dabar ši gyvenianti ilgai ir laimingai. Padre Aleksandras seserį Ksaverą nepaprastai vertino, vadino ją uola, ant kurios laikosi misijos. Dėl jos nepaprasto triūso, atsidavimo ligoniams ir nuoširdžių maldų klestėjo misijos. Ji dalyvavo visuose padre

žygiuose ir darbuose, aktyviai darbuodamasi laive ligoninėje, prižiūradama daržus ir gėlynus Gerojo Ganytojo ligoninėje. Jos rūpestingos rankos vėliau puoselėjo sodą ir gėles Centro materno infantil ligoninės komplekse, ten jos žinioje buvo ir vaistinė, kurią ji labai tvarkingai ir švariai užlaikė. Ir visą laiką ji nesiliovė ilgėjusis Lietuvos, kurią aplankė jau po Nepriklausomybės paskelbimo... Anykščių kraštas didžiujasi poetais, muzikais, mokslo vyrais, jis taip pat gali didžiutis iškilia misioniere, garsinusia Lietuvą savo gerais darbais Pietų Amerikoje.

Padre Aleksandras mirė 1998 metais ir buvo palaidotas Guayaramerine (Bolivija), jo paties įkurtos ligoninės teritorijoje. Į laidotuves iš viso pasaulio suvažiavo daug žmonių, žadėjusių puoselėti jo atminimą ir tęsti pradėtus darbus. Tačiau A. Guobiui nuvykus aplankyti sesers Ksaveros 1999 metais, viskas atrodė jau kitaip: ligoninė apleista, turtas išgrobstytas, dalis padre asmeninių daiktų ir dauguma archyvų dingę (kai Gerojo Ganytojo ligoninė Guajara Mirime

(Brazilijoje), atitekusi vyskupijos globon, klestėte klestėjo). Centro materno infantil ligoninės steigėjai buvo 4 asmenys: velionis A. Bendoraitis, sesuo Ksavera ir du vietiniai gyventojai. Mirus A. Bendoraičiui, pradėtas grobstyti ligoninės turtas, o džiunglėse, už 15 kilometrų nuo ligoninės, buvo įsteigta privati poliklinika. Šiam liūdnam grobstymo procesui garbaus amžiaus sesuo Ksavera nebuvo pajėgi pasipriešinti. Nesijausdama saugi ji tik rūpinosi kuo greičiau sutvarkyti su ligoninės turto, priklausiusiu jai, susijusius formalumus ir išvykti į Lietuvą. Bet tam išsipildyti nebuvo lemta... 2000-aisiais ji buvo rasta negyva savo namų vonioje, žuvusi itin keistomis aplinkybėmis, kurios liko neiškios iki šiol, nepaisant kun. A. Saulaičio ir A. Guobio pastangų išsiaiškinti, kas iš tiesų nutiko. Spėjama, kad smurtinė sesers Ksaveros mirtis susijusi su ligoninės turto dalybų reikalais... Sesuo Ksavera palaidota Guayaramerino kapinėse.

Abu Lietuvos misionieriai ilsisi svečioje žemėje. Lietuvoje, A. Bendoraičio gimtinėje Betygaloje ir sesers Ksaveros gimtinėje Debeikiuose, Anykščių rajone, buvo surengtos parodos, abiejų misionierių asmeniniai daiktai, atgabenti iš Amazonijos, perduoti vietiniams muziejams. Debeikių bažnyčios šventoriuje A. Guobio pastangomis buvo pastatytas paminklas sesers Ksaveros atminimui. Vėliau vyko knygos „Lietuvių misijos Amazonėje“ (autorai A. Saulaitis ir A. Guobys) iškilmingas pristatymas Betygaloje, Anykščiuose, Vilniuje, Utenoje, Klaipėdoje, Raseiniuose, Debeikiuose ir kitose Lietuvos vietose. Šiems dviem autoriams turėtume būti dėkingi už abiejų Amazonės misionierių atminimo puoselėjimą Lietuvoje. Prie to daugiau galėtų prisidėti ir Lietuvos Katalikų bažnyčia, kadangi A. Bendoraitis ir sesuo Ksavera paliko didelį pėdsaką jos istorijoje, pašvęsdami savo gyvenimus kenčiantiems, taip pat daug sielų laimėję Kristui.

Pasakojimą apie šiuos du nepaprastus žmones norėtusi baigti sesers Ksaveros žodžiais: „Mes dirbome, atsižadėdami savęs. Visą gyvenimą vadovavausi principu: jei tik yra proga, daryk gera, nes blogi nugalėti galima tik gerumu. Amazonijos džiunglėse mes visada vadovavomės Evangelijos priesakais: už meilę atilyginama meile. Šito linkėčiau visiems Lietuvos žmonėms.“ ■

KANKINIŲ BAŽNYČIA ŠIANDIEN

Dr. Mantas ADOMĖNAS

Dr. M. Adomėnas

Gyvendami Lietuvoje, kaip esame įpratę manyti – katalikiškame krašte, neretai esame linkę ieškoti stiprybės statistikoje: 79 procentai tikinčiųjų – katalikai (tiesa, tai dešimtmečio senumo duomenys; kažin, kaip viskas atrodys, kai paaiškės šiųmečio surašymo rezultatai). Negana to, priklausome krikščionybei – gausiausiai pasaulio religijai (pasaulyje, autoritetingais vertinimais, yra 2,2 milijardo krikščionių), o Katalikų Bažnyčia, vienijanti daugiau negu 1,1 milijardo katalikų, – didžiausia pasaulio organizuota religinė bendrija. Lietuvoje vyskupai tebedalyvauja ir sako invokacijas iškilmingose valstybinėse apeigose. Taigi galėtų pasirodyti, kad gyvename pasaulyje, kur krikščionys – katalikai – gali ramiai jaustis.

Tačiau antrajame tarptautiniame katalikų politikų susitikime Popiežiaus vasaros rezidencijoje Castel Gandolfe buvo pateikta visai kitokia statistika. „Pasaulyje kas penkios minutės dėl savo tikėjimo žūva krikščionis“, – paskelbė sambūriui kalbėjęs prof. Massimo Introvigne, žymus religijos reikalų ekspertas, Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijos atstovas kovai su krikščionių ir kitų

religijų atstovų persekiojimu. Šis sensacingai nuskambėjęs vertinimas pagrįstas kruopščia faktų analize: JAV įsteigtas Pasaulinės krikščionybės tyrimų centras, visuotinai pripažįstamas pasaulyje, neseniai paskelbė savo narių Davido Barretto ir Toddo Johnsono prognozę, kad 2011 m., kaip ir 2010-aisiais, pasaulyje dėl savo tikėjimo žus apie 100 tūkstančių krikščionių. Šiomet Kembridžo universitete paskelbtoje knygoje „Paneigtos laisvės kaina“ sociologai Brianas Grimas ir Rogeris Finke pateikia kitą, dar niuresnį vertinimą: šiomet pasaulyje bus nužudyti tarp 130 ir 160 tūkstančių krikščionių. Taigi, net ir priimant konservatyvų tarpinį skaičių, per dieną žūva bent 287 krikščionys, arba 12 kiekvieną valandą.

Paminėti ir kiti nerimauti verčiantys duomenys: to paties Pasaulinės krikščionybės tyrimų centro skaičiais, per visą krikščionybės istoriją iki 2000 metų dėl savo tikėjimo žuvo

Popiežius Benediktas VI kalba tarptautiniame katalikų politikų susitikime Castel Gandolfe

apie 70 milijonų krikščionių, iš jų 45 milijonai – dvidešimtajame amžiuje. Prasidėjusio XXI amžiaus tendencijos neleidžia tikėtis, kad šis šimtmetis būtų daug pranašesnis ar pažangesnis už praėjusį: iš 34 valstybių, kur krikščionių padėtis pati blogiausia, 22-ose situacija per pastaruosius kelerius metus tik pablogėjo, kaip teigė Johnas Pontifexas, vadovaujantis Anglijos katalikiškai organizacijai „Pagalba Bažnyčiai nelaimėje“ (Aid to the Church in Need), padedančiai persekiojami Bažnyčiai Trečiojo pasaulio šalyse.

Krikščionių persekiojimas dabartiniame pasaulyje buvo viena iš aktualiausių temų, kurias nagrinėjo iš viso pasaulio susirinkę politikai katalikai. Tačiau net jeigu problemos mastas ir matyti, rasti būdus joms spręsti daug sunkiau. Viena iš priemonių, kurias gali taikyti krikščioniškųjų kraštų vyriausybės, – materialinę pagalbą, teikiamą Trečiojo pasaulio šalims, sieti su griežtais reikalavimais kovoti prieš krikščionių persekiojimą, taikyti kitas diplomatinio spaudimo priemones. Kita vertus, norint, kad krikščioniškųjų Vakarų politika įgytų aiškų pavidalą, labai svarbu aiškiai įvardyti tiek tai, kad krikščionys yra kryptingai persekiojami, tiek nepabijoti įvardyti šalis, kurios tuos persekiojimus vykdo.

Krikščionių galimybė viešai išpažinti savo tikėjimą ir jo vertybes vis labiau ribojama – tiek, kad galima pagrįstai kalbėti apie sistemingą krikščionių diskriminaciją daugelyje Europos šalių

Šiame kontekste buvo prisimintas Šventojo Tėvo šiųmetis kreipimasis Pasaulinės taikos dienos proga. Jame Popiežius įvardija penkias grėsmes religijos laisvei: pirmą, nederama religinės laisvės samprata, suplakanti religijos laisvę su reliatyvizmu ir uždaranti religiją privačių įsitikinimų sferoje, atimanti iš tikėjimo jo viešąjį, visuomeninį matmenį. Antroji grėsmė – krikščionių persekiojimas, kurį radikaliojo islamo išpažinėjai vykdo Artimųjų Rytų kraštuose, Pakistane, kitose musulmoniškose šalyse. Trečioji grėsmė – ta, kurią kelia vis dažniau prievarta prasiveržiantis induistų ir budistų fundamentalizmas Indijoje ir kitose šalyse, kur krikščionybė suvokiama kaip svetimos kultūros invazija ir grėsmė nacionalinės kultūros „grynumui“. Ketvirta, sistemingas krikščionių persekiojimas vis dar tęsiasi komunistinėse šalyse – Šiaurės Korėjoje ir Kinijoje. Galiausiai kaip penktąją grėsmę Šventasis Tėvas įvardijo Vakarų pasaulyje suvešėjusią „kristofobiją“. Čia, prisidengiant mažumų teises ginančiais

ir neva diskriminaciją draudžiančiais įstatymais, krikščionių galimybė viešai išpažinti savo tikėjimą ir jo vertybes vis labiau ribojama – tiek, kad galima pagrįstai kalbėti apie sistemingą krikščionių diskriminaciją daugelyje Europos šalių, kaip pabrėžė susitikime kalbėjusi dr. Gudrun Kugler, Austrijoje veikiančios „Netolerancijos ir diskriminacijos prieš krikščionis stebėsenos“ vadovė.

Taigi žvilgsnis į dabarties pasaulį rodo, kad krikščionių persekiojimas – ne vien ankstyvųjų kankinių istorijos Romos imperijoje ar XX a. totalitarinių režimų patirtis. Priklausome Bažnyčiai, kuri ir dabar visų pirma yra Kankinių Bažnyčia. Tų kankinių kraujas, kuris liejasi ir dabar (kol skaitėte šią žinutę, pasaulyje dėl savo tikėjimo buvo nužudyti vienas ar du krikščionys), turi priminti tą auką, kuri buvo ir tebėra išliekantis Bažnyčios stiprybės šaltinis, taip pat įkvėpti savo darbais čia ir dabar kurti tokią valstybę ir visuomenę, kur krikščionys nebūtų nei persekiojami, nei šmeižiami ar diskriminuojami dėl tikėjimo. ■

TOJI DIDELĖ IR SKIRTINGA KINIJA

Raminta ŽŪSINAITĖ

Nuotrauka iš autorės asmeninio archyvo

Keliautoja Raminta. Kitoje upės pusėje matyti modernūs Šanhajus

Daug kas klausia, kodėl būtent Kinija? Ko belstis į tą ne itin teigiamais stereotipais apaugusią šalį? Lyg Gariūnų turguje būtų maža *made in china* dalykėlių, o ir patys kinai mums jau seniai nebe egzotika. Vis dėlto du keliautojai iš Lietuvos nusprendė nuvykti į Kiniją ir sugriauti arba patvirtinti įvairiausių mitus apie šią šalį.

Iš Paryžiaus pakilę skrydžiui į Šanhajų greitai užmigome ir po maždaug devynių valandų pabudome jau kažkur virš Mongolijos. Dar kelios valandos – ir Šanhajų jautėme po savo kojomis. Pirmiausia patirtis Kinijoje buvo karštis. O taip, vasarą ten labai karšta. Buvo dienų, kai termometro stulpelis rodydavo 37 laipsnius karščio. Ačiū Dievui, naktimis „atvėsdavo“ iki 29 laipsnių. Taigi kiniškos vėduoklės ir skėtukai čia vasarą – pagrindiniai atributai.

Šanhajus – kontrastų miestas. Čia galima pamatyti visko: šalia milžiniškų dangoraižių stūkso vargingas kvartalas,

šalia garsiausių firminių parduotuvių vyksta nuolatiniai turgūs, kur galima nusipirkti visko – nuo įvairiausių nematytų vaisių, jūros gėrybių, varlių ar gyvačių iki pigių kiniškų drabužių, šilko ar išmaniųjų telefonų... Tokiose gatvelėse ir verda tikrasis kinų gyvenimas: vargana būtis sumišusi su šypsenomis žmonių, drauge vakarieniaujančių, žaidžiančių kiniškais šachmatais, geriančių tradicinę žaliąją arbatą. Turistų čia sutiksi nedaug, nepamatysi išpuoselėtų kiniškos architektūros namelių ar šventyklų – čia tikroji Kinija. Tad šviesiaplaukė turistė, praėjusi pro šalį, patraukė ne vieno kino žvilgsnį, lydimą *nihao* (liet. labas) – kinams esame tikra egzotika.

Eismas Šanhajuje judrus. Čia ne vairuotojai turi būti dėmesingi, o patys pėstieji. Automobilių, motorolerių ir dviračių prigrūstose gatvėse verda nuolatinė kova už būvį ir nesvarbu, dega žalias ar raudonas šviesoforo signalas...

Kinams labai svarbus socialistinėje santvarkoje propaguojamas

Nuotrauka iš autorės asmeninio archyvo

▶ Į Emei kalną įkopti padėjo bambukinės lazdos (nuotraukoje – keliautojas Renatas)

Guilinas – vienas labiausiai turistų lankomų miestų – pasižymi unikaliu kraštovaizdžiu

kolektyviškumo jausmas. Nors kapitalistinės idėjos čia užima beveik tokią pat vietą kaip socialistinės, vis dėlto kinai labai draugiški žmonės ir teikia daug dėmesio socialiniams ryšiams stiprinti užsiimdami bendra veikla. Vieną vakarą buvome nustebinti kiniškos makarenos miesto parke, kur su atsidavimu šoko

Nuotrauka iš autorės asmeninio archyvo

Lankomės didžiųjų pandų rezervate Čengdu mieste. Didžiosios pandos laikomos vienu iš nacionalinių Kinijos simbolių

bent kelios dešimtys kinų, kitą vakarą stebėjome parko diskoteką, daugybę kartų matėme kinus žaidžiančius stalo žaidimus ant suoliukų, o bendra rytinė ar vakarinė mankšta buvo dažnas reginys, tarsi nukėlęs mums į sovietinius laikus...

SUDŽOU, HANDŽOU IR NANDŽINGAS

Savo odisėją pradėjome lankydami aplink Šanhajų esančius miestus. Kinų Venecija vadinamame Sudžou, gražioje kavinukėje prie miesto kanalo užsiskakėme kiniškos arbatos ir stebėjome praplaukiančius laivelius. Nors ramybės nedavė kitapus į vandenį pilamos pamazgos ir nuolat šviesiaplaukiais mėlynakius, gurkšnojančius arbatą, fotografuojantys kinai, visgi Sudžou su savo gyvų šilkverpių ekspozicijomis, Konfucijaus ir Budos švėtyklomis bei įspūdingo grožio parkeliais paliko gerus atsiminimus.

Handžou miestas garsėja didžiuliu

ežeru, apaugusiu lotosų žiedais. Ežero apylinkėse galima pasivaikščioti išpuoselėtais per vandenį vedančiais takais, užlipus ant kalvų iš aukštai stebėti ežerą supančias pagodas, šventyklas arba leistus kiniškais laiveliais į vakarinį pasiplaukiojimą.

Savo pėdsakus palikome ir dukart Kinijos sostine buvusiame Nandžingo mieste. Nandžingas – miestas, dabar likęs didžiųjų Kinijos miestų šėšėlyje, tačiau garsėjantis savo istorine praeitimi. Tai vienas iš nedaugelio Kinijos miestų, išsaugojusių įspūdingą sieną, juosusią miestą dar Mingo dinastijos laikais 14–15 amžiuje. Didžiausias miesto skaudulys – prisiminimas apie japonų okupaciją Antrojo pasaulinio karo metais. Šiuos įvykius šiandien mena didžiulis memorialinis muziejus.

KINIŠKA MALJORKA

Į Šiamenį nusprendėme vykti pasižiūrėti kiniško kurorto. 15 valandų traukiniu iš Šanhajaus – ir mes jau Fudžiano provincijoje, garsėjančioje žaliosios arbatos tradicijomis. Reikia pripažinti – kurortas nenuvylė. Miestas pastatytas ant salų, o gerai nustačius kryptį, galima pamatyti ir Taivaną. Naktį apšviestos salos sukuria mistišką nuotaiką ir jautiesi tarsi per romantišką pasimatymą ant Palangos tilto. Tik Palangai įprasto vasarinio vaizdo – įdegusiais kūnais nusėto paplūdimio – čia tikrai nerasite. Nors ore tvyro 30 laipsnių karštis, tačiau maudynės kinams yra svetimos. Dauguma kinų net plaukti nemoka. Tačiau kaip mes, lietuvaičiai, neimerksime kojų į banguotą Rytų Kinijos jūrą. Pasigavę bangas, šurpinome vietinius prašalaičius.

TREČIAS PAGAL DYDĮ

Į Guandžou atvykome dar kartą

Nuotrauka iš autorės asmeninio archyvo

Senosios kinų architektūros pastatų ansamblis Šanhajuje

Nuotrauka iš autorės asmeninio archyvo

Nuotrauka iš autorės asmeninio archyvo

Gatvėje iš prekyvių galima nusipirkti įvairiausių vaisių

patyrę kultūrinį šoką. Nebelikus miegamųjų vietų, teko 15 valandų praleisti žemiausios klasės traukinyje ant kietųjų sėdynių tarp nustebusių kinų. Negana to, netrukus įlipo ir priešais mus ant keturių sėdynių įsitaisė kinų šeimynėlė su penketu klegančių vaikų, kurie po kelių valandų pasiutusio dūkimo ramiai ir organizuotai sumigo mums po kojomis... Ilgai galvojome, kur čia ta vieno vaiko politika, bet mūsų kojos buvo greitai panaudotos kaip pagalvės, tad netrukus pasinėrėme ir į filosofinius apmąstymus apie mums tokią artimą fizinio integravimo sąvoką...

Guandžou, trečias pagal dydį Kinijos miestas, tikrai pasirodė didelis. Žmonių jūra tiek ant žemės, tiek požemyje.

Nuotrauka iš autorės asmeninio archyvo

Handžou esančiame ežere galima pasiplaukioti įspūdingos architektūros laivais

Kai kinų tiek daug, požeminis gyvenimas atrodo vis realesnis ir jau nebe toks tolimas. Guandžou turėjome nedaug laiko, tad leidomės į naktinį dviejų valandų kruizą Perlo upe.

GUILINAS IR JANGŠUO

Atsibastę į Guiliną, iškart pajutome kitokią Kiniją. Ši provincija garsėja įspūdingomis klinčių uolomis, kurios sukuria neapsakomo grožio kraštovaizdį. Turistai į šias apylinkes plūste plūsta, dėl to čia labai daug vakarietiškam skoniu pritaikytų restoranų, parduotuvių, barų. Su dauguma kinų čia ir anglų kalba susišnekėsi. Taigi globalizacija palietė jau ir šį pasakišką kampelį. Iš Guilino Li upe maždaug trejetą valandų bambukinėmis (tiksliau tariant, bambuko imitacijos) valtėmis plaukėme iki mažo Jangšuo miestelio iš arčiau apžiūrėti uolų, pasimaudyti upėje ir pamatyti kinišką kaimą. Motoroleriu apvažiavę aplinkinius kaimelius, pamatėme, iš kur atkeliauja ryžiai ir kaip gyvena vietiniai žmonės. Ryžių plantacijos Pietų Kinijoje yra įspūdingo

Nuotrauka iš autorės asmeninio archyvo

Prie budistų šventyklos vartų turistus pasitinka besišypsantis didysis Buda (Sudžou)

Kinų žvejas ant bambukinio plausto Li upėje (Jangšuo)

kraštovaizdžio dalis, verta fotografijos.

CIVILIZACIJOS PAKRAŠTYS

Turbūt neatspėsite, kuo labiausiai garsėja Čengdu miestas. Ogi pandomis. Pamačiusi pandas, galų gale radau atsakymą į klausimą, kodėl mes, žmonės, taip jomis žavimės. Pandos mums mielos todėl, kad jų elgesys, o tiksliau tingulys, labai panašus į žmogaus... Šia prasme esame giminaičiai. Pandų rezervate praleidome beveik pusdienį, mokėmės iš pandų naujų tinginiavimo būdų, patogiausių miegojimo pozų, lėto ir sveiko valgymo įpročių.

Iš Čengdu miesto organizuojamos kelionės į Tibetą – čia yra tarsi paskutinė stotelė prieš prasidedant Himalajų prieigoms arba į Šiaurę – Gobio dykumai. Kadangi Tibetui laiko jau nebeturėjome, nuvykome į netoliese esantį Emei kalną, vieną iš šventųjų Budistų kalnų. Į kalną lipome apie devynias valandas, kol pasiekėme trijų kilometrų aukštyje įsikūrusį

Turistų mėgstama atrakcija – ramus pasiplaukiojimas bambukiniais plaustais (Jangšuo)

budistų vienuolyną, kuriame apsistojome nakčiai. Nusilupinėjusios sienos ir girgždančios grindys vienuolynui teikė vien tik žavesį, o mistiška, bet jauki atmosfera su besimeldžiančiais vienuoliais nukėlė mus visai į kitą pasaulį.

Pakeliui į kalną matyti vaizdai atpirko visą nuovargį ir jau nebeskaičiavome keliolikos tūkstančių laiptelių. Tekant saulei, tęsėme žygį į kalno viršūnę ir kartu su pakeliui sutiktais dviem budistų vienuoliais iki vidurdienio pasiekėm tikslą. Viršūnė pakerėjo įspūdingo dydžio auksine Budos statula ir šventyklomis, tačiau tolimųjų tolių per debesis išvysti nepavyko.

ATSARGIAI, ČIA SOSTINĖ

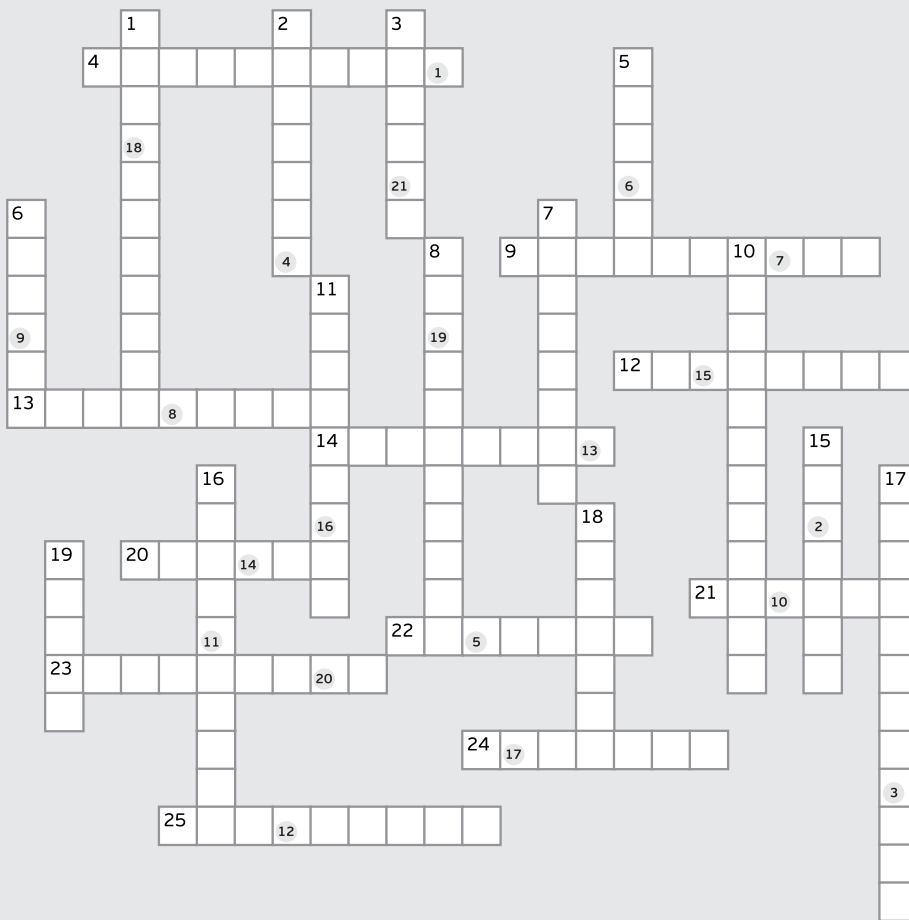
Į Pekiną vėlavome atvykti beveik

keturias dienas, tad Kinijos sostinei apžiūrėti turėjome tik vieną dieną. Išvargę po dviejų parų kelionės traukiniu, kur išskentėjom dvi naktis knarkiančių kinų orkestrą, pagaliau atsidūrėme Pekine. Išėję iš traukinių stoties, pasijutome tarsi Minske ar Maskvoje. Čia, ko gero, labiausiai ir pajutome nematomą komunizmo ranką. Per visą Tian'amen'o aikštę regėjome nusidriekusią eilę prie kinų didvyrio Mao Dzedungo mouzoliejaus, o aikštę nuolat sergstantys kariškiai mus iškart perspėjo, kad su marškinėliais „Laisvė Tibetui“ čia geriau nesirodyti...

Apžiūrėti Pekiną per vieną dieną – sudėtinga misija, nors bendrą įspūdį susidaryti suspėjome. Turbūt svarbiausia turistinė vieta Pekine – Uždraustasis miestas. 500 metų šis vadinamasis

LAIMĖK KELIONĘ Į EUROPOS PARLAMENTĄ*

HORIZONTALIAI:

4. Dukart Kinijos sostine buvęs miestas.
9. Kiek procentų gyventojų Latvijoje sudaro rusakalbių mažuma?
12. Unikali mokykla Radviliškyje, kurioje 10-11 klasių mokiniai susipažįsta su Lietuvos politine sistema.
13. Vienas žymiausių pasaulio baltistų.
14. Organizacija, kuriai 2009 m. įteikta Sacharovo premija.
20. Valstybė, iš kurios ES importuoja daugiausiai dujų.
21. Antra pagal ekonomikos dydį valstybė pasaulyje.
22. Vienuolė, kartu su kun. A. Bendoraičiu dalyvavusi misijoje Pietų Amerikoje.
23. Pietų Amerikos žemyne plytintis milžiniškas Amazonės upės baseinas.
24. Specialus Eurazijos fondas, vienijantis buvusias Sovietų Sąjungos nares.
25. Kaimas Radviliškio rajone, kuriame buvo pasirašyta 1949 m. Vasario 16-osios Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos Deklaracija.

VERTIKALIAI:

1. Savivaldybė, kurioje centralizuotai tiekiamos šilumos kaina šiuo metu yra viena mažiausių Lietuvoje.
2. Kas, anot M. Schluterio, yra svarbi „socialinių klijų“ forma?
3. Kaip dažnai Europos Sąjunga vykdyt šalių biudžetų vertinimą ir valstybių reformų programų stebėseną?
5. Fidelio Castro jaunesniojo brolio, dabartinio Kubos prezidento vardas.
6. Kiek apytiksliai procentų Lietuvos gyventojų dalyvauja NVO veikloje?
7. Ekonomikos ministras, Vakarų Vokietijai pasiūlęs socialios rinkos ekonomikos modelį.
8. Verslininkas milijardierius, siekęs kandidatuoti į Rusijos prezidento postą.
10. Kiek procentų nuo BVP Lietuva eksportuoja savo prekių ir paslaugų?
11. Kanadietis, 1891 m. sugalvojęs krepšinį.
15. Grupės „Skylė“ projektas, kurį įgyvendinant aplankytos penkios partizanų apygardos.
16. Kokia pagrindinė vertybė gyventojams ir organizacijoms padeda kurti socialiai atsakingą ekonomiką?
17. Žmonių gyvenimas nesusituokus, neįteisinus savo santykių oficialiai.
18. Valstybė, anot R. Kagano, siekianti vaidinti svarbiausią vaidmenį pasaulio scenoje.
19. „Labas“ kiniškai.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19	20	21			

Raktinis žodžių junginys

Vardas Pavardė

Telefonas, el. paštas

* Daugumą atsakymų rasite šio „Apžvalgos“ numerio puslapiuose. Išsprendę kryžiažodį, raides iš pažymėtų kryžiažodžio langelių įrašykite į raktinių žodžių junginio langelius, esančius po kryžiažodžiu. Pagal punktyrinę liniją iškirpkite raktinius žodžius – kryžiažodžio atsakymą – ir prirašę reikiamus kontaktinius duomenis siųskite adresu: „Apžvalga“, Teatro g. 8-17 A, Vilnius, LT-03107. Kiekvieną mėnesį 5 mūsų skaitytojai, teisingai išsprendę kryžiažodį ir atsiuntę jo atsakymą nurodytu adresu, laimės mėnesio prizus. Kartą per pusmetį visi, teisingai išsprendę ir atsiuntę bent vieną kryžiažodį (žinoma, išsprendus kuo daugiau kryžiažodžių – šansas laimėti didėja!), varžysis dėl didžiojo prizo – pažintinės kelionės į Europos Parlamentą (3 didžiojo prizo laimėtojai bus nustatyti burtų keliu).

Liepos-rugpjūčio mėn. kryžiažodžio atsakymas – „AUKSINIS RUDUO“.

Mėnesio prizus laimėjo Aldona iš Jurbarko, Violeta iš Anykščių, Virginija iš Vilniaus ir Viktorija bei Liudmila iš Elektrėnų.

miestas mieste, užimantis beveik 180 akrų, tarnavo ištisoms imperatorių dinastijoms, o paprastiems mirtingiesiems buvo draudžiama ne tik į jį užėti, bet ir tarti jo vardą. Juokaujama, kad praicityje prašalaičiui, užklydusiam į imperatoriaus rūmus, bilietas kainuodavo jo paties gyvybę. Šiandien bilietas kianuoja viso labo tik 25 litus. Paskutinis imperatorius šiuose rūmuose gyveno iki Antrojo pasaulinio karo, kuomet į valdžią atėjo komunistų partija. Įspūdingo kruopštumo rūmų architektūra atskleidė to meto Kinijos galybę.

PASKUTINĖ STOTELĖ

Iš Pekino patraukėme jau į galutinę stotelę – Čingdao miestą, iš kurio turėjome pakilti skrydžiui namo. Čingdao ištis labai savotiškas miestas, turintis savo specifiką. Tai miestas prie jūros, apsuptas kalnų ir dar turintis dvi upes. Atrodo, ko daugiau reikia. Čingdao labai vakarietiškas ir modernus miestas, sunku net patikėti, kad ten Kinija: mieste apstu dangoraižių, kuriuose įsikūrusios garsiausios pasaulio firmos, aplink išpuoselėti parkai ir paplūdimiai.

Taigi, baigiant pasakoti savo įspūdžius iš šios tokios tolimos mums šalies, būtų galima drąsiai paneigti populiariuosius stereotipus apie Kiniją. Visų pirma, Kinijos jokiais būdais nebegalime vadinti neišsivysčiusia ar atsilikusia šalimi, kurioje galima rasti tik pigią darbo jėgą. Mums, europiečiams, o ypač

Nuotrauka iš autorės asmeninio archyvo

Naktinis Šanhajus iš aukščiausio Kinijos dangoraižio

lietuviams, vystymosi tempų reikėtų tik pasimokyti, ką jau kalbėti apie esamus kinų laimėjimus mokslo, transporto infrastruktūros ir kitose srityse. Be to, kinai puikiai išmano geografiją ir istoriją – nebuvo nė karto problemų aiškinant, kur ta Lietuva, beveik visi žinojo, kad Lietuva priklausė Sovietų Sąjungai, o dauguma kinų iškart pavadindavo Lietuvą krepšinio šalimi, vienas kitas gudresnis net ir Sabonį paminėjo.

Kinija tokia didelė, kad čia skirtingi regionai iš tiesų yra skirtingi – skiriasi tiek žmonės, tiek gamta, tiek architektūra. Smagu būdavo, kuomet pavargę nuo didmiesčių triukšmo, intensyvaus eismo, daugybės žmonių, šviesų ir parduotuvių, pasinerdavome į gamtą, apsuptą kalnų, jūrų ir bambukų miškų. ■

Nuotrauka iš autorės asmeninio archyvo

Kiniškų gėrybių sąrašė – ir skorpionai bei jūros žvaigždės

Nuotrauka iš autorės asmeninio archyvo

Aukščiausias pastatas Šanhajuje siekia beveik 500 metrų

Nuotrauka iš autorės asmeninio archyvo

Į Emei kalną pavargusius turistus už atitinkamą sumą kinai užneša štai tokiais neštuvais

